

ENCHI

RIDION LOCORVM
cōmuniū aduersus Lutheranos,
Ioanne Eckio autore.

Ephe. 6.

In omnibus sumentes scutum fidei, in quo
possitis omnia tela nequissimi
ignea extinguere.

Ab autore iam quarto recognitū & tri-
bus locis auctum, & a pluribus
modis Calcographi
emunctum.

W. H. Hillenius

Michael Hillenius excudebat. Anno
M. D. XXXI. Mense Iulio.

Impensis Henrici Pepwel, Londini sub
interfignio S. Trinitatis in Coemi-
terio Diui Pauli.

1533

5

LA LOCORVM

communium.

- 1 De Deo & eius autoritate
- 2 De Concilijs
- 3 De Primatu sedis apostolicæ
- 4 De Scripturis
- 5 De Fide & operibus
- 6 De Confirmatione
- 7 De Ordine
- 8 De Confessione
- 9 De Eucharistia sub vtriusque specie
- 10 De Matrimonio
- 11 De Extrema unctione
- 12 De Humanis constitutionibus
- 13 De Festis, Ieiunijs &c.
- 14 De Veneratione sanctorum
- 15 De Imaginibus sanctorum
- 16 De Missæ sacrificio
- 17 De Votis
- 18 De Coelibatu clericorum
- 19 De Cardinalibus & Legatis
- 20 De Excommunicationibus,
- 21 De Bello in Thurcas
- 22 De Immunitate & diuitijs eccle.
- 23 De Indulgentijs
- 24 De Purgatorio
- 25 De Annatis
- 26 De Hæreticis comburendis
- 27 Non disputandum cum Hæreticis
- 28 Sub eucharistia esse corpus Christi
- 29 De Pueris baptisandis
- 30 De Libero arbitrio.
- 31 De oratione & horis Canonicis
- 32 De Pluralitate Sacerdotum & decimis

74-3601

AVCTARIVM.

Ex libris serenissimi regis Angliæ Henrici. 8.
Ioannis Roffensis Episcopi. Marcelli Corciren-
sis Episcopi. Ioannis Fabri Constantiensis.
Hieronymi Emseri. Ioannis Coclei. Ambro-
sij Catharini. Casparis Schatzger. Bartholomæi
Vsingij. Augustini Alueldij, & aliorum catho-
licorum.

INVICTISS. PRINCIPI ET

Dño D. Henrico .8. Franciæ & Angliæ
regi, Hybernici domini, fidei catholi-
cæ defensori, domino suo clemē-
tissimo, Ioannes Eckius para-
tissima offert obsequia.

Mmortali efferunt preconio Rex
Augustiss. Christianissimè impe-
ratores, q̄ periclitati subuenere, ac
pacem dedere ecclesiæ. Quemad-
modū diui imperatores Constā-
tinus magnus Syluestro, Gratia-
nus & Theodosius Damaso, Martianus Leone,
Phocas Gregorio magno, Carolus Magnus A-
driano, & nouissime Sigismūdu Martino, & ro-
manę ecclesię p̄sidentibus, p̄turbatum ecclesię sta-
tum ad tranquillitatis portū p̄duxere. Supplicat
deo humilibus precibus oēs fideles ecclesię filij, vt
in tanta oim rerū calamitate, liberatorē ac pacifi-
catorē destinare dignetur, q̄ sublati Christiano-
rū p̄ncipū bellis cruentissimis, extirpatis pestife-
ris hæresibus, hostis fidei nostrę Thurearū Cæsa-
ris incursionēs & impetus cohibeat, & Græciam,
Asiam, & Aphricā, Christo & ecclesiæ restituat.

Qd' etsi Lutherani aliq' subuersi, vt impune hē-
reticarentur, mallerent Thurcam eandem illum ha-
bere dominū, q̄ nobilissimū & diuū Cæsare Ca-
rolum Ro. Imp. & Hispaniarū regem catholicū.
Longe tamen alia mens est & sanior catholicis,
q̄ omnia bona precant Cæsari, & ea quæ memo-
rauimus, ab eō expectant potissimū Ma. T. opera
adiuto & consilio. Et sane oēs nobis psuademus
nec te ecclesiæ nec Cæsari defuturū, cum animū
tuū vere catholicū, in profliganda hæresi Luthe-
rana, eruditissi. scriptis tuis declaraueris, vt haud
immerito pontifex & Cardineus senatus (etiam
si insaniat Ludder) titulū perpetuū, Catholicę fi-
dei defensorem, regibus Anglię detulerint, vnde
tradito mihi Leonis papæ, 10. iulsi M. T. libro,
adeo miris modis ad te obseruandū ac suspicien-
dum exarsi, vt quibusuis obsequijs tuam gratiam
demereri sim paratissimus. Auferunt huius in te
obseruantię animum Reuerendiss. pater Ioannes
clerici episcopus, & vir ille incōparabilis Richar-
dus Paceus Ma. T. apud Se. ap. oratores, quē &
orbi christiano, ædita contra Ludderū apologia
Ma. T. testatus sum. Et dum locos cōmunes ad-
uersus hæreticorū vesaniā ædere statuissem, &
has minutias Regi opt. max. dedicare nō sum ve-
ritus. Dominus Iesus saluator & redemptor no-
ster per suam misericordiā velit Ma. T. nobis in-
columem conseruare, ad sanctę & catholicę fidei
defensionem ac exaltationem. Bene valeat & tri-
umphet Ma. T. Rex inuictissime. Ingolstadtij
Baioarię kalend. Februarij. M. D. XXV.

DE ECCLESIA ET EIVS AVTORITATE. I.

Ecclesia est corpus Christi,
sponsa Christi, regnum coe-
lorū. Paulus: Omnia sub-
iecit sub pedibus eius, & ip-
sum dedit caput sup oēm
ecclesiā, q̄ est corpus ipsius
& plenitudo eius, q̄ oīa in
oīb⁹ adimplet. Digne am-
buletis vocatione qua voca-

Ephe. 1

Ephe. 4.

ti estis, cū omni humilitate & mansuetudine, cū
patiētia supportātes inuicē in charitate, solliciti ser-
uare vnitatē spiritus ī vinculo pacis. Vnū corpus
& vnus spūs, sicut vocati estis in vna spe vocatio-
nis vestræ. Vnus dñs, vna fides, vnum baptisma.
Vnus deus & pater oīm, q̄ est super omnes.

Ecclesia
corpus

Vna est columba mea, pfecta mea, vna est ma-
tri suæ, electa genitrici suæ. Ortus cōclusus, soror
mea, sponsa, ortus conclusus, fons signatus.

Canti. 6.

Vna.

Canti. 4.

Ephie. 5

Mulieres viris suis subditæ sint sicut dño, quo-
niā vir caput est mulieris, sicut Christus caput ec-
clesiæ, ipse saluator corporis eius. sed sicut ecclesia
subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in oī-
bus. Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus
dilexit ecclesiā, q̄ seipsum tradidit pro ea, vt illam
sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in vbo
vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiā non
habentē maculā, aut rugā, aut aliqd huiusmodi,
sed vt sit sancta & immaculata.

Sponsa

De Hierusalē, sicut sponsam ornata viro suo.
Vos autē estis corpus Christi, & membra de mem-
bro. Sic ergo vna est ecclesia, non est foris & intus
sicut vna fuit archa Noe. 1. Petri. 3. quæ fuit figura

Apoc. 21

1 Cor. 12.

Rom. 12

1. Pet. 3

DE ECCLESIA ET

vnus ecclesiæ, extra illam vnā signatā, nemo saluatur, sicut hoīes extra archā perierūt. Nō est digamus Christus, vna est ecclesia Apostolorum & nostra. Ante Ludderū natum erat ecclesia, quæ credidit Missā sacrificiū, septē sacramenta. &c. illa fuit sponsa Christi. Itaq; iam maneamus cum eadem ecclesia, & non iungamur ecclesiæ malignantium. Christus quia diligit ecclesiam sponsam suam, non eam reliquit nec. D. nec. M. annis, etenim caput quomodo defereret suū corpus tanto tempore? Cum synagogam minus dilectā ob peccata. 70. duntaxat annis reliquerit in captiuitate corporea Babylonis, quomodo suam sponsam ecclesiam relinqueret. M. annis in captiuitate erorum ē

Mat. 20. Simile est regnum cœlorum hominī parifamiliās, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam.

Mat. 22. Simile factum est regnum cœlorum hominī regi, qui fecit nuptias filio suo, & misit seruos suos vocare inuitatos ad nuptias.

Mat. 25. Tunc simile erit regnū cœlorū decē virginibus quæ accipiētes lampades, exierūt obusā sponso & sponsæ: quinq; autē ex eis erant fatuæ,

Mat. 13 Multas similes parabolas inuenies,

Corollarium

1

2

Si ergo regnum cœlorum hic dicitur ecclesia, quomodo in regno illo error & falsitas regnasset M. annis. regnum cœlorū est regnum veritatis, patet deū semper exire vsq; ad vesperam, ad conducendū operarios, contra credunt Ludderani neminem conductū a. M. annis, nisi eorū Idolon Ludderum. Pater ecclesiam hic in via esse collectā ex bonis & malis, quia Christus clare dicit, ibi esse virgines prudentes & fatuas, pīfces bonos & ma

EIVS AVTORITATE I.

los. Vide Gregorium in home.

Ecclesia non erat, non modo, quia semper habet
sp̄sūm Christum, sed etiam quia regitur magiste-
rio spiritus san.

Ecclesia Dei viui columnā & firmamentū ve-
ritatis. Quomodo ergo erraret.

Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non pote-
stis portare modo, cum autē venerit ille sp̄s verita-
tis docebit vos oēm veritatē. Hic oportet post euā-
gelium, Ludderanus ostendat nobis magisterium
spiritus sancti hic promissum in ecclesia.

Et non necesse habetis, vt aliquis doceat vos, sed
sicut vnctio eius docet vos de omnibus, & verū
est, & non est mendacium. Itaq; vnctio sancti spi-
ritus semper docet ecclesiam.

Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vs-
que ad consummationem sæculi, dixit Christus
discipulis, qui est Via, veritas, & vita. Lique eccle-
siam columnā veritatis, Christo ductore, & spi-
ritu sancto magistro non errare, quanto minus cre-
dibile, quod mille annis vniuersa ecclesia errarit, vt
insaniunt Lutterani.

Sicut ecclesia est vna, ita vnitas est in ecclesia.
Obsecro autem vos fratres per nomen domini no-
stri Iesu Christi, vt id ipsum dicatis omnes, & non
sint in vobis scysmata, sitis autem perfecti in eodē
sensu, & in eadem scientia. Ludderani noua scys-
mata faciunt, & tam sibi q̄ alijs repugnant, vt iam
dissectus est Carolstadius & Egranus & Luder
& Zuuinglius & rebaptisatores.

Nō enim dissentionis est deus, sed pacis, sicut &
in oībus ecclesijs sanctorū doceo. potius itaq; ve-
rā intelligentiā scripturæ credendum est dei inspi-
rare cōcordiā, unitati ecclesie, q̄ vni priuato homini

Ecclesia
non errat
1. Tim. 3

Ioan. 6.

1. Ioan. 2

Mat. 28.

1. Cor. 1.

1. Cor. 14.

DE ECCLESIA ET

Ecclesia

Luddero vel Zuuinglio, aut Osiandro. In oratio-
ne ad Deū, Oipotens sempiterne Deus, cuius spiri-
tu totū corpus ecclesię sanctificatur & regitur.

Hiere, 2.

Duo mala fecit populus meus, me dereliquerūt
fontem aquę viuę, & foderunt sibi cisternas dissi-
paras, quę continere non valent aquas. Sic Ludde-
rani relinquentes verū & viuū fontē ecclesię, fodi-
unt cisternas dissipatas hæreticorum Vuikleff,
Hufs, Albigenfium &c. Frustra deus misit filiū,
frustra spiritū sanctū, frustra apostolos, martyres,
doctores, confessores. Si per Ludderum solū lux
veritatis aperienda erat, cur Deus non vnum mi-
sit Ludderum pro omnibus? Prælatos & poti-
ores congregatos esse ecclesiam representatiue pa-
ret. Conuertitq; rex faciem suā & benedixit omni
ecclesię Israel. oīs enim ecclesia Israel stabat &c.

3. Regū, 8.

Ecce ecclesia Israel, & quod solum fuerit representa-
tiua liquet per initium huius c. Tunc congrega-
ti sunt omnes maiores natu Israel cum principi-
bus tribuum, & duces familiarum filiorum Israel
ad regem Salomonem &c.

Obijciunt Hæretici,

1

Maior est autoritas scripturæ, q̃ ecclesię, nam
ecclesia debet regi secundum scripturam. Verbum
enim domini nemini cedit.

2

Non licet ecclesię aut vlli homini venire cōtra
scripturam.

3

Illud non dicitur determinasse ecclesia, quod Pa-
pa cum Cardinalibus & Episcopis determinat, quia
ecclesia est congregatio omniū fidelium & conne-
xio in vera fide, ex qua viuunt iusti.

4

Ecclesia Dei solū est in spiritu, quia creditur &
ita occulta,

EIVS AVTORITATE I.

Ludder dicit se esse de ecclesia, & credit apud se ecclesiam, vbi ipse sit ecclesiastes, sic Zuuinglius, Carollstadius, Pellicanus, Stopler^o, Hiebmeir, Pacimontanus &c.

¶ Diluuntur obiecta.

Christus nō scripsit aliquē librū, nec precipit discipulis vel apostolis ad scribendum, at de ecclesia multa præcepit. vnde missurus apostolos ad plantandā ecclesiā, nō dixit. Euntes scribite, sed euntes in mundū vniuersum, predicate Euangeliū omni creaturæ. Ideo lex fuit scripta in lapideis tabulis, Euāgelīū in cordibus. Quoniā epistola estis Christi ministrata a nobis & scripta non atramento, sed spiritu dei viui, nō in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Concordat Hiere. 31.

Ecclesia est antiquior scriptura, quando enim apostoli in ceperunt prædicare, nulla erat scriptura Euangelij, nulla epistola Pauli, & tamen erat ecclesia Christi sanguine dedicata.

Sic apostoli sine scriptura noui testamenti elegerunt Matthiam, ordinarūt septē diaconos, Petrus fecit expirare Ananiā & Saphirā. Cū apostoli tam diligentes fuerint in verbo dei seminādo, & tamē paucissima reperiuntur ab eis scripta, cōsecrariū est multo plura eos docuisse, quam scripsisse, quæ parē cum scriptis habent auctoritatem.

Scriptura nō est autentica sine auctoritate ecclesie, scriptores enī canonici sunt membra ecclesie.

Vnde hæretico volenti contendere contra ecclesie instituta & consuetudines, obijciatur quibus armis velit contendere contra ecclesiam. Dicturus est canonicis scripturis, quatuor Euangeliorum, ac Paulinis epistolis. huic mox obijciatur vnde sciat has scripturas esse canonicas, nisi ex ecclesia, quare

A 5

De primo

Mat. 28.

2. Cor. 3.

2

3
Act. 7. & 5.
Act. 1.

4

5
Achilles pro
catholicis

FIDE ECCLESIA ET

enim credit euangelium Marci, qui Christum nō vidit, esse canonicum, & non euangelium Nicodemi, qui vidit & audiuit Christum, vt testatur Ioannes. Sic cur euangelium Lucae discipuli est receptum, & euangelium Bartholomei apostoli est reiectum, nisi humiliter confitearis ecclesiae auctoritatem cum beato August. id quod Ludder aliquādo docuit ecclesiam posse iudicare de scripturis.

Videre gē
Angliae

Augustinus. Euangelio nō credere, nisi auctoritas ecclesiae me cōmoueret. In epistola fundamenti plura inferius de scriptura vide.

De secundo

^I
Exo. 20.

Scriptura docet, Memento vt diem sabbati sanctifices, sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua, septimo autem die sabbatum domini Dei tui est &c. & tamen ecclesia mutauit sabbatum in dominicam auctoritate sua, super quo nullam habes scripturam.

Mat. 5.

²
Actu. 15.

Christus dixit discipulis in thonte. Non veni soluere legem, sed adimplere, & tamen ecclesia apostolorum in primo concilio pronunciauit audacter super cessatione legalium.

Mat. 28

³

Matthe. vltimo dixit Christus discipulis. Euntes ergo docete omnes gentes in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, docentes eos seruare oīa, quaecunq; mandauī vobis. Hic Christus dedit formam baptisandi in nomine trinitatis explicite, & tamen ecclesia primatiua mutauit hanc formam baptisandi in nomine Christi Iesu. Pœnitentiam agite inquit Petrus, & baptisēt vnusquisq; vestrū in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorū vestrorum. Et Actu. 19. His auditis baptisati sunt in nomine domini Iesu.

Act. 2

Act. 15.

Scriptura diffinit in concilio. Visum est spiritui sancto & nobis &c. vt abstineatis vos ab imolatis

EIVS AVTORITATE. I.

simulacrorū, & sanguinē, & suffocato, rē t̃a clare diffinitā & expressam, ecclesia sua auctoritate mutauit, quia & sanguine & suffocato vtiſ. Ecce poſteſtas eccleſiæ ſuper ſcriptura. Vide infra de conſtitutionibus humanis.

Porro ſi plus viuere viſ ſecundū ſcripturas, q̃ ſecundū auctoritatē eccleſiæ, iam omnes Iudæi venientes ad baptiſma, ad legē Moyſi tenerent, quia ſic reperiret in ſcripturis apoſtolos & alios conuerſos vixiſſe. Paulo a gentibus reuertenti, dixerunt Iacobus & ſeniores: Vide ſrater, quot millia ſunt in Iudæis, qui crediderunt, & omnes æmulatores ſunt legis. Audierunt autē de te, quia diſceſſionem doceas a Moyſe, eorū q̃ per gentes ſunt Iudæorū, dicens, nō debere eos circūcidere filios ſuos, neq; ſecundū conſuetudinem ingredi. Quid ergo eſt? Vtiq; oportet conuenire multitudinē, audient. n. te ſuperueniſſe, hoc t̃go fac, quod tibi dicimus. Sūt nobis viri quatuor, votum habentes ſuper ſe, his aſſumptis ſanctifica te cū illis, & impende in illis vt radant capita, & ſciēt omnes, quia quæ de te audierunt, falſa ſunt: ſed ambulas & ipſe cuſtodiens legem, de his autem qui crediderunt ex gentibus, nos ſcripſimus iudicantes, vt abſtineant ſe ab Idoſis, immolato, & ſanguine ſuffocato, & fornicatione, hic Paulus cū multis millib⁹ ſeruauit legem iuſſu S. Iacobi. Viſ igitur Luddere conuerſum ex Iudæis hodie magis viuere ſecundū ſcripturas ilas, an ſecundū eccleſiæ auctoritatē?

Fatemur eccleſiā eſſe omniū fidelium congregationem, quia ſunt de corpore Chriſti, at quando primates & potiores alicuius prouinciæ aliqd ſtatuant, tota prouincia dicitur ſtauiſſe. Sic prælati eccleſiæ dicunt eccleſia, quia reſentant eā, & ſub.

Vide Cocleū
de auctoritate
eccleſiæ
Act. 21.

De tertio

DE ECCLESIA ET

Mat. 18

ditos suos. Alioquin nunq̄ congregari posset ecclesia. Et Mat. 18. Quod si te non audierit, dic ecclesie, quod si ecclesia nō audierit, sit tibi sicut ethenicus & publicanus. Si quis vellet dicere ecclesie secū dū Ludderū, oporteret pambulare totū orbē. Chrysostomus exponit, Ecclesie præsulibus scilicet ac præsidentibus, patet, quia mox apostolis tanquam platis dat potestātē ligandi. Deu. 17. Si difficile & ambigū apud te iudiciū esse prospexeris inter sanguinē & sanguinē, causam & causam, lepram & nō leprā, & iudiciū inter portas tuas vide

Deut. 17.

ris ȳba variari, surge & ascende ad locū quē elegerit dñs deus tuus, veniesq; ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicē q̄ fuerit illo tpe, quæresq; ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem, & facies quodcunq; dixerint, qui præsunt loco quē elegerit dñs, & docuerint te iuxta legē eius, sequerisq; sententiam eorū, nec declinabis ad dexterā neq; ad sinistrā. Qui autē supbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, q̄ eo tpe ministrat dño deo tuo ex decreto iudicis, morietur homo ille, & auferes malū de Israel, cunctusq; populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat supbia. Vide potestatem sacerdotis legalis, quanta putas potestas sit sacerdotis euangelici, & pœnā expēde inobediētis.

Act. 15.

Facta seditione nō minima Paulo & Barnabę aduersus illos statuerūt, vt ascenderent Paulus & Barnabas, & quidam alij ex alijs ad apostolos & presbyteros in Hierusalē super hac quæstione. Ecce qñō impleuerūt illud Deu. 17. & q̄ erat ecclesia nō tota congregatio, sed ascenderūt ad apostolos & presbyteros, q̄ repræsentabāt ecclesiam.

Si ecclesia est occulta, quomodo Christus præsens. De quarto, cepit dicendū ecclie, & si ecclesia nō audierit, &c.

EIVS AVTORITATE. I.

Si autem esset occulta, quid posset ei dici, aut quomodo audiri? Similiter ecclesia corpus Christi, & Christiani membra. Ro. 12. 1. Cor. 10. 1. Cor. 12. Ephe. 1. Ephe. 5. & Col. 1. Dicat Ludderus, an illi fuerint occulti, & solum mathematica ecclesia quam dixit Paulus: Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro. Hæreticorum est habere criptas, spe luncas, & latebras, ecclesia ponit lucernam super candela-
delabrum. Monstrat tibi ecclesia in concilijs, in sede apostolica, in episcopis & præpositis singularum ecclesiarum. Nam si solum mathematica esset ecclesia, fratres Pauli non haberet laudem per omnes ecclesias.

Quod dicit Ludder, dixerunt omnes hæretici. Ideo Augustinus inuehitur contra Donatistas, qui universalē ecclesiam coartare volebant ad angulum paucorum hæreticorum.

Plura vide apud Ioannem Cocleum de auctoritate ecclesie, & apud Roffensem.

DE CONCILIIIS. II.

Quia ecclesie auctoritas plurimum pollet in concilijs, iusto ordine iam de concilijs acturi sumus.

Surrexerunt quidam de hæresi pharisæorum, qui crediderunt, dicentes, quia oportet circumcidi eos, præcipue quoque seruare legem Moysi. Contra ueneruntque Apostoli & seniores videre de verbo hoc, & infra poni decisionem. Visum est spiritui sancto & nobis nihil ultra imponere uobis oneris quam hæc necessaria, ut abstinere uos ab immolatis, simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione, a quibus custodientes uos bene agetis. Ecce concilij apostolici formam. Apostoli & seniores conuenerunt, Gentes non se opposuerunt apostolis, sicut modo Ludder concilijs, qua auctoritate, qua

Mat. 18

Luc. 12

2. Cor. 8.

De quinto

Act. 15

DE CON

Scriptura id facitis: cur admittis nobis libertatē a Christo datā: nam et si in deliberando citauerint Amos, 9. tñ quo ad prohibitionē illorū triū, nihil induxerunt, si sñ in decisione nullā adduxerunt scripturā, Antiochia quoq; recipit conclusa Hierosolymis, Ludder respuit conclusa Romę. Patet cōcilium habuisse potestātē statuendi aliqua esse necessaria p̄ illo tpe, q̄ tñ ad fidē simpliciter nō essent necessaria, cur nō eadē potestas esset nunc in ecclesia, qñ necessitas sepe exigit. Idē Christus, idē spiritus, eadē fides, cur nō aqua conciliorū potestas?

Iterum dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint sup̄ terram, de omni re quaecūq; petierint, fiet illis a patre meo q̄ in cœlis est. Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in mediō eorum.

Nullus potest conuincī euidentius, non audi, isse ecclesiam, q̄ si concilium non audierit. Nusquam maior consensus, q̄ in concilio. Nullibi congregatur plus in nomine domini, q̄ in concilijs generalibus.

Act. 6.

Conuocantes autē duodecim multitudinē &c. Tollatur conciliorū autoritas, & oīa in ecclesia erūt ambigua, dubia, pendētia, incerta. nā omnes mox redibūt hereses, conciliorū autoritate damnata: quod si scripturis contra eos pugnabis, iam seclusa autoritate ecclesię reijciēt scripturam quam volent, sicut modo Ludder reijcit epistolā S. Iacobi, quia aduersatur sibi, similiter Machabeos, &c. Et olim hæretici nō acceptarūt quatuor illa euangelia, sicut Manichei reiecerūt verus testamentū. Res miseranda profecto. Si illud hæreticorū esset verū, tūc enī occurrente aliquo dubio in fide, non esset tua decidendi illud, sed quilibet iuxta prudē-

tiam capitis sui, declinaret in illā vel aliā partē, quō
modo ergo Christus nō sufficienter prouidisset ec
clesiæ suæ per legem euangelicam, quæ tamen de
bet esse perfectissima.

Augustinus ad Ianua. Illa quæ non scripta sed
tradita custodimus, quæ quidem toto orbē terra
rum obseruantur, datur intelligi, vel ab ipsis apo
stolis vel plenarijs concilijs (quorum est in eccle
sia saluberrima autoritas) commendata atq; statu
ta retineri, vnde hæc, quia ita sint facienda, dispu
tare, insolentissimæ insanix est, Lutterani ergo in
solentes sunt & insani.

August.

Augustinus lib. 7. contra Donatistas assumit
sanctam ecclesiam catholicam, contra Donatistas
autoritate plenarij concilij munitam. Et lib. l. cap.
18. plenarium concilium existimat consensionem
totius ecclesiæ.

August.

Maiores ecclesiæ sicut sunt in concilio repræsen
tant totam ecclesiam. Patet primo in Exodo se
piissime, & sume exempli causa, Exodi. 19. quando
deus voluit dare legem Moyse, præcepit ei. Hæc di
ces domui Iacob & annuntiabis filijs Israel &c.
Et tamen postea de Moyse dicit. Venit Moyse,
& conuocatis maiorib⁹ natu populi exposuit oēs
sermones &c. Et licet solum seniores populi respō
derint, cū quibus loquebatur Moyse, tamē subdit
textus. Responditq; ois populus simul &c. q. nō
erat ois populus nisi repræsentatiue.

¶ Obijciunt Heretici.

In concilio sunt homines, quare fallunt sæpe &
falluntur, cum omnis homo sit mendax.

Deprensus est conciliū Carthaginense sub san
cto viro Cypriano cū. 80. episcopis de rebaptisan
dis hæreticis errasse.

1

2

DE CON.

3 Sicut conciliū Ariminēse plenariū DC, Episcoporum errauit cū Arrio. Et Ephesinū secundū cū Eutycete & Dioscoro. Et Constantinopolitanū sub Constantino Imp. de tollendis imaginibus.

4 Et concilia etiam generalia vnanimīter suscepta varia determinarunt. Etiam in his quæ credenda proponuntur vt cōciliū Constantiense de primatu Papæ contro conciliū Nicenū & Aphricanum.

¶ Obijciant Layci.

5 A Ludderanis male persuasi. cum Layci sint de ecclesia, & nō minus agatur de salute animarū illorū, quā cleri. Itaq; conueniat eos interesse.

¶ Diluuntur obiecta.

De primo Fatemur eos qui in concilio conueniūt, esse homines, at in concilio generali legitimo reguntur doctore spiritu sancto, qui eos falli nō sinit. Nā & Paulus & Ioannes, Esayas & Dauid fuerūt homines. adhuc Paulus ad Galatas inquit. Si angelus de cōelo aliud euāgelizauerit, anathema sit. Scrip-
tores itaq; canonici infallibiliter scripserūt, qui fuerūt homines, Sic patres in concilijs

De secundo Conciliū illud Carthaginense nō fuit plenariū, sed particulare, vt ostēdit Augustinus contra Donatistas, particularia autē concilia poterunt errare, & reformantur per generalia Augusti. li. 2. contra Donatistas. Et ipsa concilia quæ p singulas regiones vel puīcias fiūt, plenariorū conciliorū auctoritati quæ fiunt ex vniuerso orbe Christiano, sine ullis ambagibus cedere, cū experimēto rerū aperit

De tertio Ariminē. conciliabulū fuit, nō conciliū, neq; legitime congregatū; inuito enim Liberio coactū fuit hæreticorū opera, contra conciliū Nicænum Thaurō præfecto pro Atrianis iussu imperatoris precibus & minis instante, Et simplices Episcopi

Occidentales fuerūt seducti fucis hæreticorū, quos
postea intelligentes, retractarunt conclusa Arimi-
ni. Sic & Ephesinū conciliabulū in quo hæreticus
presedit Dioscorus, nō fuit legitime congregatū,
nolentibus legatis Papæ iniquū locū accedere, &
damnātū fuit p̄ Calcedonēse conciliū. Sic impius
imperator Constantinus r̄spugnante pontifice cō-
ciliabulū Constantinianū collegit, qđ postea Nice-
no concilio secundo sub Hierene imperatrice dam-
natū est, vnde et Carolstadius, Zuuinglius, Hetz-
man, Baldasar, Hiebmaioris ex Fridberg in hoc
Lutero repugnantes damnati sunt.

Concilia plenaria, quæ mores & regimen con-
cernunt ecclesiasticū, pro qualitate & conditione
temporū, personarū &c. ab ep̄ fidei preiudicio va-
rie determinarunt, at concilia generalia legitima
in credendis, se nō destruxerūt. Sic intelligat Au-
gust. priora concilia plenaria posterioribus emen-
dari. Conciliū aut Aphricanū & Nicenū non ad-
uersari Constan. Vide de Papatu infra.

Layci possunt interesse concilijs, vt testes, vt de-
fensores, vt conciliarij, vt suggestores, vt executo-
res, tamē a Christo nato, nunq̄ habuerūt vocē diffi-
nitivā in concilio Actū, 15. statuerunt vt ascende-
rent Paulus, & Barnabas, & quidā aliij ex alijs ad
apostolos & presbyteros in Hierusalem super hac
questione, & quæ sequuntur. Ecce ad clerū ascen-
derūt, non ad laycos, & nulla sit laicorum mentio
in eodem concilio.

In concilio. 8. actione. 4. principes iussi interro-
gare dixerunt. Vt obsecundantes verbo vestro, ex
præceptione vestra interrogabimuseos, nō p̄ pote-
statē nostram, potestas enim hæc vestra est.

Basiliius imperator de laycis inquit. Quāq̄ nō

B

De Imagi-
nibus.

De quarto

De quinto

Actū, 15,

DE CON.

3 Sicut conciliū Ariminēse plenariū DC. Episcoporum errauit cū Arrio. Et Ephesinū secundū cū Eutycete & Dioscoro. Et Constantinopolitanū sub Constantino Imp. de tollendis imaginibus.

4 Et concilia etiā generalia vnanimīter suscepta variā determinarunt. Etiā in his quæ credenda proponuntur vt cōciliū Constātiense de primatu Pæ contro conciliū Nicenū & Aphricanum.

¶ Obijciant Layci.

5 A Ludderanis male persuasi. cum Layci sint de ecclesia, & nō minus agatur de salute animarū illorū, quā cleri. Itaq; conueniat eos interesse.

¶ Diluuntur obiecta.

De primo Fatemur eos qui in concilio conueniūt, esse homines, at in concilio generali legitimo reguntur ductore spiritu sancto, qui eos falli nō sinit. Nā & Paulus & Ioannes, Esayas & Dauid fuerūt homines. adhuc Paulus ad Galatā inquit. Si angelus de cœlo aliud euāgelizauerit, anathema sit. Scrip-
tores itaq; canonici infallibiliter scripserūt, qui fuerūt homines, Sic patres in concilijs

Defecundo Conciliū illud Carthaginense nō fuit plenariū, sed particulare, vt ostēdit Augustinus contra Donatistas, particularia autē concilia poterunt errare, & reformantur per generalia Augusti. li. 2. contra Donatistas. Et ipsa concilia quæ p singulas regiones vel puincias fiūt, plenariorū conciliorū auctoritati quæ fiunt ex vniuerso orbe Christiano, sine vllis ambagibus cedere, cū experimēto rerū aperit

De tertio Ariminē. conciliū abulū fuit, nō conciliū, neq; legitime congregatū, inuito enim Liberio coactū fuit hæreticorū opera, contra conciliū Nicænum Thaurō præfecto pro Atrianis iussu imperatoris precibus & minis instante, Et simplices Episcopi

Occidentales fuerūt seducti fucis hæreticorū, quos postea intelligentes, retractarunt conclusa Arimini. Sic & Ephesinū conciliabulū in quo hæreticus præfedit Dioscorus, nō fuit legitime congregatū, nolentibus legatis Papæ iniquū locū accedere, & damnatū fuit p̄ Calcedonēse conciliū. Sic impius imperator Constantinus r̄spugnante pontifice cōciliabulū Constantinianū collegit, qđ postea Nicēno concilio secundo sub Hierene imperatrice damnatū est, vnde et Carolstadius, Zuuinglius, Hetzmann, Baldasar, Hiebmaioris ex Fridberg in hoc Luttero repugnantes damnati sunt.

Concilia plenaria, quæ mores & regimen concernunt ecclesiasticū, pro qualitate & conditione temporū, personarū &c. abiq; fidei præiudicio varie determinarunt, at concilia generalia legitima in credendis, se nō destruxerūt. Sic intelligat August. priora concilia plenaria posterioribus emendari. Conciliū aut̄ Aphricanū & Nicenū non aduersari Constan. Vide de Papatu infra.

Layci possunt interesse concilijs, vt testes, vt defensores, vt conciliarij, vt suggestores, vt executores, tamē a Christo nato, nunq̄ habuerūt vocē diffinitiuā in concilio Actū, 15. statuerunt vt ascenderent Paulus, & Barnabas, & quidā alij ex alijs ad apostolos & presbyteros in Hierusalem super hac questione, & quæ sequuntur. Ecce ad clerū ascenderūt, non ad laycos, & nulla sit laicorum mentio in eodem concilio.

In concilio. 8. actione. 4. principes iussi interrogare dixerunt. Vt obsecundantes verbo vestro, ex præceptione vestra interrogabimuseos, nō p̄ potestate nostram, potestas enim hæc vestra est.

Basiliius imperator de laycis inquit. Quāq̄ nō

B

De Imaginibus.

De quarto

De quinto

Actū, 15.

DE CON.

Sedulius.

fit datū istis secundū canonē dicendi quicq̃ penitus de ecclesiasticis causis, opus enī hoc pontificū est & sacerdotum.

Zozomenes refert. Dum Valentinianus per Thraciam ad Romam properaret, nunc episcopi Hellepontii Bithiniæ legatum miserunt Hipatium Heracliæ præfulem, quatenus dignaretur ad emendationem dogmatis interesse. Respondit, mihi quidem, cum minimus de populo sim,phas non est talia perscrutari.

Ambro.

Verum sacerdotes quibus hæc cura est apud semetipsos congregent ubiq̃ voluerint. Ambrosius ad Valentinianū contra Auxentiū. Si scripturarū seriē diuinarū vel veterum tempora retractemus, quis est qui abnuat in causa fidei episcopos solere de Christianis imperatoribus, non imperatores de episcopis iudicare.

Martian.

Martianus imperator in Calcedonensi concilio ad synodum dixit. Nos ad conseruandam fidem non ad potentiam ostendēdam, exemplo gloriosissimi principis Constantinī, synodo interesse volumus, vt inuenta veritate, non vltra multitudo prauis doctrinis attracta, discordet. Et iterum. Sūt quædam certa capitula quæ honorū respectu, vestræ reservamus sanctitati, congruum rati regulariter a vobis ista, synodali disponi concilio, potius quam nostris legibus statui.

Basilius impera.

Basilius impe. in fine concilij octauī. De vobis autē laicis, tam qui in dignitatibus, q̃ qui absolute conuersamini, quid amplius dicam non habeo, quam quod nullo modo vobis licet de ecclesiasticis causis sermonem mouere, neq̃ penitus resistere integritati ecclesiæ & vniuersali synodo aduersari. Hæc enim inuestigare & querere patriarcha.

CILIIS. II.

tum, pontificum, & sacerdotū est, qui regiminis officium, sortiti sunt, qui sanctificandi, qui soluendi, & ligandi potestatem habent, qui ecclesiasticas & coelestes adepti sunt clauēs. Non nostrum, qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel a ligamento solui egemus. Quaecumque enim religionis & sapientiae laicus existat, vel etiam si vniuersa virtute interius polleat, donec laicus est, ouis vocari non desinet &c. Quæ ergo vobis ratio est in ordine ouium constitutis, Pastores verborum subtilitatem discutiendi, & ea quæ super nos sunt querendi & ambiendi habent. Oportet nos ergo cum timore & fide sincera hos audire, & facies eorum vereri, cum sint ministri dei omnipotentis & huius formam possideant, & nihil amplius quàm ea quæ nostri ordinis sunt requirere. Hinc populus remittebatur a Christo ad faciendum non ea, quæ principes, reges, tetrarchæ, aut nobiles dicerēt, sed quæ scribæ & pharisæi sedentes super cathedram Moysi, dixerint vobis, seruare & facite. Summa itaque est sacræ scripturæ, ecclesiæ & conciliorum concordia.

Mat. 23.

DE PRIMATV SEDIS APO. STOLICAE ET PETRI. III.

Quia summa autoritas interius sit apud ecclesiā quam contemplamur in concilijs & in sede apostolica. Cōuenit vt Romani pontificis & Petri primatum firme-
mus breuibus.

Post confessionem Petri, Iesus dicit ei: Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in coelis est, & ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc

Mat. 16.

DE PRIMATV SEDIS APO.

petrā ædificabo ecclesiā meā, & portæ inferi non
pualebunt aduersus eā, & tibi dabo claves regni
coeloz: & quodcūq; ligaueris sup̄ terram, erit li
gatum & in coelis, & quodcūq; solueris sup̄ ter
ram, erit solutū & in coelis; patet q̄o signare vo
luit personā S. Petri, quia posuit nomen antiquū
Simon, nomen nouū Petrus, nomē patris Bario
na, & demonstrat proprie: Tu es, & super hanc, p
hanc petram, exponit Hieronymus, id est, sup̄ te,
& tibi dabo claves. &c.

Et per illa verba promissum Petro primatum
testantur sancti patres, & super Petro ædifican
dam ecclesiam.

Cyprianus lib. 4. epist. ad Pupianū, et lib. 1. ad
Cornelium.

Origenes homilia sexta super Matthæum.

Hieronymus lib. 1. contra Pelagianos, & sup̄
Matth. 16.

Ambrosius sermone. 47.

Augustinus contra epistolam Donati.

Chrysostomus super Matthæum.

Hylarius super Matthæum.

Leo in serm. 3. de anniuersario die suæ assump.

Gregorius in moralib. & in registro ad Mau
ricium August.

Cyrillus lib. 2. ca. 12. super Ioan.

Conciliū Calcedonē, octauū, Nicolai pape

Vide nostro lib. 1. de primatu Petri. Potestatem
quam promissit Christus Petro, dedit post resurre
ctionē. Dixit Simoni Petro Iesus: Simon Ioānis
diligis me plus ihs? dicit ei: Etia dñe, tu scis quia
amo te. dicit ei: Pasce agnos meos: quod & terro
repetijt, pasce oues meas. Hic soli Petro in presen
tia aliorum apostolorū commisit oues vt principi

STOLICAE ET PETRI. III.

apostolorū, nam pascere in sacris literis significat regere, & pastores dicuntur reges Ezechielis. 34. Esa. 44. & 56. Hiero. 2. & 22. Psalm. 22.

Datum primatū Petro per illa verba testantur Cyprianus de simplicitate prelatorū. Hierony. in sermone de Petro ad Eustoch. Ambro. in sermone de poenitentia, & de fide Petri. Chrysost. super Ioannē, & Home. 80. de poenitentia. August. in q. Noui & Veteris testamē. q. 75. Leo in sermone de ascensione dñi. Grego. in homil. Marci. 16. & epistola ad Ciriā. Bernardus sermo. 3. de septē panibus. Beda in homi.

Primatus Petri pbat̃ur ex multis alijs scripturis. Luc. 22. Simon ecce Sathanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticū: ego aut̃ rogauī pro te, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Vide, pro Petro rogat̃ur p̃ ceteris, & duo pet̃t: Indefectibilitatē fidei, & potestatem confirmandi fideles. Sic August. Chrysost. Leo, Cyrillus, & Beda capiūt. Mat. 17. dixit Christus Petro: Vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem q̃ primus ascenderit, tolle: & apto ore eius, inuenies stacherē, illum sumens, da eis p̃ me & te. patet Christū pluribus discipulis presentibus, solū Petrū sibi æquasse in solutione tributi. Ita intelligit Hierony. Augusti. Chrysost. Origenes, Ambro. Matth. 10. Mar. 3. Luc. 6. vbi describitur apostolorum constitutio ab omnibus, Petrus vt caput nominatur, primo quod p̃ eius primatu expendit Hierouy. Chrysost. Ioan. 21. solus Petrus super aqua maris ad Christū peruenit. Signū singularis pontificij ait Bernardus de consideratione ad Eugenium Lucā. 5. Etsi discipulis aliis imperatur vt laxet ratiā, soli tamē Petro dicitur

DE PRIMATV SEDIS APO.

duc in altū, ponderat S. Ambrosius.

De sanctis patribus iam audiuius, omnes Petro tribuere primatum a domino primo promissum, dein post resurrectionē exhibitum super tota ecclesia. Addatur tamen prioribus Dionysius cap. 3. de diuinis nominib⁹. Athanasius in epistolis ad Marcum, Liberium & Foelicem, in quibus abunde probat primatum Papæ, Eusebius Cæsariensis lib. 2. cap. 14. ecclesiast. historie. Augu. tracta. 56. super Ioan. lib. 2. contra Donatistas &c. Lactantius lib. 7. Instit. diuinarū. Paulinus de S. Foelice. Anshelmus ad Vrbānū papam. Valentinianus, Martianus, Phoca, Iustinianus, Imperatores, sub titu. de summa trinitate & fide cathol. Quæ omnia latissime astruximus tribus libris de primatu Petri ad Leonem decimū, & multa rara inuenies in magno opere cōtra Ludderum Ioan. Fabri archiducalis consiliarij.

Ioan. 21

Ratio suadet, quia fuit summus sacerdos in veter. lege, cuius autoritas audita fuit ex ca. 17. Deu. Et regimen monarchicum est optimum, & talis ordo est in ecclesia triumphante, & sicut pulchre inducit Nazianzenus, Moyses in dubijs puidisset suæ sponsæ ecclesiæ. Greg. lib. 21. moral. Omnes homines natura æquales genuit, sed ratione meritorum ordine, alios alijs occulta dispensatione postposuit: ipsa vero diuersitas quæ accessit ex vna, diuino dispensatur iudicio, vt quoniā omnis homo iter vitæ non graditur, alter ab altero rogatur. Desyderat forte hæreticus, ecclesiā militantē nō habere caput ministeriale, & fiat in ecclesia qd scribit ludicū. 17. & 21. In illis diebus nō erat rex in Israel, sed vnusquisq; quod sibi bonum videbatur sic faciebat.

STOLICAE ET PETRI. III.

Obijciunt Hæretici.

Petronō promissit nec dedit Christus clauē p
persona sua, sed quia gerebat personam ecclesiæ.

Si super Petro homine est ædificata ecclesiā, tam
portæ inferorum præualuerunt contra eum in vo.
ce vnus ancillæ, & quotidie præualent successori,
bus suis peccatoribus.

Et cum super petra sit ecclesiā edificata, petra au
tem erat Christus. 1. Cor. 3. non poterit referri in Pe
trū, & fundamentū aliud nemo potest ponere, præ
ter id quod positum est.

Primitiua ecclesiā apostolorū non fuisset eccle
sia, cū Petrus. 18. anno post Christiū passum fuerit
adhuc in Hierusalē, vbi erat tūc Romana ecclesiā.

Petrus nunquam fuit Romæ.

Petrus est membrum ecclesiæ.

Quomodo Petrus esset petra cū Mat. 16. dixit
Christus, vade post me sathana?

Diluuntur ista contra Petrū adducta.

Fatemur cū Augustino clauē datas ecclesiæ, tñ
in persona Petri. i. clauē finaliter dedit Christus
Petro, ad vtilitatē ecclesiæ, dedit clauē nō vni, sed
vnitati. Ita Petrus gessit personā ecclesiæ, sicut im
perator Germaniæ. Itaq; certæ personæ habēt cla
ues, quia alias nullus esset illarum vsus.

Præualuerūt portæ inferi aduersus personas suc
cedentes Petro, nō tñ contra potestātē Petri. Hæc
successio Petri in potestate mansit, licet personæ pec
carent. Petro autem negante, nondum ecclesiā erat
super eū fundata, sed fundanda, quia Christus dixit
super hanc petram ædificabo ecclesiā meam scili
cet post resurrectionem.

Et si Christus sit petra principalis, & fundamen
tū primariū, tamen habet vicariōs & substitutos,

B 4

1

2

3

4

5

6

7

De primo

De secundo

De tertio

DE PRIMATV SEDIS APO.

secundarias petras, nam cū dicto Pauli, quod solus Christus sit fundamētū, stat dictū Ioan. Apoca. 21. Et murus ciuitatis habens fundamenta duodeceni & in ipsis duodecim nomina, duodecim apostolorum & agni.

De quarto Errat Ludder Petrum tam tarde venisse Romā, quia fuit, 5. annis in Ponto & Asia. 7. in Antiochia, postea migravit Romam, licet. 18. anno e Roma venerit Hierusalē ad conciliū. Porro nihil ad rē facit. Erat enī Petrus summus pontifex, vbi, cūq; erat, licet reuelante spiritu, vt marcellus sanctus martyr ait, sedem sibi Romæ elegerit, prius itaq; tempore fuit summus episcopus Petrus quā Romanus episcopus.

De quinto Hoc est nouum mendacium Vrbani Riegers aut alterius Lutterani, Petrū nunq̃ fuisse Romæ, & ante Paulū conuertisse eos, de quibus loquitur Gala. 7. testat̃ beatus Hiero. Super epistola ad Roman. 1. Vt aliquid impartiar vobis gratiæ spiritualis. Ad confirmandos inquit, vos Romanos Petri prædicationem & fidem tenentes &c.

Aegesippus antiquissimus, qui sub Aniceto venit Romā. Anno dñi. 160. Is scribit lib. 3. de excidio Hierusalē quomodo Nero quesuit causas occidendi Apostolos, datoq; præcepto vt comprehenderentur apostoli, rogabat Petrus vt sese alio conferret.

**Vide Ioan
nē Fabrū** Dionysius Corinthiorū episcopus existēs Romæ. Anno dñi. 150. ait. Vos habentes commonitionē a Petro & Paulo, plantationem Romanæ ecclesiæ cōiunxistis. Ambo etenim aduēntantes, atq; in hac vrbe simul docentes, etiam martyrio pariter, vno eodemq; tēpore coronati sunt. Idem testatur quidam scriptor Gaius sub Zepherino papa.

STOLICAE ET PETRI. III.

S. Ignatius discipul⁹ Ioānis euāgeliste ad Thar
senses scribit. Quid quod Petrus crucifixus est
Paulus & Iacobus gladijs obtruncati sunt, Ioan
nes in Parthmo relegatus est. Et ad Romanos.
Non sicut Petrus & Paulus præcipio vobis, Illi
enim apostoli Iesu Christi, ego autem minimus.

Ireneus Lugdunensis episcopus lib. 3. ca. 1. con
tra hæreticos. Sic inquit, Mattheus hebræis ipso
rum lingua scripturam dedit Euangelij, quum Pe
trus & Paulus Romæ euāgelizarent & fundarēt
ecclesiam. Et cap. 3. a gloriosissimis duobus apo
stolis Petro & Paulo, Romæ fundatæ & consti
tute sunt ecclesiæ.

Tertulianus anno dñi. 150. viuens, scripsit libro
4. aduersus Martionē, Romanis euangelium, Pe
trus & Paulus sanguine suo signatū reliquerunt.
Et li. de præscriptione hæreticorū loquens de Ro
ma subdit. Vbi Petrus passioni dñicæ adequatur.

Eusebius Cæsariensis li. 2. historiarū inquit. In
ipsis Claudij temporibus clemētia diuinæ proui
dentia probatissimū oīm apostolorū & maximū,
fidei magnificentia & virtutis merito, primorem
principem Petrū ad vrhem Romam deducit.

Et lib. de tēporibus. Eodē anno ab Herode ca
pitur, & infra Petrus natione Galilæus, Christia
norū pontifex primus quū primū Antiochenam
fundasset ecclesiam, Romā proficiscitur, vbi euan
geliū prædicans viginti quinque annis eiusdē vrhis
episcopus perseuerat. Gaudentius Brixianus vetu
stissimus scriptor inquit. Hoc enim die apud vrbe
Romam ambos pro Christi noīe, Neronis crude
litas interfecit. Hiero. de viris illustribus, Simon
Petrus filius Ioānis, prouinciæ Galileæ, vico Bet
saïda, frater Andreæ apostoli, & princeps aposto

DE PRIMATV SEDIS APO.

lorum post episcopatum Antiochenſis eccleſie, & prædicationē diſperſionis eorū qui de circunſiſione crederāt in Ponto, Galatia, Capadocia, Aſia & Bithinia, ſecundo Claudij anno ad expugnandum Simonē magnum, Romā pergit, ibi viginti quinque annis cathedram ſacerdotalem occupauit. Dionyſius Areopagita S. Pauli diſcipulus idē teſtatur ad Timotheū condiscipulū de tranſitu apoſtolorū. Linus papa proximus poſt Petrū ſcripſit orientalibus de martyrio Petri in vrbe. Ambroſius ſermone. 67. inquit. Non ſine cauſa factum putemus, quod vna die, vno in loco, vnus tyranni tollerauere ſententiam, vna die paſſi ſunt, vt ad Chriſtum pariter punirent. Vno in loco, ne alteri Roma deeſſet &c. & infra in vrbe Roma, quæ principatum & caput obtinet nationum, loquitur de Petro & Paulo.

De ſexto.

Papias Hieropolitanus S. Ioannis euangelizæ auditor teſtatur Petrum ſuam primam eccleſiam epistolam canonicam ſcripſiſſe Romæ.

Teſtatur hoc Athanaſius, Marcellus, Damafus Leo, Beda, Bernardus & alij innumeri.

Vide Ioan. Fabrum in ſuo opere poſt-medium.

Petrum membrum & partē eccleſiæ dicimus, ſed quod propterea nō poſſit eſſe caput miniſteriale ſeu vicarius veri capitis, negamus. Similiter aliud eſt agere priuatam perſonam, aliud publicam. Eſſi eſt caput, eſt vtrique membrum.

De ſept.

Non mirum Petrum increpatum a Chriſto, quā exiſtimaret ſuæ conſeſſioni contrarium, Chriſtum occidendū, quia nondū acceperat clauſes, nondum erat confirmatus, nondū venerat ſuper eū plenitudo ſpiritus. Ideo nondū fuit petra, ſed poſt reſurrectionem Chriſtus fundauit ſuper eum eccleſiā vt

STOLICAE ET PETRI. III.

expressè testatur Hieronymus ibi sup Matthēū, Deniq; Chrysoſt. & Hilarius nolunt nomen ſathanæ pertinere ad Petrum, ſed ad diabolum ſuggeſtorem huius conſilij. porro lapſus perſonæ nō tollit poteſtatem.

Cum enim Ludder per petram intelligat fidē, fides æque admittitur in homine, ſicut gratia, & nō plus fides vnus hominis, q̄ alterius hominis, & ita ſuper fide omnium fidelium eſt edificata eccleſia, Et ſi omnes fideles ſunt fundamētum, quā tunc dabit eccleſiam, niſi ineptillime dicat idem fundari ſuper ſeipſo,

¶ Adhuc obijciunt hæretici contra Petrum & Papam.

Petrus in apoſtolos non habuit poteſtatem, ſed apoſtoli in ipſum, quia ipſum & Ioannē miſerunt in Samariam. Act. 8.

Nec Petrus exercuit vnq̄ primatū illum, ſicut modo Papa nō vult vllū episcopū fieri in mūdo niſi accipiat pallium & confirmationē ab eo.

Nouit Petrus hoc prohibitū a Chriſto, Luc. 22 facta contentione, quis eorū videretur maior, dicit eis Ieſus: Reges gentium dominantur eorū, & q̄ poteſtatē habent ſuper eos, benefici vocantur: vos autem non ſic, ſed qui maior eſt veſtrum, fiat ſicut minor, & qui præcellor eſt, ſicut miniſtrator. Lt. quet (aiunt hæretici) reges gentium non pontifices eſſe qui dominantur.

Mar. 10. vbi filij Zebedei ad hanc aspirarūt poteſtatem, receperunt reſponſum. ſ. vt calicē biberēt, nec tamen certi vbi ſeſſuri eſſent. Sic ſuperioritate fugiendam docuit. Lu. 9. & Mar. 18.

Paulus reſiſtit Petro, ad Gal. 2.

Victor Papa volens excommunicare orienta.

1

2

3

4

5

6

7

DE PRIMATV SEDIS APO.
les, fuit prohibitus ab Hiereneo Lugdunensi.

8 Anicetus cessit Policarpo epi. Smyrneor.
9 Orientales epi. non obediuerunt Iulio papæ.

10 Constantinus quartus Imperator constituit pa
11 pam esse primum.

Sic tot milia Martyrum orientalis ecclie, essent
dānata, similiter Cyprianus, August. Nicolaus,
quia nunq̃ fuit papa Ro. sup ecclesias Asiæ, Græ
ciæ, aut Aphricæ.

12 Quando instituit Antiochenū, Constantino,
politanū, Alexandrinū, aut Indicum.

13 Theophilus Alexādrinus & Epiphanius de
posuerūt Chrysostomū, & idē Epiphani⁹ excō
municauit Ioannē Hierosolymitanum.

14 Conciliū Nicenū testatur episcopū Rom. ge
15 rere curam suburbanarū ecclesiarū.

Idem statuit episcopos ordinari ab episcopis, p
uincialibus, non a papa. ☉

16 Idem Concilium Hierosolymitano tribuit pri
matum, non Romano. Et Hierosolyma fuit pri
ma, quia de Sion exhibit lex.

17 Cōcilio Aphricano, 4. primę sedis epūs nō ap
pellei princeps sacerdotū, aut aliquid huiusmodi,
sed tantū primæ sedis episcopus, & infra vniuersa
lis aut etiam Rom. pontif. appelletur.

18 Et Pelagius & Gregorius renuerunt nomen
vniuersalis episcopi.

19 Primatus papæ probatur ex decretis & decreta
libus Rom. Pontificum, qui libri intra 400. an
nos nati sunt.

Hæc fusius induximus, quod hic magis voc
ferentur hæretici contra petram quam
omnes impetiuere.

¶ Diluuntur obiecta,

STOLICAE ET PETRI. III.

Petrū exercuisse primatū iam dicemus, ac cum
argutaris: Petrus fuit miles ab apostolis in Sa- De primo
mariam, quare sit midor apostolis: Est forma ar-
gumentādi Arrianorū, quia pater misit filiū. Ioā.
6. & 20. & ad Gala. 4. Itaq; pater est maior filio,
quia mittens maior est misso, quasi non Herodes
miserit tres magos, vt adorēt puerum, qui maior
magis non fuit, & frequens est, potiores mitti ex
collegio & senatu.

Petrus executus est officiū suum. Nolumus re-
censere quā Ioan. 6. Lu. 12. Mat. 19. Lu. 5. Mat. 4.
Mat. 17. Mat. 18. recensuerūt, sed quando in actū De secūdo
iam erat pontifex creatus, audiamus quid fecerit.
Nam primo ordinationē Matthiae in apostolum
dixit. Exurgeus Petrus in medio fratrum dixit.
Viri fratres. &c. Act. 1. Secundo in die Penteco-
stes oēs apostolos defendit, stans Petrus cum vn-
decim eleuauit vocē suam. Act. 2. Tertio præsē-
te Ioan. sanauit claudū, & coram populo defen-
dit. Act. 3. Quarto in concilio defendit se & Ioan-
nem. Act. 4. Quinto in Ananiam & Saphiram
sententiā mortis protulit. Act. 5. quod fuit maxi-
mū potestatis coercitiue indiciū. Sexto Simonis
maledictam nundinationē coercuit. Act. 8. Se-
prio iussus fuit etiā gentes tanq̃ praelatus in suā
potestatē suscipere, quādo vidit lintheum, in quo
erant bestiae & reptilia &c. & tacta est ad eū vox
Surge Petre, occide & manduca, Act. 11. Hic ius-
sus fuit velut caput, gentes incorporare ecclesiae.
Octauo, in concilio apostolorū fuit autor senten-
tiæ cessationis legaliū, vt docet Hiero. & Act. 15
Caue itaq; hæretice mentiri in S. Petrū q̃ potesta-
te diuinitus tradita non sit vsus.

De adiuncto falsum est, nam patriarchæ quili-

DE PRIMATV SEDIS APO:

bet confirmavit suos episcopos, & Theſſaloniceſi
cōfirmavit ſuos episcopos Græcię, tanq̃ vicarius
papæ, vt liquet ex actis Leonis papæ. Exiſtimat
hæreticus oēs episcopos habere pallia, qđ falſum
eſt, quia regulariter archiepiscopī habent, & pau-
ci episcopī ex priuilegio, ſicut Bambergensis in
Germania.

Vide in primatu nostro lib. 3. cap. 13.

De ratione pallij ex B. Gregorio.

De tertio Conſtat Chriſtū prohibuiſſe ambitionem,
tyrannidem, nō potestatem, quia illa eſt a deo: &
qui potestati reſiſtit, ordinationi dei reſiſtit. ad Ro-
manos. 11. Voluit ergo docere humilitatem præſi-
dentis, non auferre potestatem eius. Sicut ex eo qđ
ipſe miniſtrabat, & alios maiores miniſtrare do-
cuit, male inferret quis Chriſtū nullam habuiſſe
potestatem. Et cum Chriſtus dixit, qui maior eſt
veſtrum: conſtat qđ voluit aliquem eſſe maiorem
in potestate, licet coniunget ei, vt ſit ſicut minor p
exhibitionem miniſteriij.

De. 4 & 5 Similiter respondemus, nam voluit vt Hieron.
inquit, ſuos ad ſummitatē virtutum, nō potentia
ſed humilitate puenire, nā exiſtentes in potestate
debēt ſe intus humiliare, ac ſi nō eſſent in potestate
vt paruuli ſiant humilitate, nō ſenſu ac ætate.

Deu. 9 Paulus reprehendit Petrum, quia attinebat ad
ædificationem fidei, hoc eſt, ad officium apoſtola-
tus, in quo. 1. 4. erant æquales, tamen regimine &
potestate, Petrus adhuc erat prior. Nam hodie e-
tiam ſæpe contingit papam & alios ſuperiores re-
prehendi ab inferioribus. Imo hæreticus Ludder
omnes reprehendit eccleſiaſticos prælatos, qui nul-
lus eſt ſuperior.

De. 7 & 8 Anicetus primus ſtatuit Paſca celebrari domi-

STOLICAE ET PETRI. III.

nico die, confirmauit primo Pius, deinde Victor, & obtinuerunt. Restituerunt primo Orientales, quia ex vsu S. Ioannis. 14. luna primi mensis celebrabant, Polycarpus ex Smyrna adiit Anicetum (ecce Græcus ad Romanū) qui credidit ei sacerdotali officio perfungi, nec Anicetus Polycarpo suadere poterat inquit Eusebius in ecclesiastica historia. Corruptor Ludderat Anicetum cessisse Polycarpo. Orientales resistentes Victori, excommunicare voluit, quem Irenæus monuit, nō quod nulla esset Victori in Orientales potestas, nam sanctus martyr, cur attentasset sed pro conseruanda concordia ecclesiæ & pace, consuluit turbationem non moueri in ecclesia.

Mirum quod hæreticus instituitur factō hæreticorum, nam illi orientales expulerant Athanasium & Paulum, qui confugientes ad Iulium papam, citatis & excommunicatis hæreticis, fuerunt restituti. Hicruit hæreticus, quia papa Iulius ante .1100. annos potestatem habuit in orientales episcopos Asiæ & Aegypti. Vide primum nostrum. De.9.

Falsum est Constantinum quartum primum dedisse primum Roma pontifici, cum antehabuerint ex euangelio, confirmantibus Imperatoribus Constantino, Valentiniano, Gratiano, Theodosio, Martiano, Basilio & alijs. Vnde non inconuenit iuri sedis apostolicæ, decreta etiam principum accedere, quo temeritas rebellantium comprimat. Errauit tamen hæreticus Constantium. 4. quicquid in ea restatuisse, sed solum remisit confirmationem papæ electi, quam Imperator ante suo modo facere solebat. De.10.

Nullus sanctorum martyrum subtraxit se ab obedientia Petri vel successorum ubi & quando oportet. De.11.

DE PRINATV SEDIS APO.

tebat. Fallitur hereticus, quod si Papa sit suprem⁹ oporteat oēs episcopos ab eo confirmari, nā sicut sacerdotes ab episcopis, ita episcopi ab archiepiscopis primatibus aut patriarchis sufficiat confirmari. Ita de Ambrosio, Augusti. & Nicolao sentias, Credo in Germania factū superbiam episcoporum, quod excusserunt potestatem primatis Magdeburgensis. Et priora liquent ex octava synodo, ex concilio Niceno et alijs, vide distinctiōem. 64. decre,

Aphricæ episcopos fuisse sub Ro. pon. patet, q^d ex concilio Mileuitano scripserunt ad Innocentiū primū Papā, petentes illius confirmationem, vide in epist. Augusti. 90. & 91. Concilia, tertium & quartū Cartaginensia autoritate Zozimi Papæ et alia autoritate Bonifacij fuerunt confirmata, quoniam misit illuc Faustinum episcopū, illis interfuit Augustinus. Concilia sub Cypriano in Aphrica petierūt approbationē a Cornelio papa lib. 1. epistolæ, epistola. 2. Cypriani, & lib. 3. epistola. 11.

Asia episcopos Aegypti & Græciæ fuisse sub Ro. ponti. iā patuit, quia restitutus Athanasius, restitutus Chrysostomus, restitutus Flavianus, restitutus Appharius in Aphrica, per Ro. pontifices.

Vide in primatu nostro plurima.

De. 12.

Institutio episcopi, vt fiat immediate a Roma ponti. non est necessariū. tamē illas ecclesias fuisse subiectas Papæ, liquet ex eo, q^d restituit eiectos ex his ecclesijs. Et hodie a Leone papa. 10. & Adria. no. 6. epī Asiatici acceperunt confirmationes.

De. 13.

Quantū potest heresis, nam cū nihil solidi pro se habet, assert iniquissimā optimi episcopi eiectionem Ioan. Chrysosto. qui p^{er} Theophilum avarissimū & pessimū Alexandrinum, adiuuante impia Eudoxia Imperatrice iniquiter est eiectus. Huius

STOLICAE ET PETRI III.

sancti viri iniuriam, hereticus pro iure adducit, ob
tinet vero qđ p Innocentiā papam fuit restitutus,
& negotiū per papā Alexando Antiocheno com
missum, & Imper. Archadius resistens pape &
Chrysostomo, fuit excommunicatus. I nunchæreti
ce, & nega Episcopos Græciæ fuisse sub Romano
pontifice. De Ioāne hierosolymitano, liquet ex be
ato Hieronymo, fuisse concilium euocatū Antio
chiæ (nā sub illo patriarcha erat tunc episcop⁹ Hie
rosolymitanus & sub archiepiscopo Cæsariensi) et
a synodo damnatum Ioannem in qua plurimę au
toritatis erat Epiphanius.

Canō Nicæni cōcilij. 6. sic habet. Mos antiqu⁹
pduret in Aegypto Lybia & Pentapoli, & Ale. De. 14.
xandrinus episcopus horū omniū habeat potesta
tem, quādoqđ & Roma. episcopo parilis mos est
Similiter autem apud Antiochiā & cæteras p
uincias honor suus unicuiq; seruetur ecclesiæ. Li
quet lectori non hic prohiberi primatū Ro. ecclē,
quod hæreticus torquet, sed quia tunc autoritas tri
um ecclesiarū patriarchalium fuit confirmata, nam
tres tantum erant illo tpe sedes patriarchales, Ro
mana. s. Anthiochena, & Alexandrina. Imo forti⁹
p illud conciliū probatur primatus Roma. ponti
fico, qđ licet Nicæa esset in Asia, tamen Osi⁹ cor
dubensis nomine papæ præfedit concilio, & pri
mus se subscripsit, nō nomine suo velut reliqui epī
scopi omnes, sed nomine papæ. Secūdo quia in con
cilio Nicæno fuit statutū, vt in causa depositionis
episcopi, posset appellari ex toto orbe ad Ro. Pon.
Huic innitebatur Achanasius & obtinuit. Huic
Chriso. & obtinuit, Et quādo ecclesia Aphricæ re
luctabat Zozimo papæ in restitutione Appiarij,
certior facta de illo Nicæno concilio, acquieuit. I

C nunc

DE PRIMATO SEDIS APO:

nanchæretice, & infanias Nicænum conciliū aduersari papæ.

De.15.

De ordinatione episcoporum, quid hæc ad priatū: cū hodie rarissime papa ordinet episcopum, aut forte nunq̃, sed in hunc diem, tres episcopi conuenientes ordinant, & consecrant episcopum.

De.16.

Canon. 7. concilij sic habet. Quia consuetudo obtinuit & antiqua traditio, vt Helix episcopus honoret, habeat honoris consequentiam, salua Metropolitani dignitate. Hic stupidus hæreticus nugā primatum tributū hierosolymitano, cū adeo non tribuat ei primatum, vt sinat illū subiectū Metropolitanus, qui erat Cæsariensis teste Hieronymo, Honorandū ergo statuit Hierosolymitanū anti qua traditione, sed nihil ad primatum, porro Hierosolyma fuit prima tempore, sed non dignitate.

De.17.

Conciliū Aphricanū nihil agit de primatu, nihil de Roma, sed inter se constituerunt episcopi Aphricani, ne primates eorū (sicut erant Chartaginenses, Numidix, Mauritanix &c.) gloriosos sibi vendicarent titulos, & iurisdictionem super alios, hoc & nihil aliud habet canon. 6. concilij. 3. Aphricani & delyrussæ hæreticus cū apud Gratianū. 99. disti. primæ sedis, legisset verba Gratiani cōtinuata ad sequentia credidit, illa esse ṽba concilij, & nō sūt, sed de vniuersali episcopo mox dicamus.

De.18.

Gregorius & Pelagius non respuerunt primatum ecclesiæ Ro. sed approbauerunt vt de primatu Petri latissime ostēdimus. Sed sic negauerūt alique posse esse vniuersalē episcopū. Sic qđ esset cuiusq̃ ecclesiæ pprius rector, quoniā sic, nullus alius esset episcopus, & honor episcopalis omnibus detraheret, & in vnum solū reijceret. Quod quia esset Hierarchici ordinis destructiuū, merito reprobatū

STOLICÆ ET PETRI III.

barū scri pates, seruata ecclē Romr. dignitate.

Primatus Ro. ecclesiæ nō solum ex decretis pō. De. 19.
tificū pbatur, sed ex euangelio, ex sanctis martyri-
bus, cōcilijs, & doctoribus, sed errat hereticus, cre-
dit, non fuisse alia iura canonica, nisi post ortū de-
cretū, Gratiani, & Decretales Gregorij. 9. cū sp
in ecclesia statuta & iura fuerint, sicut olim erat co-
dex canonū, decretū Paschasij, decretū Burckardi
Panormia Iuonis etc. Euangelicū itaq; omnia he-
retica, vt bulla aquæ. Conclusio.

Suscipiamus omnes autoritatē ecclesiæ in apo. In epistolis
stolica sede Romana relucētē, quum eā in rebus
arduis fidei consuluerit Hieronymus ex Asia ad
damasum, Augustinus ex Africa ad Innocētiū,
& Bonifacium, ac Cyprianus ad Cornelium, Atha-
nasius ex Aegypto ad Marcum & Iulium, Am-
brosius ex Italia &c.

Iam defendentes se cōtra rebaptizatores recedūt
ab eorum basi. vnde multa fatentur non scripta, &
tamen tenenda. Zvinglius adducit de baptismo
Mariæ. De baptismo paruulorum.

EX SCRIPTVRIS TEMERE PV- gnare hæreticos. IIII.

Præter superius dicta de Ecclesia & Concilijs,
hæc subiiciamus.

Quia hæretici nihil volunt recipere nisi p
betur expresse per scripturas. Itaq; Lud-
derani nō recipiēt perpetuā virginitatem
Mariæ, sicut Heluidius, contra quem scripsit btus
Hierony. quia in scripturis nō probatur, sed plures
scripturæ, apparenter sunt pro Heluidio.

Articul^o in symbolo fidei, Descēdit ad inferna, nō

C 2 expresse

DE SCL.

Ephe. 4.

Mar. 12.

expresse probatur ex scripturis, quare Ludder non
credet illum articulum, nam si quis obiecerit illud
Ecclesiastici, 2. 4. penetrabo omnes inferiores par
tes terræ, dicet proteruus, penetrabit virtute, non lo
co. Id erit ei cū multis catholicis cōmune. Si Pau
lum quis attulerit ad Ephe. 4. quod autē ascendit, qd
est nisi quia & descendit primum in inferiores par
tes terræ, Mox dicet apostolū loqui filiū dei descē
disse in vterum virginis, qui ascendit ad alta celo
rum. Partes autē terræ sunt inferiores celo & ele
mentis. Similiter symbolum Athanasij omouision
personam in diuinis, A nnam matrem Mariæ, di
em dominicam, Lutterani non obseruabunt. Iudi
cio Lutteranorū, Christus non bene probasset cō
tra Saduceos resurrectionē corporum, non enim
eis adduxit clarū textum, sed quia dictum est Ex. 3
Deus Abraham, deus Isaac, deus Iacob, non est au
tem deus mortuorum, sed vīctium, & tamē tūc
solum viuebant secundum animas, non secundum
corpora.

Ludderani contendunt scripturas sacras esse cla
ras, ideo layci & delyræ anus eas tractant impe
riose.

Contra dicit Petrus. 2. Pet. 3. loquens de episto
lis Pauli. In quibus sunt quædam intellectu diffi
cilia, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut cæ
teras scripturas ad suam ipsorū perditionem. Ecce
difficultatem illarum, & quomodo viuentē Pau
lo fuerūt deprauatæ, sicut nōdie faciūt Ludderani.

Hierony. q. 8. ad Algasia. Omnis epistola Pau
li ad Romanos nimis obscuritatibus inuoluta est.

2. Cor. 4. Quod si etiā opertum est euāgelii
um nostrū in his qui pereūt est opertum. Si sacra
scriptura est apertissima, mirū cur sancti patres
qui tam

qui tam frequenter legerunt, nō intellexerūt. 1200. annis, quod si Augusti. Hierony. Bernardo, Thomæ fuit obscura, quō laycis Ludderanis erit apta?

Male hæretici nolunt alium iudicem, quā scripturā. In Veteri testamento lex non fuit iudex, sed summus sacerdos Deut. 17. Si difficile & ambiguum &c. vide supra. Et Eze. 44.

Et Catholici quoque admittunt scripturam maxime, sed intellectu ab hæreticis differimus, ideo oportet alium esse iudicem, quā scripturam.

Etiā diabolus allegauit scripturā contra Christi. Mat. 4. istū. Angelis suis mandauit de te &c. Sed verū intellectu non tenuit, vt inducit Hiero. contra Luciferanos, atque scripturæ non in legendo vt imperitū vulgus in Lutherana hæresis sentit, sed intelligendo consistant Hiero. ibidem. Ideo Tertulianus potenter ostendit libro de præscriptionibus hæreticorum, eos nequaquam admittendos ad ineandam de scripturis prouocationem. Omnes hæretici confugerunt ad scripturas male ab eis intellectas, August.

Arrius adduxit pro se. 42. locos scriptu.

Ludderani recipiunt scripturas, sicut Iudæi Vetus testamentum, quia insistant solum sensui literali & quæ sunt eis contraria, ipsi torquent, vnde sunt theologi atramentales, secundum corticem & superficiem. Ideo Iudaicum est scripturis impugnare ecclesiam. Ludder in assertionibus dicit: Superbis & impijs scripturam semper esse maioris cecitatis occasionem, hoc dictum redundat in caput autoris, & suorum sequatium.

DE FIDE ET OPERIBVS. V.

Fidem non sufficere sine operibus, & opera aliquid esse gratiæ dei acceptante ostenditur.

C 3 Quod

DE FIDE ET

Eccle.9.
Gal.6.

Quodcumq; potest facere manus tua iustā
ter operare.

Ergo dum tēpus habemus operemur
bonum, venit enim nox quādo nemo operari po-
terit.

1. Cor.3.

Vnusquisq; mercedem accipiet secundum labo-
rem suum.

Apo.14.
2. Pct.1.

Opera illorum sequuntur illos.

Quapropter fratres magis satagite, vt per bona
opera vestra, certam vocationem vestram & ele-
ctionem faciatīs.

1. Cor.15.

Oēs nos manifestari oportet, añ tribuual Chri-
sti, vt referat vnusquisq; ppria corporis, prout ges-
sit, siue bonum, siue malum.

In symb.
Athana.
Heb.9.

Et qui bona egerunt ibunt in vitam æternam,
& qui mala, in ignem æternum.

Non enim iniustus est deus, vt obliuiscatur ope-
ris vestri, & laboris ex charitate suscepti.

Roma.2.
Ibidem
Mat.19.

Reddat deus vnicuiq; secundum opera eius.

Gloria, & honor, & pax omni operati bonū.

Non enim auditores legis iusti sunt apud deū,
sed factores legis iustificabuntur.

Si vis vitam ingredi, serua mandata.

Iaco.1.

Fidē aliquā esse inanem, quia sine operibus.

Quid proderit fratres mei, si fidē quis dicat se ha-
bere, opera aut nō habeat, nūquid poterit fides sal-
uare eū? Infra. Fides si nō habeat opera, mortua est
in seipsa. Infra. Vis aut scire o homo inanis, quoni-
am fides sine operibus mortua est &c.

Ioan.6.

Fides est opus. Quid faciemus vt operemur o-
pera dei? Respōdit Iesus, hoc est opus dei, vt creda-
tis in eū quē misit ille. Et Ioan.8. Si filij Abrahæ
estis, opera eius facite, sed p̄cipuū opus Abrahæ fu-
it fides, Ge.15. Credidit Abrahā deo, et reputatū ē

OPERIBVS V.

illi iniustitiā. Ecce fides inter opera computatur.

Non sufficit credere, nō sufficit quod cæco lina, Ioan. 9.
tur oculus luto, sed oportet quod vadat ad natato-
ria Syloe.

Si habuero omnem fidem, vt montes transferā, 1. Cor. 13.
charitatem autem non habuero, nihil sum. Per hoc
probat Augusti. 15. de Trinit. fidem non habere ne-
cessario charitatem annexam.

Obijciunt hæretici.

1 Iustus ex fide viuit, itaq; non ex operibus.

Aba. 2.

2 Qui credit in filium dei nō condēnatur, Ioā. 3.

Roma. 1.

3 Creditis quia hoc possum facere vobis secūdu
fidem vestram fiat vobis.

Mat. 9.

4 Credidit Abraham deo, & reputatum est illi Gene. 15.
ad iustitiā.

5 Qui verbum meum audit, & credit ei qui mi- Ioan. 5.
sit me, habet vitam æternam.

6 Fides tua salua te fecit. Opera sunt Hypo- Mat. 9.
critarum.

7 Charitas est fructus fidei, quare sola fides suf-
ficit.

8 Paulus ad Roma. & Galatas contendit homi-
nes iustificari per fidem, sine operibus.

Respondent catholici.

Hic constat verum esse, quod Augustinus inq; Augusti. lib.
hanc hæresim (nō enim noua est, sed antiquissima) de fide & o.
exortam ex verbis Pauli male intellectis. peri.

Fatemur iustū ex fide viuere, est enim fides fun-
damentum spiritualis ædificij, quia sperandarum re-
rum substantia. Sed quod hæreticus assūmit ex so-
la fide, lacerat & falsificat textum, quia nullibi di-
cit, iustum ex sola fide viuere.

Credere in deum vsu scripturæ includit adherere, De. 2
re deo per charitatem secūdu Augustinū, Theolo-

DE CONFIR.

Gal. 5.

gluniores appellant fidem formatā, liquet ex san-
cto Paulo, in Christo Iesu neq; circūcisio quicquā
valet, neq; preputiū, sed fides per dilectionem ope-
rans. ecce Paulus non dicit sufficere quācūq; fidē
sed quā operetur per charitatem.

De. 3.

Liquet ex secundo, licet fides etiā informis po-
terat aliquid temporalis cōmodi impetrare, sicut
Romani virtutibus imperarunt tantam dignitatē
secundum Aug.

De. 4.
La. 2.

Respōdet S. Iacobus. Abraham pater noster nō
ne ex operibus iustificatus est, offerēs Isaac filium
suum super altare? Vides quoniā fides cooperabat
operibus illius, & ex operibus fides consummata est,
infra. Videris quoniam ex operibus iustificatur ho-
mo, & non ex fide tantum.

De. 5.
De. 6.]

Dicatur sicut de secundo.

De. 7.
Gala. 5.

Similiter. Quod autē calumniatur opera facere
hypocrysim, cur tunc Christus dixit: Sic luceat lux
vestra coram hominibus, vt videāt opera vestra
bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cōclis
est. Assumit falsum, quia charitas est fructus spiri-
tus, non fidei, & similiter fides est fructus spiritus.
Paulus ait, fructus autem spiritus est charitas, gau-
dium, pax, patientia &c. fides modestia.

Omnes tamen Lutterani coacti argumentis fi-
delium incipiunt distinguere de fide, veram forma-
tam fidem appellant in vulgari nostro, dē liebrey.
chen vvoltetig glauben, id est qui diues sit in chari-
tate & operibus, aliam nominant historicam.

DE CONFIRMATIONE VI.

Baptismū admittit Ludder esse sacramētū,
sed confirmationē negat. At qā in cōfirma-
tiōe est signū sensibile, habēs infallibilē assi-
sten,

MATIONE VI.

stentia gratia spūs sancti, ideo est sacramentum.

Act. 8.

Cū audissent apostoli, qui erant Hierosolymis, quia recepiſſet Samaria verbū dei, miserunt ad eos Petrum & Ioannē: qui cū venissent, orauerūt p̄ ipsis, vt acciperent spm̄ sanctū, nondū enim in quē quā illorū venerat, sed baptizari tantū erat in noīe dñi Iesu, tunc imponebant manus super illos, & accipiebant spiritum sanctum.

Act. 13.

De Ephe. His auditis baptizati sunt in noīe dñi Iesu, & cum imposuisset illis manus Paulus, venit spūs sanctus super eos. Ecce post baptismum erat si gnū sensibile. i. impositio manū, quo cōferebatur gratia sp̄itus sancti, & ita erat sacramentū. Et qđ soli episcopi hodie confirmanr, indicat textus hic quod Philippus diaconus non confirmauit Samaritanos, sed apostoli Petrus & Ioannes. Et nō est credibile aliquod donū gratia ac electorum prinēs ad cōsummationē fidei in ecclesia qđ iā desit. Dionysius Areopagita recēset illius mysteria cap. 4. ecclesiasticę Hierarchiæ, & reteren vnguēti dixit appellatā ab apostolis. Melchiades papa martyri in baptismo regeneramur ad vitā, post baptismū confirmamur ad pugnam, in baptismo ablui mur, post baptismū roboramur. Concilium Aurelianense. Vt ieiunā ad confirmationē pfectæ ætatis veniant, vt moneātur cōfessionem prius facere, vt mūdī mereātur spiritus sancti donū accipere, & quia nanq̄ erit Christianus, nisi in confirmatione episcopali fuerit chrysmate vinctus. Cum alijs de consecra. distin. 5.

Hierony. Episcopus si imponit manū, his imponit, qui recta fide baptizati sunt, qui in patre, & filio, & spiritu sancto, tres psonas et vnā substantiā crediderūt et c. infra. Qđ si hoc loco q̄ras, quare

DE ORDINIS SA.

in ecclesia baptisatus, nisi per manus episcopi, non accipiat spiritum sanctū. Disce hanc obseruationē ex ea autoritate descēdere, q̄ post ascensum dñi spiritus sanctus ad apostolos descendit, & multis in locis idem factitatum reperimus.

DE ORDINIS SA.

cramento. VII.

Quia negāt ordinem esse sacramentū, Ex sacris literis doceatur ordo, & q̄ cū signo sensibili conferat gratiam.

Mar. 6.

Ascendens Iesus in montē, vocauit ad se quos voluit ipse, & venerūt ad eū, & fecit vt essent. 12. cum illo, & vt mitteret eos predicare. Post hęc designauit dñs & alios septuaginta duos, & misit illos binos ante faciem suam.

Lu. 10.

Lu. 22.

Accepto pane gratias egit, et fregit, & dedit eis dicens: Hoc est corpus meum, qd̄ p̄ vobis tradet, hoc facite in meam commemorationem.

Ioan. 20.

Dixit Iesus apostolis. Sicut me misit pater, & ego mitto vos, hęc cum dixisset, insufflauit, & dixit eis Accipite spiritum sanctum, quorum remisistis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt.

Act. 13.

Dixit spiritus sanctus. Segregate mihi Saulum, & Barnabam in opus quod assumpsi eos, tunc ieiunantes & orantes, imponentesq̄ eius manus dimiserunt illos.

1. Tim. 4.

Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij in his te exerce.

1. Tim. 5.

Nemini cito manus imposueris, neq̄ commu- nicaueris peccatis alienis.

Lu. 10.

Patet. 12. fuisse apostolos, et. 70. discipulos illis episcopi, istis sacerdotes succedunt (docet Beda) Erant

Erant
dū in c
consec
tionē
gnant
tolit g
mento

Ne
deo, q
libet
filios
tio fu

H
facere
a ter
cap.
stolo
& d

Ig
lit d
con
Et a
terū
acor
exor

C
ex h
V
I
gu
&

CRAMENTO VII.

Erant baptizati apostoli, at nō erāt sacerdotes, nisi dū in coena fecit eos sacerdotes, dans eis potestare consecrandi corpus Christi verū, & post resurrectionē absoluedi corpus Christi mysticum. Et signum sensibile fuit in impositione manuum, & cōtolit gratiā, cur igitur a Luddero rejicitur a sacramento, & nō esse cuiuslibet e plebe officium.

Nec quisq̃ sumat sibi honorē, sed qui vocatur a deo, quemadmodū Aaron, Sed legitur, non quemlibet e plebe vocatū ad sacerdotiū, Aaron inquit, et filios eius unguet, & sanctificabis eos, vt sacerdotio fungantur mihi.

Heb. 5.
Exo. 28.

Hinc Datan, Chore & Abiron vsurpantes sibi sacerdotale officium, sicut modo layci Ludderani, a terra absorpti sunt. Dionysius S. Pauli discipulus cap. 5. celestis hierarchiæ prosequitur ritum apostolorum, in consecrandis episcopis, presbyteris, & diaconis.

Num. 3.

Ignatius discipulus S. Ioan. ad Trallianos extollit dignitatem episcoporum, presbyterorum & diaconorum. Hoc idem docuit per epistolā Smyrnē. Et ad Antiochenes inquit, Saluto sanctū presbyterū vestrū, saluto sanctos diaconos, Saluto subdiaconos, lectores, cantores, hostiarios, laborantes, exorcistas, atq; confessores.

Ecce tēpore apostolorū oēs fuisse ordines.

Obijciunt Layci.

Omnes Christianos esse sacerdotes, & unctos ex baptismo in sacerdotes.

Vos estis genus electū, regale sacerdotium.

1. Pet. 2.

Dilexit nos, et lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnum & sacerdotes deo & patri suo.

Apo. 1. et. 6.

In vno spiritu omnes in vnum corpus baptisati sumus

1. Cor. 12.

DE ORDINIS SA.

sumus, & omnes in vno spiritu potati sumus. Se-
quitur nos omnes esse æqualiter sacerdotes. Simile
quid dicunt Chrysost. & Ambro.

Respondent catholici.

Ordinationes illas Ludderanas, solitas esse apud
hæreticos, docuit ante. 1300. annos Tertullianus,
faciūt enim ex sacerdotibus laycos, & sacerdotalia
munera laycis iniungūt. Conat Ludder nō alios
facere sacerdotes q̄ Pharaō, & gētiles, & sicut scri-
ptura meminit de Hieroboā, qui ex nouissimis de
plebe instituit sacerdotes.

Liquet oēs fideles esse sacerdotes: sicut sunt re-
ges, hoc est spiritualiter, quia deus regnat in eis per
liberam charitatem, & ipsi p̄ vnctionē sancti spiri-
tus regunt vires animæ, & sensus suos, at præter
istos reges, etiā mendicos, sunt in ecclesia reges &
præsides externi. Sic oēs fideles, quia offerūt deo
fidem, & orationes &c. sunt sacerdotes spirituales,
& illud sacerdotium nō eget cæremonijs: sed præ-
ter hoc sacerdotium internū, est vnū externū in ec-
clesia certis personis affixum. Sume exemplū. Qui
libet fidelis est templum dei, templū dei sc̄m̄ estis
vos, ait Paulus, sed præter ista templa, est templū
externū, certo loco affixū, in q̄ fideles cōgregant̄.

Es obduratus more hæreticorū, iam facies oēs
etiā Iudæos esse sacerdotes, eo q̄ dicatur Iudæis:
Si audieritis vocē meā, & custodieritis pactū meū
eritis mihi in peculium de cunctis populis, & in re-
gnum sacerdotale, & gens sancta, hæc ad vniuer-
sum Israelē dicta sunt, sed reges fuerunt & sacer-
dotes modo præfato.

De secundo similiter dicatur.

Torquent hunc locū hæretici, nā etiam si oēs si-
mus vnū corpus in Christo, quō tam stupide in-
ferre

3. Reg. 12. 1

De. 1.

1. Corin. 3.

Exo. 19. 1

De sc̄do.

De tertio.

fert, er-
pēs su-
in ipso
corpo

E
tuntu
mina
beret.
Ideo
direct
aut re
stra, c
M
nunti
Et
quia p
De
cator
nem
ad p
O
cuid
cū, cu
infirm
dixer
fra. S
uent
forta
cile f
med

CRAMENTO VII.

Se fert, ergo oēs sumus sacerdotes, ac si diceret, ergo
oēs sumus manus, aut oēs sumus pedes, cum etiam
in ipsis membris sit differentia, quare cum vinitate
corporis stat membrorum differentia.

DE CONFESSIONE VIII.

Ioan. 20.

E Am esse necessariam pro sacramento pœni
tentia. Insufflauit in eos dicēs: Accipite spi
ritū sanctū, quorū remiseritis peccata, remit
tuntur eis, & quorū retinueritis, retenta sunt. Ge
mina potestas absoluedi & remittēdi, qua vti de
beret, nesciret sacerdos, nisi detegeret ei crimina.
Ideo pramissit: Accipite spm sanctū, ac si dixisset,
directione spiritus sancti confitēri peccata soluatis,
aut retineatis. Confitemini alterutrum peccata ve
stra, & orate pro inuicem vt saluemini.

Iaco. 5.

Multi credentium veniebant confitentes & an
nuntiantes actus suos

Act. 19.

Et q̄ hæc plane accipiant de confessione liquet,
quia praxis eccl̄iæ optime interpretatur scripturas.

Dionysius ad Demophilū, increpat eum, q̄ pec
catorē procidentē sacerdoti, cōtra disciplinæ ordi
nem astans abiecerit, cum ille verecūde fateretur se
ad peccatorum remedia quærenda venisse.

In epist.

Origenes. Tantūmodo circūspice diligentius
cui debes cōfiteri peccatum tuū, proba prius medi
cū, cui debeas causam languoris exponere, qui sciat
infirmari cū infirmante & c. vt ita demū, si qd ille
dixerit, si qd consilij dederit, facias & sequaris in
fra. Si prauiderit talem esse lāguorem tuū, q̄ in cō
uentu totius ecclesiæ exponi debeat, & curari, ex q̄
fortassis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipse fa
cile sanari, multa hoc deliberatione, & satis perito
medici illius consilio procurandum est.

Sup psal. 37.

Hæc oīa auricularem probant confessionem.

Basi

DE CONFESSIONE VIII.

Basilius de institutione monachorū, necessariū videtur ijs quibus dispensatio mysteriorū cōmittitur, confitenda esse peccata. Hierony. aduersus Montanum dicit hanc Montanorum fuisse hære-
sim, vt erubescant confiteri peccata.

De. pri.

Hierony. Si quem serpēs diaboli occulte mor-
derit, & nullo conscio eum peccati veneno in-
fecerit, si tacuerit, qui percussus est, & nō egerit po-
nitentiam, nec vulnus suum fratri & magistro vo-
luerit confiteri, magister qui linguam habet ad cu-
randum, facile ei prodesse non poterit. Si enim eru-
bescat ægrotus, vulnus medico confiteri, qđ igno-
rat, medicina non curat.

Obijciunt hæretici.

1

Ioan. 20. Nihil præcipitur de confessione, sed so-
lum sacerdotibus vt absoluant.

2

Iacob. 5. loquitur de confessione fraterna, nā nō
dicit confitemini sacerdoti, sed alterutrum.

3

Adulterq; nō dixit: Vade et confitere sacerdoti, sed
vade, & noli amplius peccare, ita de Magdalena.

4.

5.

Ambro. inquit: Petri lachrymas lego, cōfessio-
nē nō lego. In tripartita historia traditur abrogatā
confessionē sub neptario Constantinopolitano.

Respondent Catholici.

De. i.

Cū Ioan. 20. maxima illa potestas noscatur sacer-
dotibus tradita, magisterio spiritus sancti didic-
it ecclesia vsum illius potestatis ab ipsis apostolis, et
vt Bern. inquit, sufficiebat ostēdere infirmo me-
dicum, qđ si vult sanus fieri, inquireret medicum.

De. 2.

Verū est. S. Iacobū nō cū præcisione determi-
nasse cui sit confitendū, quia s̄a Christus expresse-
rat absoluentes peccatores, ideo sufficiebat Iacobo
exprimere illud quod erat necessarium ad absoluti-
obem, scilicet confessionem,

Non

DE EVCHARISTIA

Nondū erat potestas illa absoluendi in ecclesia,
ideo cū cōfessio nō esset instituta, adultera, Mag
dalena, ad confessionem non tenebantur. De.3.

Porro ea quę fiebant speciali priuilegio, nō sunt
trahenda in consequentiam.

Similiter responderetur licet argumentum a non
legitur etiam a pueris rideatur. De.4.

Loquitur de cōfessione pœnitentię solemnīs, De.5.
Vide latius de confessione librum nostrum.

DE EVCHARISTIA SVB

vtraq; specie. IX.

Sufficere laycis alteram speciem ostenditur.

Hic est panis qui de cœlo descēdit, vt si quis
manducauerit ex eo non morietur. Panis Ioan.6.
verus est, qui de cœlo descendit, & dat vi-
tam mundo. Ego sum panis viuus, q de cœlo de-
scendi. Et panis quem ego dabo, caro mea est pro
mundi vita.

Euntibus discipulis duobus in Emaus, sub sola Luc.24.
specie panis dedit eis Christus sacramentum, secū-
dum August. lib.3. de consensu euangelistarum &
Chrysost. super Matthæam.

Panem nostrum substantialem da nobis hodie
oramus quotidie. Mat.6.

Erāt perseuerantes in doctrina apostolorū, &
cōmunicatione fractiōis panis, & orationibus. Act.2.

Pascha nostrum immolatus est Christus, itaq;
epulemur in azymis synceritatis, & veritatis. Pa-
ter quod vbiq; solum sit mentio panis, nulla vini, Heb.5.

Ambrosius, Hieronymus, Eusebius, Benedictus,
morituri communicauerunt solum sub specie pa-
nis. Et feria sexta sancta, sacerdotes cōmunicāt so-
lum sub specie panis, in cuius figuram dominus
prædixit de posteris Hely, vt quicumq; venerit ad
sacer.

DE EVCHARISTIA SVB

sacerdotē, et dicat, dimitte me obsecro ad vnā partem sacerdotalem, vt comedam bucellam panis.

Vnus panis, vnū corpus, multi sumus oēs qui eodem pane participamus. Et ita constituit sacra Constantiensis synodus. Ambrosius loquens de cōmunionē laycorū lib. de sacramētis, nō meminit nisi panis. Ignatius in epist. ad Ephē. inquit: Obedientes episcopo, & presbytero in p̄uaricabili sensu, frangentes panē, qui est medicamentum im̄ mortalitatis, antidotū non moriendū sed viuendū. Ecce non meminit vini. Gregorius lib. 3. dialogi refert de S. Agapito, quō mutū & claudum porreptione dominici corporis sanauit, nulla habita vlni mentione.

De cōs. dif.
2. c. puenit.
ca. p̄sbyter.

Concilium Remense prohibet, ne layci portent sacramentum corporis ad infirmos, nulla sit mentio specierum vini.

Sic pr̄cipitur de eucharistia panis, vt sacerdos semper habeat paratam, de vino nihil pr̄cipitur. Et est concilij Guarmatiē.

1. dist. si ep̄s.

In consilio Sardicen. Osius prohibet quibusdam temerarijs, vt nec laycā cōmunionē percipiāt, nisi p̄cēniteant in fine, & quæ est layca cōmuniō, nisi Eucharistie subspecie panis sumptio? Simile constituitur in concilio Agathensi, de sacerdote criminoso qui trusus in monasterium laycam tantum sumat communionem.

Luc. 22,

Obijciunt hæretici.

Christus instituit sub vtrac̄que specie, & cōmunicauit apostolis sub vtrac̄que specie, & mandatū de dit omnibus, dicens, Bibite ex hoc omnes. In primitiua ecclesia cōmunicabāt sub vtrac̄que specie, si cur probatur per Cyprianū tractatu de lapsis, vbi diaconus sacramentum calicis puellæ infudit.

VTRAQVE SPECIE IX.

Nisi manducaueritis carnem filij hoīs, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Sacramentū totum debet dari laycis, alioquin quā ratione priuati sunt iam layci calice, eadem ratione ecclesia posset eos ab eucharistia coercere.

Omnes fatentur sacerdotem sub pœna peccati debere communicare sub vtraq; specie, & cur non peccant layci omittentes?

Respondent Catholici.

Christū consecrantē instituisse sacramentū sub vtraq; specie, & dedisse apostolis sub vtraq; specie qui iam erant sacerdotes: ideo hodie sacerdos celebrans sumit sub vtraq; specie, sed quid hæc ad laycos? Et bibite omnes, est dictū apostolis & sacerdotibus qui hoc faciunt, i. consecrant in Christi cōmemorationem. Nam alij non interfuerant nisi apostoli, vt ex Euangelio liquet, ideo Marcus ait, Et biberunt ex eo omnes.

Fatemur hunc vsum fuisse in primitiua ecclesia, nectamen vnīuersalis fuit vsus, vt patet ex Act. 2. at ab ecclesia mutatum. Primo quia pensata multitudo populi, vbi sunt Senes, iuuenes, debiles, si non adhiberent debitam cautionem, fieret iniuria sacramento per effusionem liquidi. Secundo in tanta multitudine, quo vase commode contineretur sacramentum vini, & sine effusione promeretur. Tertio. Non facile sacramentum vini conseruari posset pro infirmis, quia accessit, putrescit, mouens nauseam vel vomitū sumentibus. Quarto sine periculo effusionis non facile posset deferri de loco in locum pro infirmis. Quinto. Contingeret alioquin sacramento dignissimo, summā fieri irreuerentiam. Sexto. Rem miraculis testatam refert Alexander de Ales, quod eum religiosi

D

Ioan 6.

De primo

De secundo

1

2

3

4

5

6

DE EVCHARISTIA

instarent, p sumptione sub vtraq; specie, dum sacerdos esset in actione sacramēti, apparuit patena plena sanguine: qđ videntes religiosi, obstupuerunt, quo signo petitio eorū cessauit. Porro credendum est a primitiua ecclesia incepisse laycos communicare sub altera specie, & quod sit vnū quod veniat ex traditione apostolorū, quia initium huius monstrare nemo potest.

- 3 Quia manducatio sacramentalis exigit spiritalem, verba quę ego locutus sum, spiritus & vita sunt Ioan. 6. vnde sub qualibet specie est totus Christus corpore & sanguine. Ideo laycus sub specie panis bibit etiā sanguinē, sed non sub specie propria, sed sub specie panis. Porro Christus solum ait de incorporatione nostra in ipsum, quod communio corporis satis indicat, ideo ad hoc sacramentū hic oculus non est habendus.

- 4 Quod ex causa ecclesia non dat alteram speciem potuit ecclesia, quia non minus est sub vtraq; specie, q̄ duabus, & tantum fructum percipit de vna specie sicut de alia, at ecclesia fideles non debet spoliare fructu sacramenti.

- 5 Consecrans vtramq; speciem consecrat, quia agitur representatio dominicę passionis, ideo corpus & sanguis simul sub vtraq; specie consecratur, & sacerdos in persona totius populi offert & sumit sub vtraq; specie, in cuius persona totus populus quadam spiritali sumptione se sanguinem Christi bibere, gaudenter debet credere.

DE MATRIMONIO. X

Matrimonium esse sacramentum ostenditur.

DE MATRIMONIO. X.

Mulier viris suis subditæ sint sicut dñs, quoniam vir est caput mulieris, sicut Christus est caput ecclesiæ. Ipse saluator corporis sui, infra. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne vna, sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & ecclesia. Hic aperte pronuntiat sacramentum, quia coniunctionem viri & uxoris, & ostendit cuius rei sacræ sit signum, quia Christi & ecclesiæ. Et ne credas solum per similitudinem adductum, ostendit verum esse sacramentum a primo propheta pronuntiatum, Honorabile connubium, in omnibus thorus immaculatus, Macula non ca- Ephes. 5

reret, si non esset gratia. Heb. 13
Saluabit autem per filios generationem, si mauerit in fide & dilectione. Sine gratia generare filios esset plus damnatio quam saluatio.

Si quis frater uxorem habet infidelē, & hæc cōsentit habitare cum illo, non dimittat illā: & si qua mulier fidelis virum habeat infidelē, & hic cōsentit habitare cum illa, non dimittat illum, sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, alioquin filij vestri immundi essent, nunc autem sancti. 1. Cor. 7.

Probabile est benedictionem quam dedit deus Adæ & Eux non fuisse sine gratia. Augu. Non tantum fecunditas, cuius fructus in prole est, nec tantum pudicitia, cuius vinculum est fides, verum etiam sacramentum nuptiarum commendat fidelibus. Gen. 2.

Obijciunt hæretici.

Ad Ephes. 5. ubi apostolus dicit matrimonium sacramentum, in græco legitur mysterium. 1

Nec dicit absolute matrimonium esse sacramentum magnum, sed in Christo & ecclesia. 2

Respondet Christianus.

DE EXTREMA

Depri.

Fatemur matrimoniū esse myſteriū, ſed quate-
meritate infer. Itaq; non eſt ſacramentum, cū oīa
ſacramenta ſint myſteria, & Greci appellant ſacra-
menta in communi myſteria.

De ſecū.

Matrimoniū eſt magnū ſacramentū in Chri-
ſto & eccleſia, at p hoc non potet probare hæreti-
cus vt ſic minus ſit ſacramētū, nā hic explicat apo-
ſtolus, qūo ſit rei ſacrę ſignū, nō ſolum gratię, ſed
etiā vnionis Chriſti & eccleſiæ.

DE EXTREMA

vnctione. XI.

Vnctio extrema ſacramentū eſt in eccle-
ſia dei a S. Iacobo p mulgatum.

Ioan. 5

Infirmatur quis in vobis, inducat preſbyteros
eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eū oleo
in nomine domini, & oratio fidei ſaluabit in-
firmum, & alleuiabit eum domin⁹: & ſi in pecca-
tis ſit, remittentur ei. Mar. 6. Apoſtoli vngebant
oleo multos ægros & ſanabant. Hic eſt materia
ſcilicet vnctio olei forma, quia cum oratione, &
effectus. ſ. remiſſio peccatorum. Eſt ergo ſacramē-
tū, quia ſignū ſenſibile ſacrę rei ſignū. Nā ad qd a-
liud fieret vnctio. Dionyſius determinat eā ca. 7.
de eccleſiaſ. hierar. & Hugo de S. Viſt.

Augu. lib. 2. de viſitatione infirmorū docet infir-
mum debere cōfiteri, cōmunicare, & vnctionem
ſumere, ait enī: Nec prætermittendū eſt illud apo-
ſtoli Iacobi pceptum: Infirmat quis in vobis &c.
Ergo ſic roges de te & p te fieri, ſicut dixit apoſto-
lus Iacobus. Imo per apoſtolum ſuum dominus
ipſa videlicet olei ſacrati delibutio, intelligitur ſpi-
ritus ſancti typica vnctio.

Auguſt. de rectitudine catholicæ conuerſatio-
nis. D. Qui ægrotat in ſola dei miſericordia cōfi-

VNCTIONE. XI.

dat, & eucharistiam cum fide & deuotione acci-
piat, oleumq; benedictum fideliter ab ecclesia pe-
tat, vnde corpus suum vngatur.

Obijci hæreticus.

Apostolus nō potest sacramentū instituere.

Porro dubitat de autoritate illius epistolę.

Respondet catholicus.

I

2

Nō videtur absonū apostolū autoritate Christi
& iussu spiritus sancti instituere sacramentū, At si
etiā Christus illud instituit, tamē Iacobus pmul-
gauit, Et si aliquādo dubitatū fuerit de illa episto-
la, an ab alio fuerit præscripta q̄ Iacobo, tamen ca-
nonicam obtinuit autoritatem Hieronymo teste
& prima ponitur in canonicis ante Petri & Ioan-
nis & Iudæ epistolas. Quod si ecclesiam non au-
dis hanc epistolā approbantem, iam omnia erunt
incerta, quia huiusmodi temerarius etiam negaret
epistolas Pauli.

De pri.

De secun.

DE HVMANIS CON.

stitutionibus. XII.

Humana constitutio Conciliorum &
Pontificum seruanda.

Qui vos audit me audit, & qui vos sper-
nit me spernit, qui autem me spernit, sper-
nit eum qui misit me, State & tenete tra-
ditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue p
epistolam nostram, lubet Paulus seruari traditio-
nes non scriptas.

Lu. 10.

2. Thess. 2.

Posse hoies statuere, indicant apostoli phiben-
tes ab immolatis Idolorū sanguine & suffocato,
indicat Paulus, qui tot leges dedit de cōstituendis
episcopis, de viduis, de mulieribus velādis, vt nō
prædicent mulieres, de non deserendo coniuge in-
fidei, Et Paulus homo fuit, Act. 15.

Act. 15

DE HVMANIS CON.

Deu. 12 Imo semp licuit sacerdotibus & presbyteris statuere. Deutero. 12. phibet dñs ne erigatur altare, nisi vbi sit arca foederis, tamē Samuel existēte tēplo in Sylo erexit lapidem in Masphar. Et Helias erexit in monte Carmelo. Deut. 17. Si iudiciū ambigū fuerit, supra loco primo.

Mat. 23 Supra cathedrā Moyſi sederunt scribe & pharisei, q̄ dicunt facite. Si ecclesiam nō audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.

2. Cor. 11. Laudo vos fratres, q̄ per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis, praecepta mea tenetis, nō aut tradidit eis omnia in scriptis, vt supra. Et huiusmodi praecepta tradita in primitiua ecclesia, scripta & non scripta, testatur Dionysius ca. 1. de ecclesiast. hierarch. consuetudo in ciuilibus habet vim legis, cur nō in vsibus ecclesie, quia consuetudo ecclesie valet contra contentiosos. Si qs videt contentiosus esse, nos talenti consuetudinē nō habemus, neq; ecclesia dei. Sup quo ait Hiero. Apostolū cum praecepisset mulierē orare velato capite, puenit obiectionem qua quispiam ei dixisset, vbi scriptū est, p hoc quod allegat consuetudinē. Venient in nouissimis temporibus illusores iuxta proprias concupiscētiās ambulātes. Hoc faciunt haeretici, q̄ nō secundū statuta patrū viuūt, sed secundū propria desyderia. Hæretici sunt Chamitę deridentes nuditatē matris ecclesiae, quia sine expresso textu scripturæ præcipiat.

1. Cor. 11. Cum ptransirent ciuitates, tradebāt eis custodire dogmata q̄ erant decreta ab apostolis & senioribus, q̄ erāt Hierosolymis. Pōdera decreta, quod nō erat solū decretū de cessatione legaliū.

Act. 16 Christus non solum dedit potestatem plantandi ecclesiam per prædicationem, sed etiam regendi

STITVTIONIBVS XR.

di & gubernandi, modo illa includit potestatem faciendi statuta pro salutari regimine, sine quibus hic non viuatur, &c.

Attendite igitur vobis & vniuerso gregi in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei.

Act. 20.

Policarpus ad Philippum. Subiecti estote presbyteris & diaconis sicut deo & Christo. Hieronymus ad Lucinum. Traditiones ecclesiasticæ obseruandæ sunt ut a maioribus traditæ sunt, vnaquæque prouincia sensu suo abundet, & precepta maiorum, leges apostolicas arbitretur. Extant multi canones in decretis suis, per illa re ex verbis beati Augustini, c. ecclesiasticarum. c. in his, c. catholica, cum similibus dist. 11. Obedite prepositis vestris, & subiaceate eis.

Heb. 13.

Obijciunt hæretici.

Frustra me colunt docentes doctrinas & precepta hominum.

Mar. 7.

Deu. 4.

& 17.

Non addetis verbum quod loquor vobis, nec auferetis ex eo.

Empti estis precio, nolite fieri serui hominum,

1. Cor. 7.

Sispiritu ducimini, non estis sub lege,

Gal. 5.

Iusto non est lex posita Lex iram operatur.

1. Tim. 1.

Vbi spiritus domini, ibi libertas. ad Gal. 4. qua libertate Christus nos liberauit.

2. Cor. 3.

Respondent Catholici.

Christum non improbasse traditiones hominum simpliciter, sed quas faciebant contrarias legi diuinæ, aut relinquebant legem diuinam, quia ubi supra sequitur, Relinquentes enim mandata Dei, tenetis traditiones hominum, & dicebat illis: Bene irritum fecistis preceptum Dei, ut traditionem vestram seruetis. Sicut ibi declarat & apud Mattheum, Explicat Paulus, Non intendentes mandatis hominum

De primo

Mar. 7.

Mat. 15.

Ad Ti. 1.

DE FESTIS ET

auerfantium veritatē. Constitutiones vero ecclesie augment cultū diuinū, concupiscentiā carnis coercent, & ad seruanda diuina pcepta expeditiorē faciunt, ac fraternam charitatem augment.

De. 2. Nihil addendū est scripturæ qđ corrupta aut deprauet ipsam: secus quando promouet ea quæ in sacris literis sunt mandata vel consulta, nam cōstitutiones ecclesiæ si non sunt in scriptura in propria forma, tamen emanant ex ea. Acutius soluitur qđ ibi prohibentur Tikun Zofrim, & illam solutionem credo veram, de quo alibi.

De. 3. Nō debent fieri serui hominū, faciendo scysmata, vt vnus sit Cephe, alter Appollo.

4 Qui aguntur perfecte spiritu, non sunt sub lege Mosaica, aut coerciua, egent tamen lege directiua sicut Adam habuit legem in paradiso.

5 Iusto perfecta charitate qui totus regitur spiritu diuino, non est lex posita pro ea parte qua est iustus sed quia caro concupiscit aduersus spiritum, pro ea parte habet legem reformantem. Vel dic vt de quarto.

De sexto.

Lex Mosaica iram operatur si non adiuuamur a gratia, gratia autē & veritas per Iesum Christum

**De sept,
Roma. 13.**

Libertas euangelica sicut non excludit potestatem & obedientiam superioris, ita nec eius statuta, sed libertas illa opponitur seruituti legis Mosaicæ, seruituti peccati. Ideo est solum libertas in spiritu, quia nō seruit peccatis, & quia ipsa libertas, p̄mouet bonū, nō excludit cōstitutiones, quæ similiter promouent bonū, testatur Paulus: Vos in libertate vocati estis fratres tantū ne libertatem in occasione detis carnis, sed p̄ charitatē spiritus seruite inuicem. Et 1. Petri, 2. Quasi liberi & nō quasi velamē habentes malitiæ libertatem, sed sicut serui dei,

Gal. 5.

DE FESTIS ET IEIUNIIS NON

XIII.

estu carnium. Et gradibus consanguinitatis.
Vnum diem in septimana Deo consecratum, est
omnibus obuium.

In lege Moyse adhuc instituit Deus alia festa. **Exo. 23.**
Tribus vicibus per singulos annos mihi festa ce-
lebrabitis. Azymorum, primitiuorum & frugum.
Ter in anno apparebit omne masculinum tuum coram domino deo tuo. scilicet Pasche, Pentecoste & Sche-
nophagiorum. **Ibidem**

Mense septimo prima dies mensis erit vobis sab-
batum memoriale clangentibus tubis & vocabitur
sanctum infra. Decimo die mensis huius septimi **Leuiti. 23.**
dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur san-
ctus, infra. A quindecimo die mensis huius sep-
timi, erunt feriae tabernaculorum septem diebus.

In calendis autem, id est mensium exordijs offe-
retis holocaustum domino. **Num. 28.**

Et fecerunt dedicationem altaris diebus. 8.

Expende Encania a Machabeo instituta, tamē
a Christo obseruata. **1. Mach. 4.**

Colligamus festos dies Iudeorum, preter sabbata
septem dies azymorum, pasche, vnum pentecostes
vnum tubarum, vnum expiationis (quod erat in capite an-
ni) septem tabernaculorum seu Schenophagia, septem
Encaniorum seu luminum aut dedicationis. Ne-
omenias seu lunationes habebant dies. 12. in Em-
bolismali. 13. collecti dies faciunt. 35. vbi tantum tria
sabbata incurunt. Cum autem maiora receperimus
beneficia a Deo per Euangelium, quam Iudaei sub le-
ge, cur non plures etiam dies agendi gratias habe-
mus? Sabbatum est multipliciter a Deo preceptum.
ut legitur Gene. 2. Exodi. 20. Num. 25. nec in euā-
gelio, nec in Paulo definitum est cessasse sabbatum,

Ioan. 10

DE FESTIS ET

attamen ecclesia instituit diem dominicum, p̄ tra-
ditiones apostolorū sine scriptura. Dominice diei
meminit Igna. ad Philip. in fine. Hiero. de domi-
nica Paschæ, Vniuersa sabbati gratia, & antiqua
illa festiuitas iudeorū diei istius solennitate mutata
est. Festum diem S. Laurentij celebrabant Hypo-
ne. Augu. tract. 27. supra Ioan. euang. Augusti.
contra Faustū li. 19. Cū quæris sabbati otium cur
nō obseruat Christianus. Respondeo, Imo id p̄pte
rea non obseruat Christianus, quia quod figura p̄-
fitebatur, iam Christus impleuit, plura de his Ter-
tullianus, Cyprianus, Ambrosius, Grego. ad Ro.

Actu. 15. Ecclesia licite prohibet certos cibos certo tēpore
Abstineatis vos ab immolatis symulacrorum &
sanguine & suffocato.

Rom. 14. Quæ pacis sunt sectemur, & quæ ædificationis
sunt inuicē custodiamus, nolī propter escā destrue-
re opus dei, omnia quidem nēda sunt, sed malum
est homini, qui per offendiculū manducat. Bonū
est non manducare carnem, & non bibere vinum
neq; in quo frater tuus offenditur aut infirmatur.

1. Cor. 8. Si esca scandalizat fratrem meum, non mandu-
cabo carnem in æternum.

Leo papa quartus dicit. Vetusissimam esse con-
suetudinē abstinendi a carnibus, quarta & sexta fe-
Philip. 4. rijs, & ex Hierony. colligit super epistola ad Gala.
& Ignatius testatur sancti Ioannis euangelistæ di-
scipulus

De Ieiunio idem liquet rem esse sanctam prop-
ter corporis macerationē, spiritus pertinacis expul-
sionem, diuinæ gratiæ implorationem, & Christi
ieiunantis imitationem.

Mat. 9. Nunquid possunt filij sponsi lugere, quādiu cū
Luce. 5. illis est sponsus? Venient autē dies, quū auferetur

IEIUNIIS. XIII.

ab eis sponfus, & tunc ieiunabunt. Illud opere impleuerunt apostoli.

Act. 13

Ministrantibus illis domino & ieiunantibus, dixit illis spiritus sanctus.

Act. 14

Cū constituisent illi sup singulas ecclesias presbyteros, & orassent cum ieiunantibus, commēdauerunt eos domino.

In omnibus exhibeamus nos sicut dei ministros in multa patientia, in laboribus, in vigilijs, in ieiunijs.

2. Cor. 6.

Niniuitæ induxerunt ieiunium.

Tu cū ieiunas, vnge caput tuū, & faciē tuā laua, ne videaris hominibus ieiunās, sed patri tuo qd est in abscondito, & pater tuus qd videt in abscondito, reddet tibi. Ecce ieiuniū meritoriū.

Long. 3

Mat. 6

Idem de Quadragesima.

Cū ieiunasset Iesus quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postea esurijt.

Mat. 4

Ignatius ad Philippen. Quadragesimam vero nolite pro nihilo habere, imitationem enim continet cōuersationis dei. Confirmavit Thelesphorus papa vicinus temporibus apłor. Item Ambro. in multis serm. Concilia item Agathensē, & Aureliana. Origenes homi. 10. sup Leui. Habemus dies quadragesimæ ieiunij cōsecratos. Hieron. aduersus Montanū. Nos quadragesimā secundū traditionē apostolorū toto anno ieiunamus.

serm. 34. et sequenti

Gradus cōsanguinitatis impedit matrimonij Grego. Episcopis Galliæ: progeniem suam vnū, quēq; vsq; ad septimā obseruare decernim⁹ generationē, & q̄ diu se agnoscūt affinitate p̄pinquos, ad coniugālē copulā accedere denegamus, quod si fecerint, separentur. Concilium tamen generale reduxit ad quartum gradum.

DE FESTIS ET

Ambro. li. 8. epist. docet, non omnes gradus sile-
licitos a lege fuisse expressos, quia pater non prohi-
betur ducere filiam, & tamen non licet. Ante tem-
pora beati Gregorij dispensabāt etiam in secundo
gradu. Scribit enim Augustino Anglorū episco-
po. Quādam lex Romana pmittit, vt siue fratris
vel sororis, seu duorū fratrum germanorū, filius & fi-
lia misceantur, sed experimento didicimus ex tali
coniugio sobolem non succrescere.

Obijciunt hæretici.

- Mat. 15.** Non quod intrat in os, coinquinat hominem,
hunc locum torquebāt & Manichæi hæretici cō-
tra delectū ciborū. August. lib. 16. Contra Faustū
- 1. Tim. 4.** Omnis creatura dei bona est, & nihil reiiciendū
quod cum gratiarū actione percipit. Et ibi vocat
doctrinam dæmoniorū & mendacem, abstinere a
cibis, quos deus creauit ad percipiendū cum gra-
tiarum actione fidelibus.
- Ad Ti. 1.** Omnia munda mundis, coinquinatis autē &
infidelibus nihil est mundum.
- Coloss. 2.** Nemo ergo vos iudicet in cibo aut in potu aut
in parte diei festi, aut Neomeniæ, aut sabbatorū, q̄
sunt vmbra futurorū.
- Rom. 6.** Spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis: nō
dixit ieiunijs.
- Act. 15.** Christus in euāgelio non p̄cipit discretionē ci-
borū, qd ergo imponitis hoc onus fidelib⁹? Liber-
tas christiana nō patitur hæc onera seruitutis.
- Respondent catholici.
- De pri.** Nihil hic dicere Christum de ieiunio, sed tolle,
re errorem Iudæorū, qui credebant cibos nō lotis
manibus tactos fieri immundos, & comedentem
hunc cibum fieri immundum, vt liquet ex Marr.
- Mar. 7.** & Marco, hanc stultitiam reiicit Christus, cibos

IEIUNIIS. XIII.

filotis manibus tactos nō inquinare comedentes;
Alioquin comedēs suffocatum tempore aposto-
log, aut venenū scienter, nō fuisset coingnatus.

Nō voluit apostolus iudaica obseruantia aliq̃s
cibos esse ppetuo prohibitos, vt carnem suillam,
(demptis decretis in concilio apostolor̃) at eccle-
sia credit omnem creaturam dei bonam, licet pro
tempore ad mortificandū veterem hominē prae-
cipiat ab aliquibus abstinere.

De.2.

Porro hic non tractat apostolus de ieiunio vel
maceratione carnis, sed quia Tatiani & alij hære-
tici dicebant certas res esse creatas a principio ma-
lo. Paulus hoc destruit, q̃a omnis creatura dei sit
bona, & cum gratiar̃ actione sumenda, quod facit
catholicus, licet non p omni tempore nec Pau-
lus hoc praecepit pro omni tempore.

In lege aliqua animalia erant immūda p signi-
ficationē, iudaei crediderunt per naturam, destruit
errorem Paulus, quia fidelibus omnia sint munda,
& pro tempore comedenda: at q̃ nō liceat ab-
stinere pro tempore, hoc nō phibet apostolus.

De.3.

Vnde S. Iacobus minor nunq̃ est vsus carnibus
vel vino, autore Egesippo.

Similiter dicatur, nam noluit fideles ritu iudaei,
coiudicari in cibo, potu, & festis.

De.4.

Spiritu facta carnis mortificantur, at spiritus iu-
uat, sic caro ieiunijs crucifigat, sicut dicit Paulus,
Qui Christi sunt, carnem suam crucifixerūt.

De.5.

Castigo corpus meū & in seruitutē redigo.

1. Cor. 9

Etiā si Christus non docuit aliquando absti-
nendum a carnibus, hoc nō refert, quia ipse docuit
magis necessaria ad salutem, sed quae expediūt &
promouēt salutem, reliquit magisterio spiritus san-
cti & ecclesie, & illa non omnia per se explicuit.

De.6.

DE VENERATIONE

Dicit in punctu superiori de cōstit. huma.
DE VENERATIONE

Sanctorum. XIII.

De.7

SAncti vt amici dei sunt implorādi, vt pro nobis intercedant, & licet sancti non sint adorādi latria, quia soli deo debetur, tamen venerādi sunt dulcia.

Ioan.12

Ioan. 12. Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eū pater meus q in cœlis est. Si ergo deus honorificat sanctos, cur nos nō honoremus sanctos?

Psal.138

Mihi autē nimis honorati sunt amici tui deus, nimis confortatus est principatus eorū.

Hie.15.

Si steterint Moyses & Samuel corā me, nō est anima mea ad populum istum.

Iob.42

Ite ad seruū meū Iob, & offeret holocaustum p vobis, faciem eius suscipiam, vt nō imputetur vobis stultitia. & infra. Dominus q̄q̄ conuersus est ad poenitentiam Iob, cum oreret ille p amicis suis Iob. 5. Voca ergo, si quis est qui tibi respōdeat, & ad aliquem sanctorū cōuertere. Dixit Iacob & inuocetur nomē meum super eos, & nomina patrū meorū Abraā & Isaac. Domine omnipotens

Gen.48

deus Israel, audi nunc orationem mortuorū Israel, & filiorum ipsorum.

Baruh.3.

2.Mach.15

Vidit Iudas Machabæus Oniam manus pro tendentē, orare pro omni populo Iudeorum, post hoc vidit aliū virū ætate & gloria mirabilem, de quo dixit Onias, hic est fratrum amator & populi Israel, hic est q̄ multum orat p populo & vniuersa sancta ciuitate. Hieremias propheta dei.

Mat.25

Quandiu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Itaq̄ honor exhibitus sanctis, exhibetur deo.

Psal.31

Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore

SANCTORVM XIII

oportuno. Hebrei legunt, omnis misericors beati
aut sunt sancti & misericordes.

Absolon reconciliatus patri, per biennium tamē
moratus Hierusalem non vidit faciem patris sui,
sic peccator reconciliatus Deo, nō statim se præsēn
tat Deo, sed p mediatores & intercessores.

Salomon thronū matri suę iuxta thronū suum
collocari præcepit. Verus pacificus Salomon Chri
stus, honoratus matrē suā idē facit. Immitter ange
lus domini in circuitu timentīū eū & eripiet eos.

Angelis suis mandauit de te, vt custodiant vias
tuas. Quatuor animalia & .24. seniores cecide
runt corā agno, habentes singulicitharas & phia
las aureas plenas ornamētōr; q sunt orōnes sc̄tōr;.

Angelus stetit ante altare habens turibulū au
reum, & data sunt illi incensa multa, vt daret de o
rationibus sanctorū omniū sup altare aureū, qd est
anrethronū dei & ascendit fumus incensōr; de o
rationibus sanctor; de manu angeli coram Deo.

Omnes sunt administratorij spiritus qui in mi
nisteriū mittunt propter eos, qui hæredes erunt sa
lutis. Angeli ergo suffragant nobis, cur igitur eo
rū suffragia & ministeria non licet implorare.

Christus intercedit pro nobis secundū humani
tatē ad deū patrē. Quia & Christus Iesus interpel
lat p nobis. Iesus sempiternū habet sacerdotiū, vn
de & saluare impetui potest, accedens p semetip
sum ad deum sp viuens ad interpellandum pro no
bis, si ergo caput chrs orat p nobis cur non etiā mē
bra eius, sancti cū eo rogātes, q se cōformāt christo
Viui orant pro inuicem, & impetrant sape.

Orate pro inuicem vt saluemini, & adducit ora
tionem Helye. 3. Regum. 17.

Moyse orauit Exodi. 17. & 32. Centurio,

2. Regū. 14.

3. Regū. 2.
Psal. 33.

Psal. 90.
Apo. 6.

Apo. 8.

Heb. 1.
Act. 5. & 12.

Roma. 8.
Hebre. 7.

Iaco. 5.

DE VENERATIONE

Luc. 7. Paulus pro cōnauigantibus. Act. 27

Si ergo uiui orant pro inuicem, cur etiā beati mortui hoc non facerent, qui sunt in charitate perfectiores, & apud deum potentiores, & mente puriores? Aut ergo sancti nō orant pro nobis, sicut uiui, quia est res eis indigna, itaq; non conuenit Christo, aut q̄a est res tante excellentiæ, q̄d soli Christo & nō alijs cōueniet, ergo nō cōuenit viatoribus.

Bernardus super Can. de hæreticis sui temporis Irrident nos quod in fonte baptisamus, & sanctorum suffragia postulamus, atq; Christū in utroq; sexu tam in mortuis quam in uiuis proscribere uolūt, nā et mortuos uiuētū fraudāt suffragijs, et uiuētes nihil ominis sanctorū q̄ discesserūt auxilijs spoliāt. Vigilantiū dixit, quod dū uiuimus, multo pro uobis orare possumus, postq̄ autē mortui fuerimus, nullius sit pro alio exaudienda oratio, refert Hierony. & improbat. Sic enī pugnat Hieron. cōtra Vigilantiū, Apostoli & martyres adhuc in corpore constituti possent orare p̄ cæteris, quando pro se adhuc debent esse solliciti, quanto magis post coronas & triumphos.

Ere est illa radix inuicta, q̄a ex charitate tenemur orare pro inuicem, sed sancti in cœlo habent auxilium orem charitatē ad nos, quā uiatores. Dionys. ca. 7. ecclesiasti. hierarchiæ. Si quis spernat sacrosanctam disciplinā atq; in fœlici elatione seductus dignum se arbitretur diuina familiaritate sanctosq; despiciat &c. hic si intento careat desyderio, imperita postulatione per se nunq̄ potietur. Attestatur usus totius ecclesiæ, & patres sancti per omnia Christiānorū sæcula, tot miracula euidentissima, & festiuitates ab ecclesia de sanctis institutæ. S. Sauinianus crexit ecclesiam S. Petro uiuo, condidit et alias dū

as in h

Solu
lus suff
simus,

Si qu
Petite
quæcūq;

Ade
ut mise
niamus

Igitu
diarum
tiarum.

Vnu
lus, cur
res san

Pom
ductum
ro. in pr

Ad h
cus. Si l
ac pro p
tio gran

Hæ
quet, q̄
sionē C

sicut m
re nō a

Fate
tendū c
& per f
Iesu co

SANCTORVM XIII.

in honore S. Stephani & S. Ioannis Baptiste.

Obijciunt hæretici.

Solus inuocandus est Christus & deus, quia solus sufficit, solus est liberalissimus & misericordissimus, plus nos amans, quam sancti omnes.

Siquid petieritis patrem in nomine meo dabit vobis. Petite & accipietis, quærite & inuentis. Omnia quæcunque petieritis in oratione credentes accipietis.

Ioan. 6.

Luc. 1.

Mat. 21.

Heb. 4.

Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ eius, ut misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio oportuno.

Igitur accedere debemus ipsum patrem misericordiarum, & deus totius consolationis ac fontem gratiarum, potius quam sanctos.

2. Cor. 1.

Vnus est mediator dei & hominum, Christus Iesus, cur ergo nos volumus facere plures mediatores sanctos.

1. Tim. 2

Porro quod de Baruch & Malchabæis fuit adductum, dicunt illos libros non esse canonicos. Hic pro in prologo super proverbia.

Ad Hieremiam respondet Zuinglius hæreticus. Si Moyses & Samuel adhuc in humanis essent ac pro populo isto intercederent, vinceret indignatio gratiam.

Diluuntur ista per Catholicos.

Hæreticos hic sophismatibus deceptos excollet, quod aliqua per eos inducta, æque tollunt intercessionem Christi, & omnia tollunt, æque preces viuorum, sicut mortuorum, quorum tamen intercessionem negare non audent, quantumvis impium & blasphemum.

Fatemur petendum, petendum in nomine Iesu, petendum cum fiducia, at illa non excludunt sanctos, quia & per sanctos, velut membra petimus in nomine Iesu eorum capitis. Et licet deus sit optimus misericordiarum.

De primo,

E cordibus

DE IMAGINIBVS CRVCIFIXI

cordissimus, tamē est ordinatissimus, disponit omnia suauiter, & inferiora per media ducit ad superiora ait Dico, sic ad. 1. 2. 3. 4.

De. 5.

De. 4.
Heb. 12.

De. 6.
Act. 4.

De. 7.

Omnino placet accedamus fontem gratiæ & patrem misericordiarū, at cōmodius faciem⁹ illud per sanctos, quia deus noster ignis consumens est, merito timemus, ne pereamus a facie eius, sicut flu it cera a facie ignis, ob hoc mediatores quærimus & intercessores.

Vnus est mediator redēptionis Iesus Christus, quia ille solus redemit genus humanum, non est aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat nos saluari, sed plures sunt intercessores.

Oēs canones ecclesiæ de canonicis scripturis, enumerant Machabeos, quare ostendant hæretici, vbi indicatum sit libros canonicos esse, & inuenient istos. Licet in synagoga, nō fuerint canonici vt testis est Augustinus. Et cū canon de libris sit adiectus in cōcilio Mileuitano, forte nondū peruenit ad Hiero. Hoc est hæreticorū propriū torquere scripturam, nā cū ipsi semp exigāt claras scripturas, & nullas admittant glossas, cur iam allata clara scriptura, extrariam adfert glosam, deus dicit si starent, nō dicit si viuerent & staret, potissimū, cū illa glossa non sit fundata in scriptoribus, in cōcilijs, in sanctis patribus, sed somniata ex indocto & infano cerebro Zvinglij sanguinolenti hæretici.

Aug. li. 20. ca. 21. Populus christianus memorias martyrorū religiosa solennitate cōcelebrat, & ad excitandā imitationem, & vt meritis eorū confortetur orationibus adiuuet, ita tñ vt nulli martyrum, sed ipsi deo martyrorū, quamuis in memorias martyrum constituamus altaria. Vide sequentia.

DE

E
DE

L Ice
tria
cep
& produ
rubin vno
21. loquun
um, pone
dolum &
lapidē po
Iosue mo
quercum
muel, sic
Dama
imaginur
Euseb
scenus rel
faciei suæ
nog in eco
S. Luca
ma est per
in concili
tano sub h
Grego. 2.
fordensi a
ta, quam
Græci
pugnaru
transferē
gines fier
Carolu
volentes
datorem

ET SANCTORVM XV.
DE IMAGINIBVS CRVCIFIXI.
& sanctorum. XV.

Licet genus Iudæa esse propensior in Idolatriam, tamen imagines aliquas deus eis præcepit Exo. 25. Duos quoque Cherubim aureos & productiles facies ex utraque parte oraculi. Cherubin vnus sit in latere vno, & alter in altero. Nūc. 2. loquutus est dñs ad Moysen, fac serpentem gentium, pone eū pro signo. Leui. 26. Nō facietis vobis idolum & sculptile, nec titulos erigētis, nec insignē lapidē ponētis in terra vestra, vt adoretis eū. Et tñ Iosue morturus posuit lapidē prægrandem subter quercum, quæ erat in sanctuario dñi, similiter Samuel, sic pmissum est altare filijs Ruben & Gad.

Iosu, vlti.

1. Reg. 7.
Iosu, 22.

Damascenus li. 4. Affirmit nos habere vsum imaginum ex traditione apostolorum.

Eusebius li. i. ecclesiasticæ historiæ, & Damascenus referunt Christū misisse imaginē vtiuificæ faciei suæ Abagaro Edesenorū regi, asservatur Genus in ecclesia sancti Bartholomei.

S. Lucas virginē Mariā depinxit, vt celebris fama est per ecclesiā, approbatus fuit imaginū vsus in concilio Nicæno secundo. In Constantinopoli tano sub Hierene. in tribus concilijs Lateranen. sub Grego. 2. & 3. & Stephano & in concilio Francofordensi ad Menū, hæresis r'celiciana fuit damnata, quam spurij ecclesiæ suscitare nituntur.

Græci imperatores centum annis tyrannice impugnant vsus imaginum, & fuit potior causa transferēdi imperiū in Germanos. Beda inquit imagines fieri in ecclesia dei, nulla diuina litera vetuit.

Carolus magnus quatuor libros scripsit contra volentes tollere imagines, vnde Thuricenses fundatorem eorum & patronum Carolum potius

E 2 sequi

DE IMAGINIBVS CRVCIFIXI.

sequi debent cum ecclesia catholica, quam heretici cum Zvvinglium.

Vtilitas imaginum est, quod instruunt simplices, admonent scientes, afficiunt omnes. Decet enim deum visibilem factum in humano habitu, visibili imagine presentari. Et Lutter vel in hac parte sapit, quod Carlostadiū imagines destruentem & delentem ex Saxonia curauit proscribi, & p. vltimis hæresi sceleratæ resistit.

Lutter cōtra Carlostadiū sic inq̃r. Imagines re memoratiuas aut testimoniales, sicut sunt imagines Crucifixi & sanctorū probatū est esse tolerandas, etiam in lege. Et nō solū tollerandas, sed quādiu memoria & testimoniū in eis durat, tunc sunt laudabiles & honorabiles sicut statuae Iosue & Samueis.

Obijciunt heretici.

Exo. 27.

Non facies tibi sculptile, neq; omnē similitudinē quæ est in cœlo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra. Simile dicit Exodi eodē in fine Deut. 4. & 5. & 27. & multis alijs scripturis Veteris testamenti.

4. Reg. 18.
Ioan. 4.

Ezechias confregit serpentē aneī, quem fecerat Moyses. Christus promisit venire, & nunc tēpus esse, quod veri adoratores adorent deum in spiritu & veritate, spiritus autem non afficitur imaginibus.

Porro subest periculū Idolatriæ sub imaginibus & immundotum cogitatuū. Balthasar Hiebmaier qui se Fridberger iam nominat nouicius hæreticus hoc cornutū facit argumentum. Aut pcepta sunt imagines, & tunc ostendatur scriptura, aut nō sunt pcepta, & tunc nihil valent.

De primo.

Respondent catholici.

Deum præcedentibus & sequentibus explicare
ment

ET SANCTORVM XV.

mētem suam, nā sicut prohibuit venerari deos alios, ita phibuit imagines illorū, at quia nos sanctos non habemus pro dijs, non prohibemur illorum facere imagines. Nam ante v̄ba citata inquit. Non habebis deos alienos coram me. Non facietis sculptile &c. sequit̄, Nō adorabis ea neq; coles. Ecce in illū finē non debent fieri, & ita Lutter met intelligit. Quod si Leo lud Thuricen, Iudaico more literæ affigitur, quod absolute facere imagines sit, prohibētum. Cōsecrariū esset Salomonē peccasse, quādo fecit. 12. leuēculos in solio suo, peccasset sculpendo boues in mari fusili, & leones & boues cherubim in basibus æreis, quis est tā hebes vt credat nullū fuisse pictorem, nullum sculprorem in Iudæa q̄s tunc sculpsit cherubim. Et in moneta ait Christus, cuius est hæc imago. Mar. 12.

2. Para. 5.

3. Reg. 17.

3. Reg. 6.

Quod Ezechias destruxit serpentem, fuit causa huius abusus populi idolatrantis, nā in loco eodem sequit̄. Siq̄dē vsq; ad illud tps filij Israel adolebant ei incensum. Vnde si cōstaret de abusu alicuius imaginis, illa deberet aboleri, abstulit ergo serpentē, nō quia imaginem, sed quia Iudæi adorabant.

De. 2.

Adorandū deū dicimus potissimū in spiritu & veritate, quod vt faciamus, imagines nos admovent, & ad memoriam reducant. Nā spiritū nō excludere signa sensibilia, indicium nobis præstāt sacramenta quæ sunt in sensibilibus signis instituta.

De. 3.

Nullū periculū subest idololatriæ, q̄a facillime possunt instrui simplices ad rectificandā eorū intētionē, puta quod venerationē referant, non ad imaginem ipsam, sed vt Basilius docet ad prototypū, lasciuiā pictoribus inhibenda est.

De. 4.

Liquet ex puncto primo & secundo, ac quarto quā vere cornutū sit hoc argumentum nascē illius

De. 5.

E 3

Ac

DE IMAGINIBVS CRVCIFIXI.

Aegyptiacæ, non est hoc præceptū in scripturis, ideo non obseruandum, quinimo hoc cornu eū impetamus, aliquid esse in scripturis præceptū, & tamen non obseruandum, vt de sabbati sanctificatione, de non comedendo sanguinē suffocatum &c. Sufficiat Catholico, quod ecclesia constituit imagines sanctorū, velut vtilēs & expedientes poni debere in ecclesia, vt cornua peccatorū confringantur. Dicā ei dominicam diem celebrare, aut est præceptū & ostendatur scriptura, aut nō est præceptū, itaq; nihil valet quod nec hæreticus dicet.

DE MISSAE Officio XVI.

Quomodo a columnis ecclesiæ instituta sit Missæ actio ceremoniosa (vt ita loquar) ex sancto Dionysio apostolorū discipulo liquet. At quia hæretici noui inauditam in ecclesia dei inuenerunt hæresim, missam non esse sacrificium. Contrarium ex scripturis probatur.

Malac. 1.

Non est mihi voluntas in vobis, nec munus accipiam de manu vestra. A solis enim ortu vsq; ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda.

Malac. 3.

Prædixit propheta hic cessationem sacrificiorū legalium, & institutionem sacrificij nouæ legis. Nō poteris illud dicere solū fuisse in cruce, quia dicit sacrificari in omni loco, & loquitur tñ de vna oblatione, & nō est aliud sacrificiū, nisi corpus Christi, toties in missa repetitum. Quando dixit de aduentu Messie subdit. Et purgabit filios Levi, & colabit eos quasi aurū & quasi argentū, & erunt dño offerentes sacrificia in iustitia, & placebit dño sacrificiū Iuda & Hierusalē, sicut dies sæculi & anni antiqui

DE OFFICIO MISSÆ XVI.

tiqui. Ecce saluator purganit sacerdotes Euangeli-
cos vt offerant sacrificia, nō in sanguine, sed in iusti-
tia, dicit glo. ordi, id est eucharistiam.

Eligētur & dealbabūtur, & quasi ignis probabū-
tur multi, & impie agent impij, neq; intelligent
omnes impij, porro docti intelligent, & a tempore
cum ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fue-
rit abominatio in desolationem, dies mille ducenti
nonaginta. Illud esse implendum testatur Christus
iuge sacrificium in aduentu abominationis, id est,
antichristi cessabit vniuersaliter ferme per quatuor
annos, cum desolatæ erunt ecclesie. Ita q; qui in par-
ticularibus ecclesijs faciunt cessare iuge sacrificium
missæ sunt præcursores antichristi.

Ois nāq; pontifex ex hoibus assumptus, pro ho-
minibus cōstituitur, in his quæ sunt ad deū, vt offe-
rat dona & sacrificia p peccatis, qui cōdolere pos-
sit his, qui ignorant & errant, quoniam & ipse circum-
datus est infirmitate, & propterea debet, quemad-
modum pro populo, ita etiam pro seipso offerre, p
peccatis. Hic apostolus diffinit præcipuum officiū
vnum pontificis. scilicet offerre pro peccatis. Et quū hæ-
retici negant vnum posse offerre pro alio, Paulus
docet eum offerre pro peccatis populi & sui.

Ab apostolis traditā missam ostendit, q; igna-
tius apostolorū discipulus qui vidit Christum, ad
Smyrneneses (inquit) ppter ea nō licet sine episcopo
neq; sacrificiū immolare, neq; missas celebrare. Et
qa nullū est sacrificiū reale noui testamenti qa cor-
contritū semp est sacrificiū nisi corpus Christi, &
tū in vete. testamento plura fuerunt sacrificia, oīa
Christi sacrificiam repræsententia. Hirenæus Lug-
dunensis li. 4. ca. 32. Eū qui ex creatura panis est,
accipit, & gratias agit dicens: Hoc est corpus meū.

E 4 Et

DE MISSAE

Et calicem similiter, qui est ex ea creatura secundū nos, suum sanguinem confessus est, & noui testamenti nouā docuit oblationem, quam ecclesia ab apostolis accipiens, in vniuerso mundo offert deo vir sanctus, & tēporibus apostolorū vicinus, non potuit clarius loqui. Cyprianus martyr Cæcilio fratri scribit. Admonitos aut nos scias, vt in calice offerendo dominica traditio seruetur, neque aliud fiat a nobis, quā quod p nobis dominus prior fecit, vt calix q in cōmemorationem eius offert, mixtus vino offerat. Hęc ŷba repetit beatus August. li. 4. de doctrina Christiana. Et ita missam dicit sacrificiū Chrysostomus sup Mat. sup epistola. 2. ad Timoth. super epistolā ad Hebræos. Similiter beatus Ambrosius, August. sæpissime, Gregorius & alij

S. Andreas ad proconsulē dixit, se quottidie offerre deo omnipotenti agnū immaculatū. Ita obseruant omnes Latini, Greci, Chaldæi, etiam Scythici, Hæretici, dēptis nouis illis dogmatistis.

Vide laus librū nostrū de sacrificio missæ,

Obijciunt hæretici,

Vna oblatione cōsumauit in sempiternū sanctificatos. Qui non habet necessitatē quottidie, quē admodū sacerdotes primū pro suis delictis hostias offerre deinde pro populi, hoc enim fecit semel seipsum offerendo, Christus per ppriū sanguinem introiuit semel in sanctā æterna redemptione inuēta. Nunc aut semel in cōsummatione sæculorū ad destitutionē peccati per hostiam suam apparuit. In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Iesu Christi semel. Missa est testamētum nō sacrificiū, hic est sanguis noui testamenti, referunt Mat. & Mar. Hic calix nouū testamētū in meo sanguine. Quomodo ergo potest fieri sacrificiū

Deside
ad Petrum
ca. 7.

Heb. 10.
Heb. 7.

Heb. 9.

Heb. 10.

Mat. 26.
Mar. 14.

i cium

OFFICIO XVI.

*ſū ex teſtamento? Miſſa eſt bene recordatio ſacri
ficii & oblationis, ideo Chriſtus non dixit offerre,
ſed hoc facite in meam commemorationem.*

Reſpondent Catholici.

*Textus apoſtoli expreſſos & manifeſtos torquent De pri.
hic hæretici contra miſſam. Vnde gemina eſt ob-
latio Chriſti. Vna qua corpus ſuum viuum obtu-
lit in ara crucis, pro ſalute generis humani, & oĩbus
peccatis, & de illa ſentit apoſtolus, oſtendens excel-
lentiam huius ſacrificiĩ, vltra ſacrificia legis, quo-
niam ſicut ſemel mortuus eſt, ita ſemel oblatus eſt.
Alia eſt oblatio, qua fit repræſentatio dominicæ paſ-
ſionis & oblationis, vbi ſacerdos in perſona eccl̃iæ
præſentat deo patri oblationē factam per filium in
ara crucis. Et ideo recte dicitur oblatio recordati-
ua. Et ita ſub ſacramento quotidie offertur recor-
datiue, ſicut oblatus eſt ſemel in cruce. Tertia eſt
mere recordatiua, quę fit in die paſceues. Et illā
ſecundā oblationem faciunt ſacerdotes iuſſu Chri-
ſti, Hoc facite in meam cōmemorationem, nam
hoc facere non ſolum refertur ad ſumptionem &
oblationem, alioquin per illa verba non dediſſet
eis poteſtatem conſecrandi. Chriſtus ſemel obla-
tionem perfecit in ara crucis, & effectus eius quo-
tidie deriuatur ad nos, cum ſacerdos in perſona ec-
cleſiæ præſentat deo patri memoriam huius obla-
tionis. Hinc fit vt dum prima oblatio meriti fuerit
infiniti, ſecunda limitata eſt & finita. Liqueſt iā cō-
tra hæreticos miſſam nō ſolū repræſentare cœnā
dominicā, ſed & paſſionē, mortē & oblationē. Si-
militer dicatur ad quatuor ſequētia, loquūtur enim
de prima oblatione, liqueſt ex Chryſto. dicente de
hoſtia Chriſti. Et quia ſemel oblata eſt illa, oblata
eſt in ſancta ſanctorū, hoc autem ſacrificiū exem-*

DE MISSAE OFFICIO XVI.

plar est illud in ipsum semper offerimus, nec nunc quidē aliū agnū, crastina aliū, sed semper id ipsum, proinde vnū est hoc sacrificiū, infra. Sicut enim q̄ vbiq; offertur, vnū est corpus, nō multa corpora, ita etiam & vnum sacrificiū. Pontifex autē noster ille est, qui hostiam mundatam nos obtulit, ipsam offerimus & nunc quæ tunc oblata quidem, consumi non potest. Hoc autē quod nos facimus: in commemorationem quidem sit eius quod factum est. Ecce quomodo quotidie offerimus vnā oblationem quæ semel oblata est, licet modus offerendi per recordationem & representationem longe differat a prima reali oblatione.

De, 5.

Missam esse testamētum proprie dicere nō possumus, quia & corpus Christi ibi consecratur, & tamen non dicitur nouum testamentum. Igitur de sanguine quod dixit esse nouū testamentum, intelligatur confirmatiue, vt sicut Moyses vetus testamentum cōfirmaturus, accepit sanguinē vitulorū & hircorū, &c. & asperxit omnē populum dicens: Hic sanguis testamenti, quod mandauit ad vos Deus. Ita Christus sanguine proprio confirmauit testamentū nouū, & introiit in sancta sanctorū. Porro multa sunt noui testamenti, quæ non pertinent ad missam, vt baptisumus, clauis sacerdotalis. Præterea, nō sequitur, quia missa est testamētum, ideo nō est sacrificiū, vt prosequitur rex Angliæ Et testamentū secundū aplm inuoluit mortē testatoris, & missa est testamentum, tūc inuoluit mortem testatoris, & ita oblationem.

Heb. 9.
Exo. 24.

Heb. 9.

De, 6.

Missæ est recordatio passionis Christi, nō nude sicut aliquis laycus simpliciter communicat, sed est huiusmodi memoria, q̄ ibi est actio representatiua totius passionis, & hoc dixit Christus, facite. Non

DE VOTIS XVII.

Nō solū dixit sumite, sed facite, hoc est / contunc̃tis prioribus & sequentibus) consecrare, offerre, sumite. Sicut igitur iuge fuit sacrificium in veteri testamento, ita fit iuge sacrificium in lege gratiæ Christi Iesus saluator noster, nisi dū Antichristus aduenerit, tunc cessabit ad tempus.

DE VOTIS XVII.

Vota esse reddenda scriptura docet, natura dictat, & honestas imperat.

Vouere & reddite dño vestro omnes q̃ in circuitu eius offeritis munera. Psal. 75.

Vota mea reddā in conspectu oīm & c̃.

Tibi reddam vota meo, quæ distinxerunt & c̃.

Psal. 27.

Psal. 65.

Num. 6.

Ista est lex Nazaret. Cū vouerit oblationē suā domino tempore consecrationis suæ, & ab initio. Vir siue mulier cum fecerint votum vt sanctificetur, & se voluerit domino cōsecrare a vino, & omni quod inebriare potest, abstinebunt, infra. Vuas recentes siccasq; non comedent & c̃. Nouacula nō ascendat super caput eius.

Si quid vouisti deo, ne moreris reddere, displicet ei infidelis & stulta promissio: sed quodcunq; voueris reddere, multoq; melius est non vouere, quā post votum promissa non reddere. Eccle. 5.

Adulescentiores virgines deuira, cū enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationē, quia primā fidem irritam fecerūt. Si viduæ iuniores damnationem habent, quia primā fidem irritam fecerunt, quid tunc de Monachis fratribus & Nonnis nostris Lutteranis?

Cum votum voueris dño deo tuo, non tarderis reddere, quia requirit illud dominus deus tuus, & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatū, si nolueris polliceri, absq; peccato eris, Deu. 23.

Maria

DE VO.

Maria venit castitatem.

Quomodo fiet hoc quoniam virū nō cognosco, id est, virginitatem seruare non propono.

Hiere. 35.

Rechabitar dixerunt: Nō bibemus vinū, quia Io, nadab filius Rechab pater noster praecepit nobis dicens: Nō bibetis vinū vos & filij vestri, vsq; in sempiternū, & domū nō aedificabitis & sementem nō seretis, & vineas non plātabitis, nec habebitis, sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus vestris &c., & cōmendantur ibi a dño. Et vota perpetua esse meliora propter perseverantiam.

Philip. 1.

Cōfido in hoc ipsum quia qui coepit opus bonū in vobis perficiet vsq; in diem Iesu Christi.

Philip. 4.

Elā. 56.

Omnia possum in eo qui me confortat.

Hæc dicit dñs eunuchis, qui custodierint sabbata mea, & elegerint quæ ego volui, et tenuerint foedus meū, dabo eis in domo mea & in muris meis locū, & nomen melius a filiis & filiabus, nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.

Mat. 19.

Sunt eunuchi qui seiplos castrarunt, ppter regnū cœlorum, qui potest capere capiat.

1. Cor. 7.

Dico autē non nuptis & viduis, bonū est illis si sic permāserint sicut & ego: q; si se non cōtinēt, nubant, infra. De virginibus præceptū dñi nō habeo, consiliū autē do tanq; misericordiam consecutus a dño, vt sim fidelis. Cōstat itā iure diuino licitū esse vouere, & præceptū exequi de continendo, de non bibēdo vinū &c. De quo latius in sequētibus.

Obijciunt hæretici.

1

Christus donauit nobis libertatem, vota redigunt in seruitutem.

2

Christus voluit consilia esse libera, & votarij faciunt illa præcepta.

3

Sunt adinventiones humanæ, & addūt ad scripturā

pturā Dente. 12. Nō addas ad ybū qđ locutus sum
nec mīnuas. Apoc. 22. Sī qđ appofuerit ad hęc, ap-
ponet deus fup illum plagas fcriptas in hoc libro.

Vota non renouant internū hoiem, fed folū ex-
teriora opera, quę magis hypocritas faciunt q̄ ſan-
ctos, ideo dixit Paulus: Exerce te ad pietatem, nā
corporalis exercitatio ad modicum vtilis eſt: pietas
autem ad omnia valet.

Porro opera illa externa extingūnt fidē, enervāt
ſpem, cū illis fiditur plus q̄ miſericordię dei.

Votarij traditiones ſuās pluris ducunt q̄ manda-
ta dei, Luc. 11. Vē vobis ſcribę & phariſei, qui de. Luc. 11.
cūmatis mentā & rutā, & quoduis olus, & præte-
ritis iudiciū & charitatem dei.

Baptiſmo fidelis eſt aſtructus ad regulam euāge-
licā, pſumptuoſum eſt ſe velle ad maiorem regulā
coartare, cū omni conatu non poſſit plus præſtare.

Reſponder votarius Chriſtianus.

Vota bene redigūt in ſeruitutem Chriſti, at hęc
ſeruitus eſt ſumma libertas. Imo ſeruire deo, eſt re-
gnare cum ipſo.

Conſilia ſunt libera in cōmuni, fed accedēte pro-
miſſione fiunt obligatoria, de hoibus ait prætor pa-
ctum ſeruabo, cur deo pacta non ſeruaremus. Ideo
deus non præcipit vota fieri, fed vota reddi.

Eſt regulę monachorū & fratrum ab hoibus ſint
conditę, fluūt tamē & fundātur in ſacris literis, nā
in his nihil aliud habetur q̄ ſaluberrima monita euā-
gelij, & compendiarie illius vię.

Quomodo nihil debeat addi ſacris literis, fuit di-
ctum puncto. 12. obiectione. 2.

Opera externa a regulis dictata, non renouant
hominē internū, tamen adiuuant ſpīritum, ne ni-
mū corpus aggrauet animū. Quę ſi fiant ſolum

vt

4
1. Tim. 4.

5

6

7

De. pri.

De. 2.

De. 3.

De. 4.

DE VOTIS XVII.

vt videatur ab hominibus, hypocrítica sūt, si ad gloriam dei, laudabilia. Apostolus non vult nihil esse exercitationem corpoream, sed modicam esse si ad pietatem conferatur.

De. 5.
Iac. 2.
Luc. 17.

Adeo externa opera nō extinguūt fidem, vt illis maxime nutriat, quia fides sine operibus mortua est, at si quis in operibus præsumeret, iam ille merito reus esset, si feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite quia serui inutiles sumus.

De. 6.
De. 7.

Qui negligunt præcepta dei, malefaciunt, siue sint religiosi, siue layci.

Vt commodius religiosi perficiant præcepta euangelica, & quod in baptismo promiserunt, ideo vouent regulas tanquam promouentia, vt expedite deo seruiant.

Copiose de his in Schatzgero.

DE COELIBATV Clericorum. XVIII.

Cum in superiori puncto Christus laudauerit se castrantes propter regnum dei, & Paulus virgines, sequitur improbantes coelibatū Christum & Paulum concubare.

Leu. 21.

Scortum & vile prostibulum non ducet vxorē, nec eam quæ repudiata est a marito, quia consecratus est a deo suo, & panes propositionis offert, sit ergo sanctus, quia & ego sanctus sum dominus, q̄ sanctifico vos. Et hodie offerentibus panem viuū qui de celo descendit, Ludder permittit concubinas & scorta ducere.

Ibidem.

De summo sacerdote virginem ducet vxorem, viduam autem & repudiatā & sordidam atq; meretricem non accipiet.

Eze. 44.

Et viduā & repudiatā nō accipiet vxores, sed virgines de semine domus Israel, sed & viduā q̄ fuerit vidua

DE COELIBATV CLERIC. XVIII.

vidua a sacerdote accipiet. Deus Moyſi nō p̄ceperat in p̄parando ad receptionē legis, ne appropinquaret vxoribus ſuis, & tñ Moyſes inhibuit eis. **Exo. 13.**

Dixit Alchimēlech ad David, nō habeo laycos panes ad manū, ſed tantū panē ſanctum. Si mundi ſunt pueri, maxime a mulieribus manducent. **1. Reg. 2.**

Volo aut̄ vos ſine ſollicitudine eſſe, q̄ ſine vxore eſt, ſollicitus eſt quæ domini ſunt quomodo placeat deo, q̄ aut̄ cū vxore eſt, ſollicitus eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuiſus eſt, & mulier innupra & virgo cogitat quæ domini ſunt, **1. Cor. 7.**

vt ſit ſancta corpore & ſpiritu. Si quis poſt baptiſma ſecundis nuptiis fuerit copulatus, aut concubina habuerit, nō poteſt eſſe nec epiſcopus, nec p̄ſbyter, aut diaconus, aut prorſus ex numero eorum qui miniſterio ſacro deſeruiunt. Placet vt epiſcopi, p̄ſbyteri, & diaconi, vel qui ſacramēta cōtractāt pudicitie cuſtodes ab vxoribus ſe abſtineāt. In **Ti. 3.** dicitur vt quod apoſtoli docuerūt, & ipſa ſeruant antiquitas, nos quoq; cuſtodiamus. **Canon apoſtolorū. 17.**

P̄ſbyter qui vxorem duxerit, ab ordine ſuo illū deponi debere ſtatuiſmus, quod ſi fornicarius fuerit, vel adulteriū commiſerit, extra eccleſiā abiiciatur, & p̄cēnitiā agat. P̄ſbyter ſi vxorem duxerit, ab ordine deponatur. **Concilium Carthagi.**

Hierony cōtra Vigiliantiu, inuehitur cōtra epiſcopos, q̄ nō ordinabant diaconos, niſi prius duxiſſent vxores, nulli cœlibi credēs pudicitia, Imo oſtendētes q̄ ſanctē viuāt qui male de oībus ſuſpiciantur, & niſi prægnaſtes vxores viderint &c. Chriſti ſacramēta nō tribuūt Quid facient orientis eccleſiæ? Quid Aegypti & ſedis apoſtolicæ, quæ aut̄ ȳgines clericos accipiūt, aut continētes, aut ſi vxores habuerint, mariti eſſe deſiſtunt. **Cæſarienſe.**

Calixtus Papa ſtatuit ante. 1300. annos **Hierony.**
Calixtus.
Pre,

DE COELIBATV

presbyteris, diaconis & subdiaconis & monachis concubinas habere seu matrimonia contrahere, penitus interdicimus. Angusti. Sed forte dicatur, si licet & bonum est nubere, cur sacerdotibus uxores non licet habere. Policarpus, virgines in casta conscientia ambulare. Ergo tunc erant perseverantes in virginitate, sicut Matthæus Iphigineam consecrauit. Origenes homil. 23. sup. Numeri. Videi mihi quod illius solius est offerre sacrificium indefinens, qui indefinenter & perpetue se deuouerit castitati.

Obijcit hæreticus.

Sacerdotes veteris legis habebant uxores, Græci in hunc diem & Calabri habent uxores. Crescite & multiplicamini. Paulus prædixit, venturos attendentes spiritibus erroris, qui prohibent nubere.

Præcepit Tito, ut deligat unius uxoris virum episcopum.

Castitas est libera, traditiones faciunt necessariam. Melius est nubere quam vri.

Vorum de virginitate est stultum, quia impossibile, & Papa humanis traditionibus vult mortificare carnem, ubi deberet recurri ad gratiam dei. In his est radix eorum quæ Ionas ille impurus contra Fabrum effutit.

Primum diluit Ambrosius super epistolas ad Timotheum, Veteribus idcirco hoc concessum est Levitis & sacerdotibus uxores ad usum habere, quia multum tempus otio vacabant a ministerio & sacerdotio, multitudo enim erat sacerdotum, & unusquisque certo tempore seruebat secundum institutum David, qui, 24. classes constituit sacerdotum, infra. Nunc autem omnes a conuentu foeminae abstinere debent, quia necesse est eos quotidie in ecclesia præsto esse, nec habere dilationem.

Poi

In. q. no. &
ve. te. q. vlti.
ad Philip.

Gene. 2.
I. Timo. 4.
Ad Ti.

I. Cor. 7.

De pri.

Porro aliquot diebus abstinebant sacrificaturi in veteri testa. Et sacerdotes vete. testa. tractabant pannes propositionis, carnes hircorum, boum, agnorum &c. nostri sacerdotes, corpus & sanguinem Christi tractant.

Græci habent vxores, ac nullus sacerdos apud Græcos duxit vxorem, sed bene qui duxit vxorē virginē ordinatur in sacerdotē, q̄ si vxor moriatur remanebit viduus. Coniugatus itaq; efficitur sacerdos, sed sacerdos nunquam efficitur coniugatus. Vnde a morte saluatoris non est auditū, sacerdotem duxisse vxorem, nisi quod iam temere attentāt spurij Ludderani.

Præcepit hoc deus, quando erat replenda terra, at modo celū, tunc pauci erant prolificantes, iam innumeri. Vnde lex illa nō est de permanentibus, alioquin Ioannes baptista peccasset, qui virgo permansit, peccasset Maria, quæ virginitatē proposuit, peccasset Paulus qui consuluisse virginitatē, Christus non laudasset eunuchos,

Ecclesia non prohibet nuptias, sed quando aliqui sunt voto alligati, prohibet votū violari, nam ante votum liberū erat nubere, sicut coniugatus est phibitus cōtrahere, sic ecclesia nō vult vouentem tradere potestatem sui corporis alteri, quod tradidit Christo. Tales autem heretici, quos prædixit Paulus, fuerunt Martion & Mantes, qui damnauerūt nuptias.

Paulus non præcipit episcopū esse coniugatum aliquin nec ipse, nec Titus fuissent epi, sed noluit episcopū esse digamū, ita Hiero. & alij, hinc digamū non admittit ecclesia hic edocta a Poulo. Et ita hic modū descripsit Paulus intra quem se contineat episcopus, nec ducat secundam vxorem.

DE CARDINALI. ET LEGATIS

De sexto. Castitas est libera, sed præcepta vouenti, nec tñ repugnat libertati spiritus, sed pmouet, nā etiā de^o libere producit spiritum sanctum & necessario.

De sept. Melius est nubere q̄ vri, sed bonū est hoī mulierem nō tangere. Non vult apostolus illū vri, qui a carne tentatur, sed ille vritur, q̄ a concupiscentiæ flāmis superat, huic melius esset nubere, q̄ ppetuo in sordibus volutari, dic contrariū, & Paulū facies nubentem, quia patiebatur stimulum.

De 8.
Mat. 11.
1. Cor. 10. Fateor difficile esse continere, at regnū cōlorū vim patitur, & violenti rapiunt illud. Tentamur oēs a carne, at fidelis est deus, qui non patitur nos tē, tati supra id quod possumus, sed facit cū tentatiōe puentum, vt possimus sustinere. Dicis votū illud esse impossibile. Si respicis ad naturam, etiā multa alia sunt impossibilia nobis, si respicis gratiam Dei adiutricem, nihil est impossibile, quia possunt capere, quibus hoc datum est. Nouum genus vincti di tentationes carnis adfert nobis hæreticus, vt sci. licet desiderijs carnis obediamus contra totam scripturam.

DE CARDINALIBVS ET

Legatis sedis Apostolicæ, XIX.

Mar. 6.
Luce. 10.

Christus associauit sibi. 12. apostolos, & 72. discipulos, illos mittebat vbi opus erat. Et fecit vt essent. 12. cum illo, & vt mitteret eos predicare.

Post hæc designauit dñs & alios, 72. & misit illos binos ante faciē suā in oēm ciuitatē. Sic papa sibi adhibet assistētes Cardinales, & forte prius in re discipuli fuerunt Cardinales q̄ apostoli.

Bernardus ad Eugenium, hi quoq; tibi continuo assistūt, seniores populi, orbis iudices, collaterales, coadiutores, Isidorus testat̄ S. Petrum in vrbe Roma

SEDIS APOSTOL. XIX.

delegisse sibi assistētes sacerdotes & diaconos.

In sui enim adiutorium assumpsit Linum, Cle-
tum, & Clementem. Linus crescēte ecclesia, pres-
byteros. 18. & episcopos. 11. cōsecrauit, sic Cletus,
sic Clemens, sic Anacletus fecerunt. Tamen Eua-
ristus primus titulos .i. ecclesias cū plebibus in vr-
be Roma presbyteris diuisit, septem diaconos ina-
stituit, qui Ro. pontificē obseruarēt. Marcellus au-
cto iam numero titulos quinque & 20. in vrbe cō-
stituit, vt baptismo & sepulturæ oportune pro-
spicerent.

In primitiua ecclesia nō dicebant nisi presbyte-
ri & diaconi vrbis Ro. tamē postea inditum fuit
eis nomen Cardinalium, vt aliquæ historiæ vo-
lunt sub Pontiano Papa, aliquæ sub Marcello, ali-
quæ sub Siluestro, aliquæ adhuc recentius nomen
existimant. Hinc solent b. Hierony. presbyterum
vrbis Romæ appellare, non Cardinalem, licet do-
natio Constantini indicet antiquius fuisse Cardi-
nalianum nomen, tamen reiici non potest quin Ste-
phanus papa nomine illo vsus sit, quando consti-
tuit nullū eligi pontificē, nisi ex Cardinalibus. In-
uenio autē tempore Symachi papæ, & Gregorij
secūdi, 64. fuisse titulos in vrbe Roma, puta Lau-
rentij, Cecilie, Sixti, Marcelli, Susannæ, Anasta-
sie, Marię trans tyberim, Ioannis & Pauli &c.
Ad conciliū Nicænū Siluester misit Corduben-
sem episcopū, Victore & Vincentiū presbyteros
vrbis Romæ. In causā appellationis super deposi-
tione episcopi decreuit conciliū Nicænū, papam
committere causam episcopis vicinis, aut e latere
suo presbyterum mittat. Ecce legatos a latere tpe
concilij Niceni, ante. 1200. annos. Siluester misit
ad cōciliū Arlatense Claudiū & Habytū presby

DE EXCOMMVNICA.

teros, Eugenium & Quinatum diaconos ecclesie Romanę, Tempore martyrum solebant legatos appellare apochrisarios, sicut sanctus Fabianus papa, & sanctus Zepherinus miserunt apochrisarios suos in orientē, Leo papa misit ad concilium Calcedonensē, Paschasium & Lucensem episcopos, & Bonifaciū presbyterū Ro. ecclesie, Sub Agathone papa legati ad .6. synodum fuerunt Theodorus & Gregorius presbyteri, Ioannes diaconus

In septima synodo legati fuerunt Petrus, Petrus presbyteri, & abbas monasterij S. Sabine. In octaua synodo missi sunt Donatus Hostiensis Stephanus Ephesinus episcopi, Martinus diaconus ecclesie Romanę, & Anastasius famosissimus bibliothecarius. Missi fuerant a Leone ad secundā synodū Ephesinam, Iulius episcopus, Hilarius diaconus & Dulcitius protonotarius, licet non uoluerint adire synodū, intelligētes dolos Dioscori. In Sardicensi concilio missus fuit Osius Cordubensis (idem q in concilio Niceno) cū Fortunati, anno Aquilegien & Vincentio de Capua. In concilio Franckfordensi ad Menū legati sedis aplice presidentes fuerūt Theophilactus & Stephanus episcopi, quando hæresis Foelicianā fuit dānata, quæ vsū imaginum in ecclesia prohibebat.

Fusius ista reperies libro nostro de primatu Petri.

DE EXCOMMVNICA.

tionibus. XX.

Mat. 18

1. Cor. 5.

Protestatem excommunicandi instituit Christus loquens de fraterna correctione, post alia inquit; Dic ecclesie. Si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Ego quidē absens corpore, præsens autē spiritu, iā

TIONIBVS. XX.

iudicauit vt præfens, cum qui sic operatus est, in
noie dñi Iesu Christi, congregatis vobis & meo
spiritu, cum virtute dñi Iesu tradere huiusmodi sa-
thanę in interitũ carnis, vt spiritus saluus sit in die
domini nostri Iesu Christi.

Quidem circa fidem naufragauerũt, ex quibus
est Hymeneus & Alexander, quos tradidi satha. 1. Tim. 1.
ng, vt discant nõ blasphemare. August. in quest.
vet. testa. Hoc iã in ecclesia dei agit excõmunica-
tio, quod in veteri lege fuisse legitur interfectio. Aug. q. 39.

Et alibi: Nihil æque formidare debet Christianus
q̃ separari a corpore Christi, loquit̃ de excõmuni-
catione. Origenes nõ solũ p apostolos suos deus
tradidit delinquentes in manus inimicorũ, sed &
per eos, qui ecclesię præfident, & potestatem ha-
bent non solum soluendi, sed & ligandi. tradunt
peccatores in interitum carnis, cum pro delictis su-
is a corpore Christi separãtur, prosequitur postea,
quomodo homines dupliciter tradũtur in potesta-
tem Zabuli. Ambro. sup psal. 118. Loquẽs de ex-
communicatione, subdit: Recte ergo & sacerdos Sermo 8
vulnus ne latius serpat a toto corpore ecclesię qua-
si bonus medicus debet abscindere, & prodere vi-
rus criminis quod latet.

Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam nõ af-
fert, ne recipiatis eũ in domũ, nec aue ei dixeritis, 2. Ioan.
q̃ eni dicit illi aue, cõmunicat operibus eius malis

Obijcit Hæreticus.

Excõmunicatio nõ est poena, sed vna declara-
tio, q̃a qlibet p peccatũ excõmunicat seipsum, &
postea iudex declarat illum esse excõmicatum.

Excõicatio est medicinalis lib. 6. de sen. excõ. ca.
cũ medicinalis. Ideo nõ timẽda, sed amãda,

Respondet Catholicus.

DE EXCOMMVNICAT.

De primo

Excōmunicatio est pœna inflicta a iure, vel ab hoīe, & nō solū declaratio pœnæ, nā clare b. Paulus indicat Corinthiū non traditum diabolo, sed tradendū. Porro q̄ inquit quemlibet per peccatū seipsum excommunicare, verum est excommuni- catione minori. sed illa licet priuet hominē gratia diuina, tamen adhuc manet peccator vnitus eccle- siæ, & mystico corpori ecclesiæ coniunctus, tanq̄ membrum aridum, at in excōmunicatione maio- ri p̄scinditur de corpore. Et illius geminæ excom- municationis meminit Origenes in illa homilia secunda super Iudicum. Præterea si etiam per pec- catum quis se tradet diabolo, tamen per sententiā ab homine vel a iure latam, diabolus adhuc maio- rem in eo accipit potestatem, liquet de Iuda, quem primo inuasit diabolus, cum iam cogitasset trade- re Christum. Intrauit autem Sathanas in Iudam (ait Lucas) & abiit, & loquutus est cum princi- pibus sacerdotum. &c. Et Ioan. ait: Cum diabo- lus misisset in cor, vt traderet eum Iudas Symo- nis Iscarioth. &c. tamen postea adhuc magis in- trauit & possedit eum diabolus, eodem Ioann. di- cente. Et cum intinxisset panem dedit Iudæ Sy- monis Scarioth, & post buccellam introiuit in e- um Sathanas.

Luc. 22

Ioan. 14.

De 2

Excōmunicatio est medicinalis, verum si non contemnatur, nā ex fine dicitur medicinalis, quia ordinatur in hunc finem, q̄ ille resipiscat & pœniteat, ac satisfaciat ecclesiæ: nullus autem amabit ex- communicationē, nisi qui obstinatus magis vult tradi Sathanæ, q̄ seruire Christo. Et ab ecclesiā vult haberi, sicut ethnicus & publicanus.

DE BELLO IN

Thurcas. XXI.

DE BELLO IN THURCAS XXI.

S Vb existente rationabili causa, belligerare possunt Christiani in Thurcas & Hæreticos.

Interrogabant Ioannem et milites dicentes, quid faciemus & nos? & ait illis. Neminem con-
cutiatis neq; calumniam faciatis, & contenti esto-
te stipendijs vestris. Liqueat quia bellū non prohibuit, sed bellantibus modum imposuit. Luce. 3.

Ois anima potestatibus sublimioribus subiecta sit, nō enim potestas nisi a deo infra. Si autē malū feceris, time, non enī sine causa gladiū portat, dei enī minister est, vindex in iram ei qui male agit. Roma. 13.

Maledictus qui prohibet gladium suum a sanguine. Et totum vetus testamentum plenum est, quomodo iussu & auxilio Dei Iudæi non modo restiterunt infidelibus, sed etiam eos inuasunt. Abraham, Moyses, Iosue. Hier. 48.

Hæc dicit dñs exercitū (ait Samuel ad Saul.) 1. Regū. 15.
Recensui quæcunq; fecit Amalech Israel, quomodo restitit ei in via cum ascēderet de Aegypto: nūc ergo vade, & percutite Amalech & demolite vniuersa eius, non parcas ei, & non concupiscas ex rebus ipsius aliquid, sed interfice a viro vsq; ad mulierem, & paruulum atq; lactantem, bouē & ouē, camelum & asinū. Quis iā fuit consiliarius dñi, aut quis nouit sensum eius, quando sit tempus, vt velit puniri Thurcas p Christianos, sicut puniuit Amalechitas p Iudæos. August. ad Bonifaciū Comitē Ep̃la. 194.
vtilē tibi tu isq; dabo consiliū, arripe manibus arma, oratio aures pulset aitoris.

Et cōtra Faustū, Ordo naturalis mortaliū paci ac cōmodatus hoc possit, vt suscipiendi belli auctoritas atq; cōsiliū penes principes sit. Principibus dicit Lib. 22.
Eripite pauperē et egenū de manu p̃ctōris liberate Psal. 81.
Cur tunc nō liberaret de manu Thurcæ Maxime

DE BELLO

attento eo, quod vi magnificat & extollit cultum Machumæti sui, in iniuriam creatoris nosiri, & qd tertiam prolem sibi placentē aufert, in ritu Machumetico nutrit in perpetuā seruitutē, hinc gloriosissimus Carolus, Gotfridus, Alphonſi, Ferdinandi, & alij infidelium destructores, per orbem christianū celebri fama laudantur. Obijcit Hæreticus.

1 Bellare contra Thurcas est repugnare voluntati
2 spiritus, visitati iniquitates nostras p illos. Christi
3 anus oratione pugnet, nō gladio. Mat. 5. phibet
defensio, ne nos apponamus angariantibus nos.

Respondet Catholicus.

Plures hæretici iā sicut & Oecolampadius negant oino Christianis licere bellare, quæ fuit hæresis Manicheorū, vt Augustinus cōtra Faustū docet & ser. do. in monte, sed respondeamus.

De primo

Eriam si Deus visitet iniquitates nostras per Thurcam, tamen per hoc non inhihet nobis defensionem, alioquin cum nos visitet per famem, pestē ignem, bella, morbos, non congrueret nobis vlla prouisio contra famem, vlla medicina contra morbos, vlla fuga contra pestem. Ita enim Deus visitat suos, vt non derelinquat. Visitabo inquit, in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum, misericordiā autē meam nō dispergam ab eo, neq; nocebo in veritate mea.

Psal. 88.

De secundo

Fateor iustū bellatorē pulsare Deum orationibus, attamē arma in manu capiat cū Machabeo, nam Moyse orate in mōte, Amalech vincitur gladio suo. Orēt q domi manēt, alij arma in thurcas ferāt.

Exo. 17.

De tertio

Ex concilijs & operibus perfectōrū Ludderani faciūt præcepta, & cū adeo amari sint, vt nec verba possint pati catholicorū etiā pia, serui iniquitatis volunt vt verba patiamur Thurcarū desolationē, tū

DE DIVITIIS ECCLESIA. XXII.

plorū, violationē virginū &c. Quæ enī ibi docet, præcipit in præparatione cordis, nō in ostensione operis ait Augusti. Sperandum est potius post tot ærumnas & calamitates Christianitatis, amissis duobus imperiis & 36. regnis, Deus tandem miseretur nostri, & decantemus gaudenter, Filia Thure mæ misera, beatus qui retribuet tibi retributionem quam retribuisti nobis.

Psal. 136.

DE IMMUNITATE ET DIVITIIS ECCLESiarVM XXII.

Nolite tangere Christos meos. Quis extendet manū suā in Christū dñi? hoc dixit de vñctione regis, qd de vñctione sacerdotis? Ignatius ad Philadelphios. Principes subditi esto, te cæsari, milites principib⁹, diaconi presbyteris, ut sacrorū administratorib⁹, presbyteri vero et diaconi atq; oīs clerus simul cū omni populo & militibus atq; principibus, sed & Cæsares obediāt episcopo, episcopus autē Christo, sicut patri Christi⁹, et ita vnitas per oīa seruat. Ignatius ad Smyrnenes. Sacerdotiū summa est oīm bonorum, quæ in hoībus constant, q̄ si quis inhonorauerit, deū inhonorat, & primogenitum totius creaturæ.

Psal. 104.

1. Regū. 26.

Ioā. euā. di-
cipulus.

Iosue diuisit sacerdotibus et leuitis. 48. ciuitates ad habundandū, et vt Hierony. ad Fabiolā ait. Octo milia Leuitarū alenda in singulos dies.

Iosue. 21.

Quis militat stipendijs suis vnq̄, quis plārat vineā, & de fructu eius nō edit, infra. Scriptū est in lege Moyse. Nō alligabis os boui trituranti, infra. Si nos vobis spiritalia seminauimus, magnū ē si nos carnalia v̄ra metamus. In vete. test. habuerūt decimas, primogenita, primitias, partes de victimis, oblationibus et sacrificijs. Christus habuit pcurator, rē Iudā, q̄ oculos habebat, et portabat ea quæ mit-

1. Cor. 9.

Ioan. 13.

DE IMMUNITATE ET DI.

Luc.8.

Act.4.

1.Tim.3.

tebantur. Ioanna vxor Chuze procuratoris Herodis, & Susanna, & alie multe, quae ministrabant ei de facultatibus suis. Quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant precia eorum, quae vendebant, & ponebant ante pedes apostolorum. Vnde in primitiua ecclesia fiebant collectae pro sustentatione cleri, quibus deficientibus successerunt beneficia.

Oportet episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum, sobrium, ornatum, prudentem, pudicum, hospitalem &c. & quomodo posset esse hospitalis si nihil haberet? Gregorius Ciriaco Constantinopolitano. Quisquis in loco regiminis est, aliquando necesse habet etiam terrena cogitare, & exteriorum quoque curam gerere, ut grex commissus valeat ad ea, quae sibi sunt explenda subsistere. A pastoribus lex creuit in regalem maiestatem. A piscatoribus euangelium creuit in imperialem maiestatem. Et in regimine Gregorij passim reperiuntur epistolae de administratione temporalium, vnde etiam illo tempore habuit praefectos aëarios in Sicilia & prouincia, ut manifestum sit etiam tempore Gregorij fuisse patrimonium S. Petri. In epistola Clementis. Si qui ex patribus negocia habent inter se, apud cognitores saeculi non iudicentur, sed apud presbyteros ecclesiae, quicquid est dirimatur, & omnino obediunt statutis eorum. Concilium Cartaginense. Placuit ut quicumque clericus ab imperatore cognitionem publicorum iudiciorum petierit, honore proprio priuetur. Gaius papa martyr statuit, ne layci sacris iniciatos, coram saeculari iudice conueniant. Dionysius ad Demophilum de correctione episcopi. At si quis forte & inter ipsos a recto tramite deuiauerit, is ab aequalibus atque sui ordinis sanctis corrigatur,

VITIIS ECCLESIARVM. XXII.

vt non ordo in ordinē ruens cuncta p̄misceat, sed
vniūsq; in suo ordine, suoq; officio maneat.

Origenes qui tempore martyriū vixit, vbi adhuc
erant imperatores gentiles, super Lucam explicat
subiectionem presbyteri ad episcopum, sicut Iesus
fuit subditus parentibus.

Hom. 20.

Iulianus apostata Christo aduersarius, clericis
subtraxit omnia priuilegia & honores. Quē p̄f.
simi imperatores catholici Constantinus, Theo-
dosius, Martianus, Valentinianus, & alij religio-
sissimi principes decreuerūt, quia sunt omnibus
obuia C. de sacrosanctis ecclesijs, & de clericis, &
episcopis. Ideo referre postponimus. Constanti-
nus Imperator in Cōcilio Nicæno noluit accipe-
re libellos contra episcopos, & dixit: Vos dii estis
a vero deo constituti, ite & inter vos causas dispo-
nite, quia dignū nō est, vt vos iudicemus deos.

Petrus princeps apostolorū non refutauit sum-
ptus, Ambro. super. 1. ad Cor. 9.

¶ Obijcit hæreticus.

Christus passus est se iudicari a iudice layco Pi-
lato, & testimoniū perhibuit ei, quia haberet sup-
er eū potestatem desuper. Itaq; christiani sacerdotes nō
debent refugere iudices laycos.

¶ Respondet catholicus.

Egregiam rem moliris, vt omnes iudices Chri-
stiani sint Pilati & Herodes. Christus manifeste
obiecit peccatum Pilato, quia is qui tradiderat eū,
maius peccatum habebat. Quod autem dixit Pi-
latus habere potestatem desuper, si ad deum refe-
ratur, accipitur permissiue: permisit deus hoc Pila-
to: oblatuſ est enim quia voluit, si ad Cæsarem, nō
habet intentum hæreticus.

DE INDVLGENTIIS. XXIII

Quia indulgentiæ sunt dūtaxat satisfactoriæ poenæ p peccatis debitæ, ostendamus aliud esse meritum, aliud satisfactionem.

Philip. 2. **D**E merito Christi dicit: Propter hoc deus exaltauit illū, & donauit illi nomen qd est sup omne nomē. Ecce qd meruit sibi

Luc. 22. De satisfactione eius dicit: Hic est calix nouū
Mat. 26. testamentū in sanguine meo, q p vobis effundet in remissionē peccatorū. ecce qd meruit nobis

Leuit. 4. De offerente hostias p peccatis dicit: & rogan- te p eis sacerdote, ppitius erit ei dñs, nō de culpa, sed de poena, nisi p intercessionem.

Coloss. 1. Nūc enī gaudeo in passionib⁹ meis p vobis & adimpleo ea quæ defunt passioni Christi in carne mea, p corpore eius quod est ecclesia. Expende catholicæ, quia miserię sanctorū adiungēde sunt pfecturis Christi, ad communē ecclesiæ vtilitatē. Et est iste thesaurus meritorū, de quo dicit ecclesia: Precibus & meritis sanctorū. Nā qd Paulus adimpleuit, quis negabit de alijs sanctis crucē Christi portantibus & eū sequētib⁹? Cui donat istis aliquid & ego, Non donauit culpā, sed poenā. Certum est Gregoriū magnū dedisse indulgēcias ante. 1400 annos, & ita postea obseruatū p oēm ecclesiā. Mirant̃ hæretici, qā Papa remittit tertiā aut mediam partē poenarū, aut plenarie indulgeat, cū ipsi non verecundent̃ asserere, quemlibet sacerdotē a culpa & poena absolvere. ipsi remittūt totam poenā, & nolunt Papam remittere partem.

Leui. 25. Indulgentiæ euāgelij figura fuerunt Iubilei in veteri testamento.

De his sumus contenti, eo quod habeamus solidū fundamentū in S. Paulo, ne credamur diligentiores in causā lucrosā, Porro quod vniuersa rece-

DE PURGATORIO. XXIII

pit, credit & tenuit ecclesia, quomodo posset esse in fide erroneū, aut vniuersitas ecclesiæ toto orbe terrarū diffusa recepit indulgētiās a tempore Gregorij magni (nisi qđ in paucis hæreticorū angulis alicubi inceperūt renjere) Et cōcilia generalia approbauerūt, sicut sacrum conciliū Lateranē celeberrimū sub Innocētiō, 3. in qđ & saluberrima cōstitutio oīs vtriusq; ædita est, limitauit auctoritatē minorū platorū in concessione indulgētiarū. Et sacrum conciliū Viennense approbauit indulgentias Urbani quarti p̄ venerabilis eucharistie veneratiōe. Et oīs ecclesia ex Germanis, Gallis, Hispanis, Italis, Anglis, Hūgaris, Polonis, Dacis, Scotis &c. reuerēter suscepit lubileos in Roma, a pontificibus cū plenarijs indulgētijs celebratos.

DE PURGATORIO XXIII.

Purgatoriū esse, satis constat ex scriptura ecclesia & patribus.

SI quis sup̄ædificat super fundamentū hoc aurū, argentū, lapides p̄ciosos, ligna, stipulā, vni
uscuiusq; opus manifestū erit: dies enī dñi de
clarabit, qđ in igne reuelabit, & vniuscuiusq; opus
quale sit, ignis p̄babit. Si cui⁹ opus arserit, detrimē
tū patiet, ipe aut saluus erit sic quasi p̄ ignē. Lique
facientē etiā opa cremabilia, sicut patet in die iudi
cij particularis vniuscuiusq; eū tñ saluū fieri per
ignē, nō inferni, qđ ibi nulla redemptio. Sic intelle
xerūt illū locū Pauli B. Ambro. B. Hiero. B. Au
gust. B. Grego. Aluin⁹. Iudex tradat te ministro
& in carcerē mittaris. Amē dico tibi nō exies inde
donec reddes nouissimū quadrantē. Hūc carcerē
B. Grego. intelligit purgatorium.

1. Cor. 3

Mat. 5.

Mat. 12

Qui dixerit v̄bum contra spiritū sanctū, nō re
mittet ei, neq; in hoc sæculo, neq; in futuro. b. Gre

DE PURGATORIO. XXIII.

2. mach. 12

gorius illa verba ponderat, & dicit de quibusdam
culpīs ante iudicium purgandis ignis credendus
est, pro eo quod veritas dicit, qui dixerit verbum con-
tra spiritum sanctum &c. In qua sententia datur
intelligi, quasdam culpas in hoc sæculo, quasdam
in futuro posse relaxari. Ita etiam intellexit beatus
Bernardus super Cantī, Iudas Machabæus facta
collatione, duodecim millia drachmas argenti mi-
sit Hierosolymam, offerri pro peccatis mortuo-
rum sacrificium. Bene & religiose de resurrectione,
nec cogitans: nisi enim eos, qui ceciderant resurre-
cturos speraret, vanum videtur & superfluum ora-
re pro mortuis &c. Sancta ergo & salubris est co-
gitatio, per defunctis orare, ut a peccatis solvantur.
Is liber est in canone ecclesie, ut testatur prologus
ei præfixus, & B. Augustinus, 18. lib. de ciuit. dei,
& canon concilii Carthagine. licet non fuerit in-
ter canonicos libros habitus apud Iudæos, ut tes-
tatur B. Hierony. in galeato prologo. Sequitur,
negantem libros Machabæorum esse canonicos,
non esse filium ecclesie, sed spurium synagoge. Et
Ludder mei fateretur se scire esse purgatorium in dis-
putatione Lipsica, quō ergo rem tanti momēti, si-
cut est purgatorium, spiritus sanctus non reuelauit in
scripturis? Græci hanc hæresim recognouerunt, &
abiurauerunt in concilio Florentino.

Apo. 5.

Et om̃em creaturā quæ in cælo est, & super terrā
& subtus terrā, & mare, & quæ in eo sunt, om̃es au-
diui dicētes: Benedictio sedenti in throno & agno,
benedictio & honor, & gloria, & potestas in seculū
seculorū. Triplicem hic ponit ordinem laudan-
tium deum, scilicet in cælo beatorū, in terra iustorū,
sub terra purgandorū: quia damnati non laudant
deum, nec benedicunt sedentē in throno,

DE ANNATIS   XXV.

Augusti. in lib. de cura pro mortuis agenda ap-
 probat suffragia pro mortuis facienda autoritate Lib. 9. conf.
 ecclesiæ. Hæc suffragia petijt Monica mater Au-
 gustini ex altaris sacrificio. Beatus Ambrosius de
 obitu Theodosij meminit, cur in ecclesia Dei per-
 agatur primus, septimus, tricesimus defunctorum.
 Damascenus affirmat morem orandi pro defun-
 ctis ab apostolorum traditionibus manasse. Au-
 gusti. q. 1. de Dulcitij questionibus, testatur pur- ca. 7. ecc.!
 gatorium. Chrysost. proprio sermone agit suffra- hierarch.
 gia prodesse mortuis. Dionysius inquit. Quod
 autem iustorum preces etiam in vita ista, & nedū
 post mortem, ijs solis profint, qui digni sunt, scri-
 ptura nos edocet sacrosancta traditio.

Vide libros. 4. Eckij de purgatorio.

DE ANNATIS   XXV.

Annatas id appellant in curia Roma. quod
 ordinarij locorum nominant medios seu
 primos fructus, & p confirmatione epis-
 copi, solent appellare, redemptionē pallij, cū tamen
 proprie solus episcop⁹ Bambergēsis in Germania
 habeat palleum, & archiepiscopi.

Filijs autem Leui dedi omnes decimas Israel in Nume. 18.
 possessionem pro ministerio, quo seruiunt mihi in
 tabernaculo fœderis. Et infra. Præcipe Leuitis
 atq; denuntia cum acceperis a filijs Israel decimas
 quas dedi vobis primitias earum offerte Domino
 id est, decimam partem decimæ, vt reputetur vo-
 bis in oblationem primitiuorum, tam de areis, quā
 de torcularibus, & vniuersis, quorum accipitis, pri-
 mitias offerte domino, & date ea Aaron sacerdoti.
 In vete. igit testa, Leuitæ & sacerdotes accipiebant
 decimas, et Aaron summus sacerdos accipiebat de-
 cimā decimarum, Descenderūt ergo annatę deiuxte

Ioā, Andr. diuino, quia succedūt in locū decime decimarū.
Annatarū meminit Ioan. Andree in ca. inter ca-
tera de offi. ordinarij post Hostiē. quē citat in hu-
iusmodi sententia, dicit hic Hostiē. quod Romanā
ecclesiā in annatis exigēdis, vbi alioquin nullū ius
haberet, excusat necessitas, quia nec de suo posset
oibus puidere. Et infra. Id iam est de antiquissima
consuetudine obtentū. Postea refert quomodo plu-
ries clamauerit, in tantū quod super eo fuit sermo in
concilio Viennensi cui præsedit Clemens. 5.

Sequitur errasse Platinā & Blondū, & quosdā
cōsarcinatores grauaminū Germanicā, nā inuentū
annatarū tribuūt vñ Ioā. 22. vñ Bonifacio. 9. vñ cō-
cilio Constantiensi, quod Germani faciunt. Quia
Clemēs. 5. præcessit Ioā. 22. & Bonifaciū. 9. Et is-
tū nō inuenit annatas, sed inuentas approbavit ex
antiqua consuetudine. Et certe isti duo testes Ho-
stiē. & Ioannes Andree frangūt mendacia osorū
ecclesiastici status.

In Constantiensi concilio nō fuerunt instituta
annatę, vt nugantur centones Lutteranorū, sed quā
aliquę ecclesię decreuerūt in temporalibus fuit cō-
stitutū, vt illę ecclesię sic de paupertate reducerent
ad iustā taxā, secundū valorē ecclesię eurrentē. Ideo
magis cōfirmauit annatas. Vñ nullus adhuc pub-
licauit vere, qñ annatę fuerint inuentę, ideo hñ di-
cunt præfati, annatas, rem esse antiquissimam.

Sequitur si sacerdotes & episcopi vellent negare
annatas summo pontifici, tūc eadem facilitate lay-
ci negarent decimas sacerdotibus, & sacerdotes re-
cusarent melius fructus dare episcopis, vnde ex ec-
clesia faceremus Babylonē. Id quod strenue con-
tendunt hæretici & eorum adherentes, diuina hu-
manaq; omnia commiscentes,

DE HAERETICIS COM-
BVRENDIS XXVI.

Prima poena hæreticorum in nouo testamento
fuit excommunicatio.

Hæreticū hominem post vnā & secundam
correctionē deuota, sciēs quia subuersus est
qui huiusmodi est & delinquit cū sit p.prio
iudicio condemnatus. Peruersi difficile corrigunt
Paulus nouit hæreticos esse incorrigibiles, ideo
nō vincunt scripturis, non persuadent rationibus.
Ioannes euangelista cum in balneis Cherintū hæ-
reticū reperisset, mox exiit ad discipulos dicēs, fu-
geamus hinc, ne & balnea ipsę corruant, in quib⁹
est Cherintus veritatis inimicus.

Ad. Tit. 3.

Eccle. 1.

Euseb. lib. 4.

Deut. 17.

Qui superbiuit nolēs obedire sacerdotis impe-
rio, qui eo tempore ministrat dño Deo tuo, ex de-
creto iudicis moriatur, & auferes malum de Israel.
Hæc ratio legis adhuc militat, vt auferamus malū
de medio ecclesiæ.

Rogo vos fratres, vt obseruetis eos qui dissen-
sionē & offendicula præter doctrinā quam vos di-
dicistis faciūt, et declinate ab illis, huiuscemodi enī
Christo dño nostro nō seruiūt, sed suo ventri, &
per dulces sermones & benedictiones seducūt cor-
da innocentium. Lupus bene arceri bebet, sed si aliter
nō potest consuli saluti gregis, lupus etiā interimē-
dus est. hæretici autē sunt lupi dicente Christo. At-
tendite a falsis prophetis qui veniunt ad vos in ve-
stimētis ouium, intus vero sunt lupi rapaces, Deut.
13. Si surrexerit in medio tui ppheta &c. ppheta
autē ille aut fictor somniorum interficietur.

Roma. 16.

Mat. 7.

Ioan. 2.

Iesus cum fecisset quasi flagellū de funiculis oēs
eiecit de templo, oues quoq; & boues, & nummu-
lariorum æs effudit & mensas subuertit. Si hoc nū-
mularijs, quid tunc hæreticis faceret?

DE HAERETICIS COM.

- 1. Tim. 2.** Doctrina hæreticorū noxia vicinis, quia sermo illorum velut cancer serpit.
- Actu. 5.** Saphyra & Ananias a principio nascentis ecclesiæ, propter pusillum pecuniæ, a Petro morte mulctati sunt, quanto magis hæretici animas defraudantes, a successore Petri morte mulctentur? Augusti. de poena hæreticorum. Cogunt multas inuenire medicinas, multorum experimenta morborū. Aliquando libri Mathematicorum & hæreticorum fuerunt combusti, sicut August. super Ioā. dicit factum suo tempore, combussit Gelasius papa anno domini. 469. Et tempore apostolorum comburebantur libri Curiosi, quanto magis hæretici? Inquit enim Lucas. Multi ex eis qui fuerant curiosi sectati, contulerunt libros, & combusserunt eos coram omnibus, & computatis pretijs illorum, inuenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium. Aliquando ubi nulla potestas christianis erat anima duertendi in corpora hæreticorum: poena erat excommunicatio vt supra, ex Paulo & Cypria. monet cum hæreticis nō loquendū.
- Ad. boni.** August. refert singulos hæreticos decem libris auri mulctari. Gelasius papa exilio damnauit hæreticos. Hierony. docet refecandas esse putridas carnes. Et b. Ambrosius hæresis velut quædam hydra fabularū vulneribus suis creuit, & dū sæpe recidi pullulauit, igni debite, incēdioque peritura. August. lib. 2. contra epistolā Gaudenti de hæreticis inquit. Hoc hominum genus per imperatoriam curam corrigi debet. Et super Ioan. ad longum docet imperatores & principes catholicos bene facere, quod vrantur gladio contra hæreticos, debent enim hæretici affligi et eijci a principibus, sicut Agar fuit afflictus a Sara, quando Ismael ludit cum Isaac.
- Lib. 1. de fide. deca. 4.**

BYRENDIS. XXVI.

In promptu habētes vlcisci oēm inobedientiā,
Vtinā abscindantur q vos conturbant.

2. Cor. 10

Gal. 4

Eccē q̄ feruide optat illos abscindi, q̄ si principi-
pes tunc fuissent Christiani, sine dubio obedissent
desyderio Pauli. August. inquit: Nullus nostrum
vult aliquē hæreticū perire, sed aliter nō meruit ha-
bere pacē domus David, nisi Absolon filius eius
in bello esset extinctus: sic ecclesia, si aliquorū odi-
tione cæteros colligit, dolorē materni sanat cordis
tantorū liberatione populorū.

Super Ioan.

2. Reg. 18

Educ blasphemū extra castra, & lapidet eū oīs
populus, cur non & hæreticum?

Leui. 4

Constantinus imperator Arrium cū adhaerenti-
bus damnauit in exiliū, quia nolebat adhærere cō-
cilio Nicæno. Theodosius imperator puniuit hæ-
reticos Manicheos oīm bonorum possessione, &
omni successione priuauit, admisit desuper inquit,
sitionē fieri post mortē. Idē decreuit cū Valēntinā,
no, ne Manichei in solo Romano cōueniendi mo-
randiq̄ habeāt facultatē, decreuit quocq̄ cos vlti-
mo supplicio tradendos.

Euseb.

C. de hæ.

1. Manic.

Idē statuit libros hereticorū, diligenti studio in-
quiri ac publice comburi. Valentin. & Martianus
oēs damnauerūt hæreticos, & ppetua deportatio-
ne damnauerūt tenentes libros contra Calcedonē
se conciliū. Vltimo supplicio coerceri mandarūt il-
licita docētes, & denuo libros mandāt comburi.

1. q̄cunq̄

¶ Obijciunt hæretici.

Apostoli nunq̄ petierūt a principibus terræ vr-
vim inferrent hæreticis.

1

Euangelii & Paulus nihil huiusmodi docēt.

2

Disputandū est cū hereticis, & gladio spiritus
vincendi sunt, quod est verbum dei.

3

¶ Diluuntur per catholicos.

G 2

NON DISPVTANDVM

De primo

Hāc obiectionē mouerūt Donatistæ contra catholicos, vt testatur August. sup. Ioan. & alijs pluribus locis, & respondet: Quis tūc in Christū crediderat impator. quod ergo nō fuit petitū ab apostolis, nō fuit quia hæretici nō merentur, sed quia gladius gentiliū principū & imperatorū nondū seruiebat euāgelio, at mox Constantinū baptizatum implorabāt catholici cōtra hæreticos.

De scđo.

Nā si Imperatores puniūt furta, homicidia, rapinas, adulteria, piuria, cur nō punirēt hereses & sacrilegia? Decuit fidē euāgelij, sicut nascēdo nō innuit humanę sapiētie, ita nec humanę potētie, vsq; quod diademata regū se inclinarēt saluatori, attñ Paul⁹ desiderabat abscindi eos q; cōturbabāt fideles.

De. 3.

1. Pe. 3.

Tit. 3.

Diui Petri autoritate docemur esse parati reddere rationē omni poscenti de ea quæ in nobis est fide, tñ Paulus satis indicat post alterā correptionē deuitandū hæreticū, nō cū eo disputandū, & assiggnat clarā rationē hui⁹, q̃a subuersus sit. Huius rei peritus, Tertullianus latissime ostendit, nō disputandū cum hæreticis, quia potius sit standū fidei antiquorū q̃ disputandū de scripturis. Et pluribus hanc rem ait, omnino depingens Ludderū, quō tractet sacras literas. At latius hic agamus cum hæretico non disputandum.

**De p̃scrip
tione hæ
reticorū**

NON DISPVTANDVM CVM HAERETICIS. XXVII.

Quamuis de Luddero & Ludderanis nō sit dubiū, quin sint hæretici damnati, & p̃talibus habendi, quia ip̃i reuocāt hereses reprobandas, Arrii, Manichei, Heluidij, Ioviniani, Acrii, Vigilanti, Eutices, Foelicis, Albigeniū, Valdensensium, Ioannis ṽvicleff, Ioan

CVM HAERETICIS. XXVII.

nis Hufs, & aliorum hæreticorum, ideo contra eos nō est disputandum. Nam Gelafius Papa inquit: Maiores nostri diuina inspiratiōe cernentes necessario p̄cauerunt, vt quod contra vnāquamq; hæresim coacta semel synodus pro fidei communiōne, & veritate catholica atq; apostolica, pmul gasset, nō sinerent nouis post hac retractatiōibus mutilari, ne prauis occasio p̄beretur, quæ medicinaliter fuerant statuta pulsandi, & ea quæ sequuntur. Idem voluit Martianus Impe. Iniuriam facit iudicio reuerendissimæ synodi, si quis semel iudicata ac recte disposita, reuoluere & publice disputare contenderit.

cap. maio,
24. q. 1.

I. nemo ca.
de sum. trin.
& fide cath.

Præterea hæretici nō quærūt dispositionem, nisi multis malitijs inuoluta. Nam pleriq; eorū adeo pertinaces sunt, vt libere promittant se articulos vsq; ad mortem defensuros, quare liquet eos esse incorrigibiles, obstinatos, & pertinaces, & qui nō sint docibiles dei, sed innitantur propriæ prudentiæ, & ponant obstaculum spiritui sancto. Iterum patet de Ludderanis hæreticis, q̄ fraudulenter ob tendunt disputationē, nam quærunt disputare, nō coram doctis & literatis ac in Theologia exercitatis, sed coram indoctis, vulgaribus laycis, quorum capacitas se nullo modo extendit ad iudicanda huiusmodi mysteria fidei. Nam quomodo hæretici venirent ad disputationem coram doctis, cum sciant Theologos studiorum generalium, Galliæ, Hispaniæ, & Angliæ contra eos conclusisse, & studia generalia Germaniæ, quæ fuerunt famata in Theologia, ante ortum huius hæresis, similiter damnaſſe Lutherū. Addatur his, quod in disputando finem intendunt peruersum, scilicet q̄ se trahant laycos alioquin clericis oppido in-

NON DISPUTANDVM

festos, & illos in odiū cleri amplius accendāt. Preterea articuli Ludderani sunt huiusmodi, vt si in disputationem pponantur, iam mysteria fidei nostræ, autoritas ecclesiæ & cōciliorū ludibrio exponatur. Nā q̄ scandalū oritur non modo apud simplices fideles, sed & apud Iudæos & infideles. Si audierint ea in fide nostra in dubiū vocari, quæ a sanctis patribus & concilijs ante. M. annos, ante M. & CC. ante. M. & CCC. fuerunt constituta & decreta, & ab ipso apostolorū tempore obseruata, quis vel micā habens fidei, vel prudētis, ista poterit iudicare disputanda, coram frigidis & male sentientibus laicis? Et quia dū constat de eorū subuersione & pertinacia (nolūt enim admittēre aliū iudicē q̄ scripturā, quam volunt interpretari secū, dum propria capita) clare apostolus Paulus inter dixit disputandum cum his.

2. Tim. 2
Ibi.

Noli v̄bis contendere, ad nihil enī vtile est, nisi ad subuersionē audientiū. Stultas & sine discipli-
na quæstiones deuita, sciens q̄ generāt lites.

Tito. 3.

Stultas autem quæstiones & contentiones & pugnas legis deuita, sunt enim inutiles & vanæ. Quo fit vt si nō idoneus iudex deī, nunq̄ sit finis disputādī, idoneū aut iudicē nō recipit hæreticus, q̄ propriū est hæreticorū ait August. contra Fau-
stum, fugere disputationē. Nam semper reperiuntur temerarij, p̄tinaces, & proterui, qui nullam satisfactionem solutionis recipiunt, sicut Moyse res-

Lib. 22.

2. Tim. 3

stituerunt Iamnes & Mambres. Ita hæretici resistunt veritati homines corrupti, mēte reprobi cuncta fidem, sed vltra nō proficiēt. Catholici ergo debent vitare disputationē cum huiusmodi, quia honor est ait sapiens, homini, q̄ separat se a contentio-
nibus, nisi vbi idonei darentur iudices, tunc enim

Prou. 20

CVM HAERETICIS XXVII.

vt manifestaretur gloria Dei, tueretur veritas catholica, & hæretici perfidi confunderentur, esse omnino disputandū, sicut Paul^o disputauit Act. 17. & 20. Et vbi disputationis sententiam suscipere & pati volūt hæretici, tot adhuc sunt catholici viri, quorū vnusquisq; gladiū habet accinctū sup femur suū, q; adorātur hæreticos. Sicut Dauid Goliath, in nomine dñi exercituū, Dei agminū Israel

Et veritas sub iusto iudice vincet.

A V C T A R I V M.

Quoniā noui morbi occasionē dāt nouę quærē. dæ medicinę, ea ppter cum alias locos addidissim^o communes contra Lutteranos, verissimū compertimus, viā & ianuā p Ludderū apertā, oībus quid libet audiendi. Sustulit enī Ludder quantū in ipso fuit) sacrorū conciliorū sententiā, Romanorū pontificiū iudiciū, sc̄tōr; et deo amabiliū patrū responsa, ac studiorū generalīū condemnatione, vt tā cūl; q; frenetico, melancolico, Saturnino, bis stulto cerebro, peruium sit omnia insana capitis sui phantasmata, sacris mysterijs immiscere. O Deus, o tempora. Cogimur ergo illorū impietate, quamuis inuitissimi, hos adijcere locos.

SVB EVCHARISTIA ESSE VERVM CORPVS CHRISTI XXVIII.

Coenantibus autē eis, accepit Iesus panē et benedixit, ac fregit, deditq; discipulis suis et ait **Mat. 26.**
Accipite et comedite, hoc est corp^o meum. et accipiēs calicē gratias egit, et dedit illis dicēs. Bibite ex hoc oēs, hic enī sanguis meus noui t̄stamenti, qui p multis effundēt in remissionē peccatorū, Significantissime Christus dixit hoc est corpus meū, & hic est sanguis meus, quis ergo clarissimis verbis & Christo repugnāt

DE E V C H A.

Mar. 14. Manducantibus illis accepit Iesus panē & bene dicens fregit & dedit eis, et ait, sumite hoc est corp⁹ meū, & accepto calice gratias agēs dedit eis, & biberunt ex illo oēs, & ait illis, hic est sanguis meus noui testamenti, qui p multis effunderetur.

Luce, 22. Et accepto pane gratias egit et fregit et dedit eis dicens, Hoc est corpus meū, quod p vobis dā, hoc facite in meā commemorationē. Similiter & calicē postq̄ coenauit dicens, Hic est calix nouū testā, in sanguine meo, qui p vobis fundet. Ecce quanta concordia euangelistæ indicēt corpus & sanguinē Christi tradita discipulis.

I. Cor. 11. Ego accepi a dño quod et tradidi vobis, quoniā dñs Iesus in qua nocte tradebā, accepit panē et gratias agēs fregit & dixit. Accipite & manducate, hoc est corpus meū qđ pro vobis tradet, hoc facite in meā commemorationē. Similiter & calicē post quā coenauit dicens, hic calix nouū testamentū est in meo sanguine. Ecce quō Paul⁹ expresse dicit oblatū discipulis fuisse corpus & sanguinem Christi.

I. Cor. 10. Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Et panis quem frangimus, nonne participatio corporis dñi, mini est? quoniam vnus panis & vnum corpus multi sumus, omnes qui de vno pane & vno calice percipimus. Hicclare Paulus ostendit in qua libet particula panis consecrati, participari corpus Christi, lapideus est qui hæc alio torquet, quam ad corpus Christi.

I. Cor. 11. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, et de calice bibat, qui enī manducat et bibit in digne, iudiciū sibi manducat & bibit, nō dijudicās corpus domini. Clare liquet quod propter præsentia corporis Christi, peccatū ab indigne sumente

pertinet ad corpus Christi, nemo enim nisi insan^o
negat indigne manducatem eius rerum esse quod
manducat. Instruit enim hic Paulus Corinthios,
ne credât esse simplicem cibū in altari, sed corpus
Christi, quod qui indigne manducet, reus sit eius,
ideo signatissime addidit. Non dijudicans corpus
dñi, id est, nō discernens ab alijs cibis. Hoc omniū
ætati oēs sancti patres in ecclesia tenuerūt, vnde
contra tot clarissimos sacræ scripturæ textus, de-
sistere extremæ temeritatis est, & aliorum hæreti-
corum insaniā transcēdit. Hanc heresim aliquādo
docuerat Berengarius sancti Mauricij Andgauē-
sis ecclesiæ diaconus, sed Romæ coram Nicolao
Papa & 13. Archiepiscopis & 100. episcopis abiū-
rauit ea, ego Berengarius de conse. dif. 2.

Obijciunt Hæretici capharnaitæ.

Christus inquit, pauperes semper habebitis vo-
biscum, me autem nō semper habebitis, at si esset in
eucharistia semper eum haberemus.

Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quic-
quam. Si ergo non prodest, quid tantopere cōtendi
tur esse sub eucharistia?

August. super psal. 4. Donec finiatur sæculum
sursum est dominus Andreas Bodenstein, Carol.
stadus primus resuscitator huius hæresis sepultæ
adducit illa pro errore suo.

Si Christi corpus & sanguis esset in sacramento
sequeretur panem pro nobis esse crucifixum.

Christus non dixit, accipite corpus meum, sed
accipite panem.

Panis non fit melior per hoc murmur & anhe-
lare sacerdotum, quis enim dedit potestatem hanc
sacerdotibus?

Alioquin cum in coena Christus habuerit cor,

DE EVCHA.

De.5.
Mat.24.

pius mortale, & iam immortale, iam non verum
esset de illo dici quod pro vobis tradetur.

De.6.

Christus ait. Si quis vobis dixerit hic aut hic est
Christus, nolite credere, ergo nō credamus, si dicū
in ista hostia est Christus aut in ista hostia.

De.7.

Increpat catholicos quod appellant eucharistiā
sacramentū, nā apostoli nō sic nominauerūt, deus
dat creaturis suis noīa non hoīes, Paulus autē ap-
pellat coenā domini, panem dñi, calicem &c.

Cœna dominica sufficienter his verbis est insti-
tuta. Iesus accepit panē gratias egit & fregit & de-
dit discipulis suis & dixit accipite, & manducate,
hoc facite in meā commemorationem. Et ista ver-
ba, hoc est corpus meū sunt impertinentia, & qua,
si per parentem interiecta.

De.8.

Verba Pauli. I. Cor. 10. vitare nitit, quia ibi apo-
stolus Paulus non loquatur de cōmunionē, id est,
sumptione sacramenti, sed de cōmunionē palliōis
Christi, quæ fiat eiusdem rememoratione.

De.9.
Ecce hære-
tice in cō-
statiā Zuī-
gl. in suo ca-
no, dixit cor-
pus christi
esse in Eu-
cha. Sicut Oe-
co, i duob.
ser. impi^o cū
venerit in
profundū.

Sic verba. I. Corin. 11. existimat locum habere in
indigne commemorantibus.

Zuīnglius & Oecolampadius duo vasa ini-
quitatis bellantia, Carolstadij sententiam amplexi
sunt, fundat se Zuīnglius in illo Ioan. 6. Caro nō
prodest quicquam, Tum vt claros euangelij tex-
tus eludant, aiunt, est summi in actu signato, non
exercito vt sophistæ in Cathgorijs dicunt. Vidē,
tes enim absurdissimam esse Carolstadij torsionē,
sic euadere nituntur. Hoc est, id est, significat cor-
pus meum, vel hoc est corpus, id est, figura corpo-
ris mei.

Repelluntur illa a Catholicis.

De primo.

Christum nos semper habiturum, fatetur veri-
tas Matthæi ultimo. Ero vobiscum vsq; ad con-

RISTIA. XXVIII.

summationem seculi. Ideo cum ait, me non semp habebitis, accipiendum est secundū præsentia cor poream humanæ cōuerſationis, neq; enim iā yn- gitur, lauatur, tergitur &c.

Profecto si caro nō proderit Catholicis, nec pa nis proderit hæreticis. Porro nec hæreticus dictu rus est carnem Christi non profuisse in cruce. Ad- de quod non sequitur, non prodest, ergo non est in sacramento, nisi & hanc admittas illationem, er- go non est in cœlo. At si acutius inspiciamus, hæ retici sensum Christi non assequuntur. Non loqui tur Christus de carne sua, non enim ait, caro mea non prodest quicquam, sed de carnali & rudi intel ligentia illa caro non prodest quicquam, hanc ha bebant Iudæi, qui abierunt retro, existimantes car nem Christi visibiliter sub specie carnis dentibus direptam dilaniari.

De. 2.

Fatemur sursum esse dominum in cœlo seden- tem ad dexteram patris in forma visibili & quan- titatiua, qui tamen sub specie panis lateat inuisibilis sacramentaliter.

De. 3.

Quæ Carolstadius ex Saxonia relegatus, odio Lutteri effudit, omnia sunt tam impia & obtusa, vt responsionem non mereantur, dicamus tamen Forte Lutter haberet concedere, panem esse cruci- fixum, per communicationem idiomatum, at q̃a catholici longe absumus ab illa heresi, quod panis maneat in eucharistia, ideo illatio Carolstadij nō admittitur.

De. 1.

Nō est verū quod assumit Carolstat, nō enī in- quit, accipite panē, sed pane porrecto ait, accipite & comedite, hoc est corpus meū. Quid aut̃ inter- est dicere, accipite corpus meū, & porrecta manu dicere, accipite hoc est corpus meum.

De. 2.

DE EVCHA.

De.3. Nemo dicit q̄ per sufflare aut anhelare seu murmurare, panis fiat melior: sed quando sacerdos secundū institutionē Christi dicit v̄ba diuina, oī potentia, q̄bus deus sua virtute assistit, & substantiā panis in corpus suū conuertit. Hanc autē potestātē a Christo acceperūt apostoli, eo dicente, hoc facite in meā commemorationē. ideo Paulus ait: Ego accepi a dño quod & tradidi vobis &c.

De.4. Et si corpus Christi iā sit impassibile, neq̄ sacerdos dicit illud esse tradendū, q̄a nouit q̄ Christus vltra nō mori, sed renarrat Christū talia dixisse in coena, quod est verū: tūc enim (nō modo) corpus Christi tradendū erat, & sanguis fundendus.

De.5. Quod Christus dixit de regno suo fidei, hæreticus accipit de corpore Christi. Præuidit saluator futurū, vt Hussitæ dicerēt Christum stare pro eis, Lutterani his aduersi aīserūt Christū pro eis esse, Carolstatini excludētes Lutteranos de Christo se iactirāt, Rebaptizatores soli Christum sibi vendicant. ab his hæreticis monuit nos Dñs.

De.6. Vana est Carolstadij iactantia, nā cū constat de re, frustra certatur de noīe: nec deus creaturis noīa dedit, sed Adā: neq̄ sacramentū est falsum signū, vt ille iudaizans nebulo ecclesiā irridet, q̄ sit sekerment, nā ab apostolis ad nos vsq̄ deuenisse sacramentorū appellationē ex Dionysio liquet, q̄ libro de ecclesiast. hierar. appellat eucharistiā sacramētū, mā synaxim, & iuxta inclūtū præceptorē suū ait, eā esse sacramentorū consummationē, sacrosancta & augustissima illi⁹ dicit mysteria & diuina munera, & in cōmuni dicit sacramēta.

De.7. Quod ipse dicit, negamus: nam hoc est corpus meū in medio connectitur cōiunctissime alijs v̄bis, & puerile est accipere extremā ad coenam, &

RISTIA. XXVIII.

media ppria autoritate excludere, pbet ipse hanc
dissolutionē ex scriptura, nā nec stulto satisfaceret,
q̄ inquit punctū p̄figi orationi, & a magna litera
principiari Hoc. Hui hoc est theologū p̄stare, ex
magnis literis & punctis certare; explodant sophi
stæ ex theologia, & assumat punctista cū illis ma
gnis literis capitalibus. Puerilia sunt quę garrit de
tutto, naturalis consequētia v̄borū nō patitur, nisi
quod demonstrauerit porrectū in manu, ideo si,
gnificātius additū est, hoc. Et expēde q̄ Lutter hic
dicit cōtra Carolstat, expugnāt Lutterū in sua or
sione istorū v̄borū: Tu es Petrus, & sup hāc petrā
ædificabo ecclesiam meam.

Lacerat Carolstat Paulū, nā cū solis intendit al
legorijs, literā & spiritū vna amittit. certū est Pau
lū loqui de cōmunionē & participatione eucharis
tiæ, nō passionis. porro cōmunicatio passionis est
solum bonorum, participatio eucharistiæ est cōis
dignis & indignis, bonis & malis.

De 8.

Sic lacerat Paulū, nā Paulus loquit̄ de mādū,
cantibus indigne, iste torquet ad cōmemorātes in
digne, cū illa sint diuersa, licet vterq̄ peccat, scilicet
indigne cōicans & indigne cōmemorās.

De 9.

Hī erroris consortes viderūt Carolstadij expo
sitionē ad illa v̄ba, hoc est corpus meū esse violen
tā, durā, & audacē, atq̄ plurimū a vero aberrantē,
placuit tamē eis impietas, vnde expositionē cōmē
ti sunt nugacissimā, & plus q̄ sophisticā: Est acci
pitur pro significat. Ita addcet novos euāgelicos
puram literā scripturæ sequi, id est, lacerare. Vnde
etiā a Luttero & Bugēhagio irrident. Et eorū im
pietātē sic funditus destruas.

De quinto
principal

Primo insanit Hufcheni dūm ait, hoc est cor
pus meum. i. forma corporis mei, qui & sibi & ca

I
Oecolap.

DE EVCHA.

tholicis contradicit, omnium enim sententia ibi est forma panis, etiā si apud catholicos credatur esse corpus Christi, tamen sub forma visibili panis, vt de August. de sententijs prosperi.

²
Zuuing.

Secundo deprehenditur inscitia Zuuinglij, & Oecolamp. dum in locutione metaphorica existimant, est, valere significat. Vnde in hac impietate ex ignorantia dialectice venerunt, vnde postea in symbolica errant theologia, & vt videant non progredi eorum doctrinā, intueantur illud tritū: Lupus est in fabula, an est hic exponant Bardi illi, p significat? Itē in illis symbolis Ioan. 10. immittat suum significat: Mercenarius cuius non sunt oues, pprig videt lupū. Ego sum pastor bonus, i. significo bonum pastorem, & cognosco oues meas. O stupidi, insensati, & indoctissimi hæretici.

³

Tertio sophismata Oecolamp. torquentis sententias patrum, maxime August. facile vitabimus, si aduertemus, eucharistiā signum dici, primo ratione speciei: sensibiliū panis & vini, secundo, quia etiā corpus Christi verum est signū corporis Christi mystici, tertio, quia eucharistiā sumpta est signum gratiæ sumentis collatæ. & quarto cū corpus Christi sit tibi non modo circumscriptiue, sed suus modus essendi insit spiritalior, etiā signi aut formæ nomine designatur, licet nihilominus adhuc vere ibi sit corpus Christi.

De 4.

Quarto quia tres euangelistæ & Paulus nullā indicant metaphorā, sed idem tice enuntiat, hoc est corpus meū. Et toties repetūt, neq; alibi ex scriptura docebunt hic esse metaphorā, neq; fide docemur esse hic metaphoram, quare in sensu proprio est accipiendū: Hoc est corpus meū, delirat enim Zuuinglius, est, alicubi in sacris literis accipi p signum

nificat, sed omne delirium superat. Si alicubi, est, acciperetur pro significat, ergo hic accipitur, sed deceptus fuit ex ignorantia logica. Cum enim Christus dicit se vitem. Est non ponitur pro significat, nā obtusitas eius agnosceretur ponendo in textu. Ego sum vitis vera, id est, significo vitem veram, hoc secundū Zuvingliū, cum tamen Christus nō significet vitem, sed significetur per vitem. Porro quinto clarissimo textui Evangelico accedit consensus totius ecclesiæ catholicæ, & potentissima miracula in hoc venerabilissimo sacramento diuinitus monstrata. pereant igitur hæreticorum nugatoria sophismata, deliræ impietates, indoctissimæ torsiones, ac violentæ sacræ scripturæ expositiones, Cum vnus Lucas oīa eorū somnia excludat, cum narret Christū dixisse. Hic calix noui testamenti in sanguine meo. Amant enim hæretici græca, in quibus nō legitur est. Et tamen idem tice, calix noui testamenti dicitur, nō certe in vino, sed in meo sanguine, non enim est testamentum sine sanguine. Vide Paulum ad Hebr. 9.

Psal. 106.

Attende quomodo hæretici moti sunt sicut ebrius, & omnis sapientia eorū deuorata est. Oecolamp. Anno. 1524. mense Iulio indignabatur sanguinem Christi denegatū fidelibus in synaxi, et anno nondū euoluto ipse cū complicib⁹ hæreticis denegat fidelibus, & corpus & sanguinem Christi. Similiter Zuvinglius, Carolstadius postq̃ tantum incendium de sacramento sufflauit iam pallinodiam recinit, non proposuisse se ista vt credenda, neq̃ ista forte asserta ex spiritu aut sacris literis, sed certius indaganda ex proprio capite ab eo esse proposita. Vide quomodo stultus vt

Eccle. 27.

Luna mutatur,

DE BAPTISMO

Puerorum XXIX.

Gen. 17.

Hoc est pactum meum quod obseruabitis inter me & vos &c. Infans octo dierum circumcidetur in vobis &c. Masculus cuius præputij caro circumcisa non fuerit delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit. Moyses in hoc videtur esse baptismus in ecclesia, quod circumcisio in synagoga, quare pueri sunt baptisandi contra rebaptisatores, & puer non baptisatus damnatur lege communis contra Zuuinglium, qui dum vnam heresim rebaptisatorum vellet destruere, alias decem docet deteriores contra expressas scripturas.

Mar. 17.

Sinite paruulos venire ad me, & ne prohibueritis eos, talium est enim regnum dei &c. et complexans eos & imponens manus super illos, benedicebat eis. malefaciunt ergo rebaptisatores prohibentes pueros per baptismum venire ad Christum. Accedit usus & autoritas totius ecclesie ab ipso apostolorum tempore, cui merito omnes filij deuoti debent parere.

Dionysii.
cap. 7.

Dionysius de ecclesiastica hierarchia, cum dixisset pueros, qui necdum possent intelligere diuina, sacri baptismatis fieri participes subdit. Istud cum prius simis ducibus nostris (ita solet appellare apostolos) in mentem venisset, visum est admittere infantes hoc modo, vt naturales oblati paruuli parentes, puerum vni ex fidelibus tradant præclaro diuinarum rerum magistro in hunc præsul spoliarentem, puerum iuxta sanctam educatum vitam, requirit vt abrenuntiationem profiteatur, fidemque fateatur. Ecce pueros baptisatos ab apostolis sub sponcione patrinorum Cyprianus & totum concilium Africani ad Firmidum, qui opinabatur pueros intra secundum & tertium diem constitutos, non debere baptisari. Respondet Cyprianus, Longe aliud in concilio no-

Cypria.

PVERORVM. XXIX.

fit oībus vīsum est. In hoc enim q̄ tu putabas faciendum nemo consensit, sed vniuersi iudicauimus nulli hominum nato misericordiam dei & gratiā denegandam.

August. sup. Gene. li. 10. ca. 23. Cōsuetudo matris ecclesiæ in baptisandis paruulis nequaquā spernenda est, neq̄ vllō modo superflua deputāda, nec oīno credēda, nisi apostolica esset traditio. Egit hanc causam duobus libris ad Marcellinū sub titulo de peccatorum meritis & remissiōe, hos libros vidit Hierony. & laudauit.

Augusti.

Hierony. lib. 3. aduersus Pelagianos affirmat paruulos baptisari, vt eis peccata in baptismo dimittantur.

Hierony.

Concilium Mileuitanum contra Pelagianos hæreticos canone. 77. Item placuit, vt quicumque paruulos recentes ab vteris matrum baptisandos negat, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptisari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod lauacro regenerationis expiatur, vnde fit consequens, vt in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit, hic a sacro concilio anathemate percutietur Baldasar Hiebmaier cū suis rebaptizatoribus, negantes baptismum paruulorum.

Concilium Mileuit.

Tres hæretici cōfundantur

1

Ipse Zvvinglius qui negat peccatum originale in pueris. Ideo non deleatur in baptismo, vnde volens hæresim de pueris non baptisandis destruere, decem alias affert hæreses, quarum & illa vna est, pueros catholicorum &cæ. non baptisatos saluari, adde Augustin. vbi supra capite. 33. similiter Hieronymus.

2

Tertio quidam nouellas hæreticus Eberhardus

3

H Vv

DE BAPTISMO

Vvaidense, qui concedit quidem peccatum originale, tamen ait incertū an puer baptizatus morietur saluetur, quia nescimus an recipiat fidem, & sic non recipiat fidem, remanet filius iræ & damnationis. Ecce in quot capita scinduntur heretici, contra apostolū. Non id ipsum dicētes omnes. Ratio id euincit in fide fundata, habent enim peccatum originale aliena prauaricatione contractum, cur ergo pater misericordiarum dominus non instituit eis remedium, vt & aliena voluntate cooperante sanarentur. Quod autē peccatum contrahant pueri, liquet ex Augusti. & Hierony. vbi supra contra hæresim Pelagianorum, & probatur, ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.

Psal. 1.

Ephe. 2.

Roma. 3.

Roma. 5.

Roma. 5.

Erasmus natura filij iræ, sicut & cæteri.

Omnies enim peccauerunt, & egent gloria dei.

Sicut per vnum hominem peccatum in hunc mūdum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt. hic apostolus dicit, in quo oēs peccauerunt, & Pelagiani & Zyvinglius audent dicere, paruulos nō peccasse. Et infra. Sicut per inobedientiam vnus hominis peccatores cōstituti sunt multi &c. Cōtra rebaptizatores pro baptismo puerorum Oecolampadius.

Rebaptizatores contemnunt vsum Christianæ communitatis.

Inductiua est illa sentētia sectarum, scismatū, & seditionum.

Quis ita docuit hætenus, aut quis consuetudinē hanc obseruantē?

Quando tamen inceptū est in ecclesia pueros baptisari, si aliquando non baptisabantur.

Si pu

1

2

3

4

PVERORVM. XXIX.

Si pueri non sint baptisandi, hoc probent prohibi-
bitum ex scripturis.

A tempore Apostolorum baptismus non fuit
prohibitus pueris.

Vultis tot cetera milia baptisatorum in infantia non
acceptare pro christianis fratribus.

Zwinglius inuehitur in eos, quod non obtine-
bunt victoriam, quia etiam ante mille annos hoc
attentantes succubuerunt.

Indignatur eorum nouitati. Si eo res progressa
esset, inquit, quod quodlibet caput obliquum (quā
primum aliquid noui & rari in phantasiam veni-
ret) mox sectam adhærentem excitaret, tot futuræ
essent sectæ & scismata, vt Christus in multa par-
titeretur.

Et infra, quodlibet caput melancholicū, Saturni
num, & singulare, nititur propriā sectam erigere.

Licet baptismus puerorū non sit clarus ex scriptu-
ris sacris, sicut & alia multa, tamē quia non sunt con-
tra deum, sed cum deo, ideo suscipienda.

Hæc recensuimus, vt intelligant catholici, quo-
modo hæretici nequeunt se defendere contra here-
ticos, nisi armis ecclesiæ. Nā quod Cyprianus, Au-
gustinus, & concilium Mileuitanum inducūt, quā-
do catholici id facerent, clamarent, patres, patres.
Ponamus rem ante oculos.

Et Lutter & Oecolampandius reijciunt vsum
ecclesiæ in baptismo, missa, & omnibus.

Et heresis Lutteri multasiam protulit sectas, et se-
ditiones tā cruentas, quales non sensit antea Germa-
nia, vnde plusq̃. 100000. hominum periere.

Quis ita docuit vt lingua Germanica baptiza-
retis, vt sacerdos Zwingli vxorē duceret, et Oe-
colapadius post votū ordinē reijceret apostata?

H 2 51

5

6

7

8

9

10

11

Antitheses.

1

2

3

DE BAPTISMO

4 Si aliquando non fuit quadragesima in ecclesia,
quādo ergo incepit? aut si olim non erat cōfessio ec-
clesiastica (quā auricularem vocant) qñ incepit?

5 Probāt hæretici. Nō exorcisandū puerū, nō ha-
bendos patrinos. Matrimoniu non esse sacramen-
tum, confessionem nō faciendā sacerdoti, & mille
huiusmodi, quæ prohibent, probent inquam prohi-
bita in scripturis.

6 A tempore apostolorum nō fuit prohibitus cœ-
libatus, benedictio cæterorum &c.

7 Vultis tot centena millia consentiū, in Missa
offerentium, eucharistiam adorantium, vota reli-
gionis seruantium, non acceptare pro catholicis,
angustissima erit via ad Christum.

8 Nec tu obtinebis victoriam cōtra imagines san-
ctorum, contra eorū reliquias, contra peccatū ori-
ginale, quia Fœliciani, Heluiduani, & Pelagiani,
ante .1000. annos hoc attentantes succubuerunt.

9 Indignātur omnes catholici super tot hæresum
nouitate, quod quilibet pro suo capite mutat, & cō-
fundit Missam, baptismum, communionē, & om-
nia officia.

10 Dolēt catholici pmittdi hæreticis tot sectarū no-
uitates, sunt Lutterani, Carlstatini, Zvvingliani,
Oecolampadij, Rebaptisatores Capharnaitæ.

11 Cur ergo Lutter, Pellicanus, Carlstat, et tuipē
nihil admittebatis, nisi quod claris scripturis sacris
probaretur. Existimantes validum esse argumen-
tum in theologia. An nō legitur, car iam traditio-
nes hominū capeffitis, quæ vertigo cerebrum ve-
strum dementauit? Vbi est Zvvingli argumen-
tum cornutum tui fratris Baldasaris Fridbergers.
Supra titulo. 15.

Obijciunt hæretici.

Eun.

PVERORVM XXX.

Euntes in mundum vniversum, pædicate euan- Mar. vlt.
gelium omni creaturæ, qui crediderit & baptisatus
fuerit, saluus erit.

Euntes docete oēs gentes baptisantes eos in no- Mat. vlti.
mine patris & filij & spiritus sancti, docentes eos
seruare omnia quæcunq; mandauī vobis.

Eunucho nunciabatur prius euangelium ante Act. 8.
quam baptisaretur, similiter Cornelio. Cur dunta-
xat ter baptisabant in vno antiquitus, si pueri nati
mox baptisandi sunt.

Nicolaus papa incepit baptisate pueros, sed scri-
ptura baptismum puerorum ignorat.

Respondent Catholici.

Christus loquit̃ de adultis tā apud Marc. q̃ Mat.

Notet̃ tamen Lutherani ex ṽbis Christi nō suf- 2
ficere, credere, & baptisari, sed oportet seruare om-
nia quæ mandauit Christus.

Eunuchus fuit adultus & similiter Cornelius. 3

Illud fuit pro adultis non pro pueris, & bis tan- 4
tum fiebat solemñs baptismus adultorum in Pa-
scha & Pērecoste, Nō ter vt Oecolampadius som-
niar, Velut ex Siricio, Leone, Gelasio, & Gerun-
dinen. concilio liquet.

Non esse Nicolai papæ inuētū, ex Hiero. Au- 5
gustino, & Cypriano liquet, q. 400. aut. 600. an-
nis Nicolaū p̃cesserunt. Nulla vidi scripta rebapti-
satorū, audio esse plerunq; hoīes indoctos temera-
rios, & qui Latinā linguā non calleant, vno demp-
to Baldasare Hiebmair Fridbergerio, qui narratur
esse autor huius perditæ sectæ, is dū cōmunionem
se. ap. haberet, doctoratus honore fungebatur, det ei
deus vt possit lumen cernere verum.

DE LIBERO

arbitrio. XXX.

H 3

Hære

DE LIBERO

Hæretici hæc resuscitarunt olim extinctam hæresim Manichei. primo quidem negarunt lib. arbit. se habere actiæ ab bonū opus quia illud totum & totaliter fieret a deo, dein Lutter Inianus factus negavit omnino libe. arbit. quia omnia de necessitate absoluta eueniunt, quod olim stupidi Stoici, Empedocles, Critolaus, Diodorus, & alij errantes dixerunt.

Gen. 4.

Dixit dominus ad Caïn: Nonne si bene egeris, recipies? sin autem male, statim in foribus peccatū tuum aderit, sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius, hic deus facit liberum arbitrium dominum, Lutter in ignominiam creatoris facit illud seruum.

Deu. 30.

Considera, quod hodie proposuerim in conspectu tuo vitam ad bonum, & e contrario mortem & malum, infra, testes inuoco hodie cælū & terram, quod proposuerim vobis vitam & bonum, benedictionem & maledictionem, elige ergo vitam et tu viuas, & semen tuum.

Eccle. 15.

Electio pertinet ad liberum arbitrium. Concordat Sapiens.

Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui, adiecit mandata & precepta. Si volueris mandata conseruare, conseruabunt te: apposui tibi aquam & ignē, ad quodcūque volueris porrige manum tuam. Ante hominē vita & mors, bonum & malū, quod placuerit ei dabitur ei, nihil expressius dici poterat pro lib. arbit.

Hier. 8.

Mat. 25.

Et eligent magis mortem quā vitam, oēs qui residerunt de hac cognatione pessima.

Ait seruus. Domine quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque lucratus sum. Lucrari non potuit nisi lib. arbit. haberet se actiue, alioquin diceret se

ARBITRIO XXX.

ret se decē talenta accepisse. Concordat Paulus.

Abundantius omnibus laborant, nō ego, sed gratia dei mecum, simul ergo operātur liberū arbi. & gratia, vt ait Hieronymus, & Bernardus dicit apostolum fuisse socium operationis. 1. Cor. 15.

Audiantur Prophetæ.

Anima mea in manibus meis semper.

Psal. 118.

Paratum cor meum deus, paratum cor meum.

Psal. 107.

Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis, quod si nolueritis, & me ad iracundiā provocaueritis, gladius deuorabit vos.

Esa. 1.

Redite prauaricatores ad cor.

Esa. 46.

Ecce locuta es & fecisti mala, & poruisti.

Hiere. 3

Proijcite a vobis oēs iniquitates vestras in quibus prauaricasti estis, & facite vobis cor nouū, et ipm nouū, & quare moriemini domus Israel, quia nolo mortē morietis, dicit dñs deus. Reuertimini & viuite. Et antea dixerat: Si impius egerit pœnitentiā ab oibus peccatis suis & c. in iustitia sua quā operatus est viuet, operat ergo, nō solū recipit iustitiā.

Ezech. 11

Conuertimini ad me & ego conuertar ad vos, ait dominus exercituum.

Zach. 1.

Hierusalem quoties volui congregare filios tuos, quēadmodū gallina cōgregat pullos suos sub alas, & noluisti. Deo volēte homo nō vult p lib. arbi.

Mat. 23.

Si vis ingredi ad vitam, serua mandata.

Mat. 16.

Cum multis sint ilibus.

Spiritus prophetarū prophetis subiectus est.

1. Cor. 14.

Omnis qui habet spem hanc in ipso (deo) sanctificat se, sicut ille sanctus est, ecce lib. ar. & etus actiuitatē, & August. ibi. videre quomodo nō abstulit lib. arb. infra. quia agis aliquid voluntate, ideo tibi aliquid tributi est, vt dicas sicut Psal. Adiutor meus esto, ne derelinquas me, si dicis adiutor meus

1. Ioan. 3.

Psal. 26.

DE LIBERO

1. Pet. 1.

es, aliquid agis: nā si nihil agis, quō ille adiuvat.

Simile dicit Sanctus Petrus. Animas vestras castificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore, simplici ex corde inuicem diligite. Si ergo debemus nos sanctificare, animas nostras castificare, id non fiet sine libero arbitrio, nec sine actione liberi arbitrij.

1. Ioan. 3.

Et in conspectu eius suadebimus corda nostra, quomodo autem suaderet sine libero arbitrio, aut quæ utilitas suasionis, si omnia necessario euentur, vt insanit Lutter.

Porro si libero caremus arbitrio, & oīa absoluta necessitate eneniunt, nihil relinquit precibus, consilijs, regiminibus publicis, deliberationibus, nulla debentur præmia virtutibus, nullæ poenæ vitijs, pereunt leges, iura, statuta, præcepta. Cessant admonitiones, pluationes, illices &c. nā hæc omnia libertatem exigunt, necessitate autem cassantur. Et in summa hoc est omnia flagitia, & scelera, impietates, ac blasphemias in deum referre. Nā quis imputabit Iudæ proditionem, quam ineuitabili necessitate commisit &c.

Contradicit dominus.

Hiere. 2.

Osee. 13.

2. Tim. 3.

Arguet te malitia tua, & auersio tua increpabit te. Perditio tua Israel, tantummodo in me auxiliū tuum.

Oīs scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docendū, ad arguendū, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo dei ad omne opus bonum instructus. Si omnia necessario fiunt quid prodest docere, arguere, corripere, erudire. Si lib. arbi. nihil facit, quid prodest hominem esse instructum ad opus bonum. Vnde Ludder ex hominibus vult facere truncos & stīpites.

Hic

ARBITRIO XXX.

Hieronymus affirmat sibi hoc studium fuisse,
ut omnipotentiam dei simul cum libero arbitrio
astrueret, simile dicit Ambrosius de vocatione gē
tium lib. 1. cap. 3.

Augustinus in pluribus locis, maxime tamen li.
bro. 3. hiponosticon, ubi inter alia inquit. Liberum
arbitrium inesse hominibus certa fide credimus, &
prædicamus indubitanter. Sic Origenes, Chryso-
stomus, Basiliius, Theophilactus (cui ob id iniqui,
or est Oecolampus) omnes astruxerunt lib. arbi.

Gregorius Nissenus fatum inevitabile Stoicorū
destruit, & liberum arbitrium actiuum euidentissi-
me commonstrat.

Cyprianus ad Cornelium lib. 1. epistola. 3. Chri-
stus dixit ad apostolos: Nūquid & vos vultis abi-
re? seruans scilicet legem, qua homo libertati suæ re-
lictus & in arbitrio pprio constitutus, sibi metip-
si vel mortem appetit, vel salutem.

Bernardus est totus in hac sententia, in peculiari
libro de libero arbitrio & gratia.

Obijciunt Hæretici.

1. Baptista dixit: Non potest homo accipere quic Ioan. 3.
quid, nisi fuerit ei datum de cælo.

2. Omne datum & donum perfectum, de sursum Iac. 2.
est, descendens a patre luminum.

3. Omnis sufficientia nostra ex deo est.

4. Quid habes quod non accepisti? si autem accepi 2. Cor. 3.
sti, quid gloriaris quasi non acceperis. 1. Cor. 4.

5. Miserebor cui misertus sum, & misericordiam Roma. 9.
præstabo, cum miserebor, igitur non volentis, ne-
que currentis, sed miserantis est dei. Ergo cuius vult
miseretur, & quem vult indurat.

6. Quare errare nos fecisti domine de vñs tuis, in. Esa. 6.
durasti cor nostrum ne timeremus te.

H 5 Nun.

DE LIBERO

Esa. 45.

Hier. 18.

Rom. 9.

Roma. 11.

Mat. 10.

Ibidem

Ioan. 6

7 Nunquid dicitur tuum sigillo suo, quid facis, & opus tuum absque manibus est.

8 Sic reliquæ secundum electionem gratiæ dei salutæ factæ sunt, si autem gratia iam non ex operibus, alioquin gratia non est gratia.

9 Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini.

10 Nonne duo passeret alie veneunt, & unus ex illis non cadet super terram sine patre meo.

11 Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me traxerit eum.

12 Ecclesia orat, Deus cuius est totum, quod est optimum.

13 Augustinus ad Felicianum, dum deus remunerat merita nostra, coronat dona sua.

14 Bernardus, Liberum arbitrium est tantum causa pax salutis.

15 Porro extollere hoc modo lib. ar. quasi aliquid possumus ex viribus nostris est hæresis Pelagiani, nam libe. arbitri. ante gratiam nihil potest nisi peccare, ideo scholastici ponentes meritum congrui sunt novi Pelagiani.

Respondent Catholici.

Fatentur ante omnia deum esse primam causam omnium rerum, & nihil sine ipso fieri posse, unde ad omnem effectum naturalem influit generaliter, sed ad operationes bonas rationalis creaturæ concurrit etiam speciali influxu. Dein fatentur libe. arbi. ex se solum non posse in bonum & nihil esse, sed gratia dei facit ut aliquid possit, ideo nullus homo ex se cogitat aliquid boni, sed ex gratia dei speciali.

Tertio dicunt hoc non solum intelligi de gratia

ARBITRIO XXX.

itaque est charitas, & gratum facit deo, sed etiam de motione gratuita prænata, qua deus inspirat, pulsat, & vocat hominem ad bonum.

Ideo diligenter est attendendum, quid solius dei, quid dei & libe. arbi. simul. Quod significatissime Augustinus, aut qsalius eruditus autor in libro de ecclesiasticis dogmatibus expressit, dicens: Instiū salutis nostræ deo miserante habemus (ecce primus gradus solius dei) vt acquiescamus salutarī inspirationi, nostræ potestatis est en secundum gradum, qui est libe. arbi. & ibi est meritum congrui vt adipiscantur quod acquiescendo inspirationi, copimus, diuini muneris est (ecce gradum tertium gratiæ gratum facientis) vt non labamur in adepto salutis munere, nostræ potestatis est, & diuini pater adiutorij. Quartus iste gradus perseverantiæ pendet ex gratia dei & liberi arbitrij simul.

Ca. 21.

Fatemur bonum non nisi deo datore accipi, sed aliqua dat agente li. ar. aliqua sine illius actione. De primo

Item fatemur merita nostra esse dona dei, et data a deo, præueniente, cooperante, & subsequente, sed non negatur per hoc libe. arbi. concurrere actiue ad merita. De. 2.

De tertio, Quarto, & Quinto similiter dicatur, nam deus ex misericordia præuenit li. ar. mouedo, misericorditer cooperatur adiunando. De. 3.

Populus peccans non facit deum autorem peccati & erroris. Itaq; intelligatur fecisti, id est permisiisti. Sic indurasti, id est indurari permisiisti. Iuxta communem theoricam, sed per hoc nō euacuatur actiuitas lib. arbi. De. 6.

Fatemur nullum hominem debere rebellare, aut superbire contra opificem, sicut nec instrumentum De. 7.

DE LIBERO

tum contra artificem, omnis enim creatura est instrumentum diuinæ potentia, sed per hoc non auferitur lib. arbit.

De. 8.

Saluantur boni ex gratia, non ex operibus, intelligas exclusa gratia, quia opera nihii sunt sine gratia, non enim sunt condignæ passionibus huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis ait Paulus.

Rom. 8.

De. 9.

Auferit anxiam sollicitudinem præcogitandi. Et secus est de scientia apostolorum, quia illa erat infusa, & li. ar. habebat se passivæ, secus de operibus li. arbi. quæ simul cum gratia operatur.

De. 10.

Stultus Melanchton, q hoc dictum lacerat contra li. ar. cum omnis homo videat Christum velle omnia esse subiecta providentiæ dei.

De. 11.

Afferimus tractum patris per gratiam prævenientem & cooperantem, sed acquiescere tractioni, & non indurare corda nostra, si vocem eius audierimus, hoc est liberum arbit.

De. 12.

Admittimus totum esse a deo, non solum in optimis, sed etiam in omnibus creaturis, sed per hoc causæ naturales non excluduntur, ita nec in moribus lib. ar. Alias rotunde dixi, meritum est totum a deo, sed non totaliter, hoc clare intelligit bonus physicus.

De. 13.

Merita nostra sunt dona dei, imo omnia bona quæ accepimus temporalia sunt dona dei, sicut Iob ait, sed per hoc non excluditur actiuitas liberi arbitrii, sicut nec gignitio bouis aut equi, fructificatio agri &c.

De. 14.

Li. arbi. est tantum capax salutis, id est gratia, ibi enim habet se pure passivæ, atquod dictum est de gratia, hæreticus Carlstadtus torquet ad opera meritoria.

Non

ARBITRIO. XXX.

Non sunt Pelagiani ecclesiastici patres, neq; sco De. 15.
laſtici, non enim negant peccatum originale, non
dicant hominem ex puris naturalibus poſſe ſalua-
ri, ſed conſtãter affirmant gratiam neceſſariã, imo
oportet gratiam præuenire operationem libe. arbi.
Et recte aſſeritur meritum congrui, ſicut de Corne-
lio Ceterone liquet, cuius eleemoſynas deus reſpe-
xit, & gratiam contulit ſpiritus ſancti. Non ergo Act. 10.
ſumus noui Pelagiani, ſed hæreticus eſt antiquus
ſtupidus, ſtoicus. Et manichei poſthumus, Lutte-
rus cum Carliſtadio, Urbano, & Pillicano.

Vide quæ ſcripſimus in Carliſtadium, & in ope-
re peculiari de libero arbitrio. Vide Cocleum Al-
phonſium a villa ſancta, & Eraſmum.

Auguſtinus ſuper Can. Ioan.

Omnia quæ legantur in ſcripturis ſanctis ad in-
ſtructionem & ſalutem noſtram, intente oportet
audire, maxime tamen memoriæ commendanda
ſunt, quæ aduerſus hæreticos valent plurimũ, quo-
rum inſidiæ infirmiores, quouſq; & negligentio-
res circumuenire non ceſſant.

DE ORATIONE ET HORIS

Canonicis, CAP. XXXI.

Quia Lutterus docuit omnia fieri abſoluta ne-
ceſſitate, abſtulit liberũ arbitriũ, plures eius
ſequaces contra expreſſas ſcripturas,
negant orandum eſſe, quia Chriſtus
pro nobis ſufficienter orauerit.

D iſcipuli dixerunt ad Chriſtũ, dñe doce nos
orare, & ait illis, cũ oratis dicite. Pater no-
ſter &c.

Et diſmiſſa turba Ieſus aſcendit in mōtem ſolus
orare. Ipſe aut ſecedebat in deſertum & orabat.

Factum eſt autem illis diebus, exiit in montem
orare,

Luc. 11.

Mat. 6.

Mat. 14.

Marc. 6.

Luc. 5.

Luc. 6.

DE ORATIONE ET

Luc. 6.

orare, & erat pernoctans in oratione dei.

Lucæ. 22.

Et ascendit in montem vt oraret, & factum est dum oraret, species vultus eius altera.

Marth. 26.

Positis genub⁹ orabat dicens, p^r si vis trāsfer calicē istū a me. Et factus in agonia prolūxius orabat.

Mar. 14.

Orate autem vt non fiat fuga vestra hyeme vel sabbato.

Mat. 24.

Videte, vigilate, & orate, nescitis enim quando tempus sit.

Mar. 13.

Mat. 5.

Orate pro persequentibus & calūniāribus vos. Oportet semper orare, & non deficere.

Lucæ. 18.

Deus non faciet vindictā electorum clamantium ad se die ac nocte.

Ibidem.

Orate ne intretis in tentationem.

Mat. 26.

Et cum orassent, motus est locus in quo erāt cōgregati.

Actū. 1.

Et orantes dixerunt. Domine qui nosti corda hominum &c.

Ibidem.

Hi omnes erant perseverantes vnanimiter in oratione, cum mulieribus & Mariā matre Iesu & fratribus eius.

Actū. 13.

Tunc ieiunantes & orantes, imponentesq; eis manus, dimiserunt illos.

Act. 14.

Et cum constituisent illis per singulas ecclesias presbyteros, & orassent cum ieiunationibus, commendauerunt eos domino.

Mat. 17.

Quid ergo apostoli aude petierant scire, Christus docuit & imperavit, ac factō implevit. Discipuli quoq; & Christiani primitus ecclesiæ sedulo fecerūt, nullo pacto est a Christiano intermittendū.

Mar. 9.

Hoc autem genus (demoniorum) non eiicitur, nisi per orationem & ieiunium.

Mat. 21.

Quæcūq; petieritis in oratione credentes accipietis,

Ora

HORIS CANONICIS.

Orationes tuæ & eleemosinæ tuæ ascenderunt Act. 10.
in memoriam in conspectu dei.

Et Petrus qdem ierubai in carcere, oratio autē Actū. 12.
fiebatur sine intermissione ab ecclia ad deū pro eo.

Obsecro ergo vos fratres per dñm nrm Iesum Roma. 15.
Christū, & per charitatē sancti spiritus, vt adiuue-
tus in orationibus vestris pro me ad deum.

Quoniam & adhuc eripiet (de periculis) adiutā 2. Cor. 1.
tibus vobis, in oratione pro nobis.

Nihil solliciti sitis, sed in omni oratione & obse-
ratione cum gratiarum actione, petitiones vestre Philip. 4.
innotescant apud deum.

Gratias agimus deo semper pro omnibus vobis
memoriam velti facientes in orationibus nostris 1. Thess. 1.
sine intermissione.

Orationi instate vigilātes in ea in gratiarū actio-
ne, orantes simul & pro nobis, vt deus aperiat no-
bis hostiū sermonis ad loquendū mysteriū Chri-
sti. Hinc inuocatur Maria in principio sermonis.

Nos vero orationi & ministerio Christi instan-
tes erimus. Nota orōne pponit prædicationi. Actū. 6.

Dixit Esaias ad Ezechiā, pcipe domui tue, mo-
raris & non viues, qui orauit dicens: Obsecro dñe 4. Re. 20.
memento queso, quomodo ambulauerim corā te
in veritate, & corde perfecto, & quod placitū est
coram te fecerim, infra. Hæc dicit dominus deus
David patris tui, audiui orationem tuam &c.

Iosaphat ait: Cum ignoremus quid agere debea-
mus, hoc solū habemus residui, vt oculos nostros 2. Par. 20.
dirigamus ad te.

Oramus deum, vt nihil mali faciatis.

Orare .p. nobis, vt sermo dei currat, & clarificet 2. Cor. 13.

Obsecro primū omnium fieri obsecrationes, po-
tulationes, gratiarum actiones pro oibus hoibus 2. Thess. 3.

1. Timo. 2.

pro

DE ORATIONE ET

pro regib⁹, & oibus q in sublimitate cōstituti sunt,
vt quietā & trāquillā vitā agamus in omī pietate

Hic mos a S. Paulo vsq in hunc diē seruāt in ec-
clesia, vt in fine sermonis orei pstatib⁹ ecclesiasticis
& secularibus, p pace, p viuīs & mortuis etē.

1. Tim. 2.

Volo viros orare in omni loco, legantes puras
manus sine ira & disceptatione.

Ex vet. ergo & no. testa. liquet q̄ vtile & neces-
sariū sit orare, pro omni bono, cōtra omne malū
Paucos hos locos ex mille delegim⁹, vide Psal. m.

Qui repugnāt orationi vviclesit & Luttera-
ni, assimilantur gigantibus cōtra deū pugnātibus,

Eccle. 16.

Non exorauerunt pro peccatis suis antiqui Gi-
gantes, qui destructi sunt, confidentes virtuti suae.

Secundum axioma.

¶ Horas canonicas ab ecclesiasticis ob-
seruandas ostenditur.

Septies in die laudem dixi tibi, super iudicia iusti-
tiae tuae.

Psal. 118.

Daniel ingressus est domum suam, & fenestris
apertis in cenaculo suo contra Hierusalē, tribus tē-
poribus in die flectebat genua sua, & adorabat.

Daniel. 6.

Ecce statuta orandi tempora.

Petrus & Ioannes ascendebant in templum ad
horam orationis nonam.

Actuum. 3.

Ascendit Petrus in superiora, vt oraret circa ho-
ram sextam.

Actu. 10.

Ecce apostoli obseruauerunt solitas orationis ho-
ras, apud Iudaeos, & hos secuta ecclesia.

Act. 13.

Moses a tēporibus antiquis habet in singulis ci-
uitatibus, qui eū p̄dicent in synagogis, vbi per omē
sabbatū legit, inqt s. Iacobus, & hodie faciūt Iudēi.

R. Moys.

Ignomini osū foret ecclīe tacere canēte synagoga
Tria capitula leguntur a Iudaeis omni die.

Ex oed.

HORIS CANONICIS.

Exodi. 13. in tribus partibus, & Deutr. 9. Rab^{bi} Moyses.

Erubescat Christianus q non laudat deum.

Omnia tempus habent, & suis spatijs transeunt
vniuersa sub sole. Et cum omnia in nobis honeste
& secundū ordinem fieri debere precipit apostolus,
cur laudes diuine nō haberēt suum tempus?

Eccl. 3.

1. Cor. 14.

In huius figura Hiericho corruit, qñ sacerdotes
septem buccinis circuiert̃ clangendo septies. Sic
buccinis horarum Canonicarum, corruūt machi
næ diaboli.

Iosu. 6

Nota, cantica ecclesiæ desumpta esse ex Biblia,
nō tamē secundū translationē Hierony. quā iam
vrimur, sed septuaginta, vt liquet in introitu: Leta
re Hierusalem, quod confer cum, 166. Esa. Ibi læ
tamini Hierusalem.

Segtur ista cantica fuisse in missa ante Hierony.

Cyprianus testatur de expositiōe orationis do
minicę, horas canonicas etiam in veteri testamen
to obseruatas ex Daniele: sed nobis Christianis p̃
ter horas antiquitus obseruatas orandi, nūc & spa
cia & sacramenta creuerunt.

Cypria.

Sub lege erat hora tertia, sexta, & nona: ecclesia
addidit matutinas, primam, vesp̃eras, & comple
torium, vt sic iustitia nostra plus abundaret q̃ scri
barum & pharisæorum.

Matth. 3

Mysteria horarum vide ibidem.

Iulianus imperator apostata, transtulit ritū psal
lendi & horas canonicas ad paganos, vt honestas
ecclesię nō esset admirationi gentib⁹, testis Cassio
dorus in historia tripartita.

Cassiod.

Hierony. de virginitate seruāda ad Demetria. Hierony.
dem: Præter psalmoz & orationis ordinē, quod

DE ORATIONE ET

tibi hora tertia, sexta, nona, ad vespērā, mediā nocte, & mane semper est exercendū, statue, quod horis sanctam scripturam ediscere debeas.

Hierony.

Idem in Epitaphio Paulæ de ordine monasterij inquit. Mane, hora tertia, sexta, nona, vespere, noctis medio, per ordinem Psalterium cantabāt,

Basilii de institutione vitę religiosorum, ca. 2

Basilii.

Horæ a sanctis viris precibus ad deum ac laudibus dicatæ, sequendæ sunt. ait enim magnus David:

Psal. 118

Psal. 54

Media nocte surgebam ad confitendum nomini tuo, super iudicia iustitiæ tuæ. Rursus ait: Vespere, & mane, & meridie.

Chryso.

Chryso., homil. 56. Matutinas orationes cōpleuerunt, infra. Tertiam, sextam, nonam, & vespertinas orationes celebrant.

Agathense concilium: Presbyter mane matutinali officio expleto, pensum seruitutis suæ, videlicet, primam, tertiam, sextam, nonam, vespertinamq; perfoluat.

Conciliū

August. ad inquisitiones Ianuarij: Sine dubitatione faciendum est maxime id quod de scripturis defendi potest, sicut de hymnis & psalmis canendis, & ipsius dñi, & apostolorū habemus exēpla,

Hoc autē non fit nisi in horis canonicis,

DE MATVTINIS HORIS.

Psal. 118.

Ibidem

Psal. 133

Psal. 6.

Psal. 91

Media nocte surgebam ad confitendum tibi.

Memor fui nocte nominis tui domine.

In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite domino.

Lauabo per singulas noctes lectum meum.

Bonum est confiteri domino, & psallere nomini tuo altissime, ad annunciādum mane misericor

HORIS CANONICIS.

diā tuam, & veritatem tuam per noctem.

Factum est in noctis medio, percussit dñs omne
pr mogenitum in terra Aegypti. Exod. 12.

Media nocte clamor factus est, ecce sp̄s venit

Ecce media nocte deus laudandus est, hæ enim
sunt vigilię Christianorum & monachorum, ait
Hierony. Sic enī cladi Aegyptiorū non miscebi
mur, sed sponso venienti læti occurremus. Matth. 25.

Præveni in maturitate & clamaui.

Christus dum media nocte orat in monte oliue
t, a Iuda proditur, a Iudæis capitur. Hierony.

Media autem nocte Paulus & Silas adorātes
laudabant deum, infra. Subito terremotus factus
est magnus. Psal. 118.

Si ergo Dauid, propheta, Christus, apostoli, me
dia nocte orauerunt ad dominum, cur Lutterani
pigri & sternutātes hæretici irrident religiosos ad
matutinas surgentes? quia vanum sit ante lucem
surgere, quia p̄miserit dominus coronam profun
de dormientibus? Matth. 26.

Christus erat pernoctans in oratione dei.

Petrus media nocte liberatus de carcere He
rodīs. Luc. 6.

Chrysostomus Constantinopoli contra Arri
anam perfidiam, auxit in Nocturnis, Hymnis,
orationes. author Cassiodorus libro .10. histo
riæ tripartitæ, cap. 8. Act. 12.

Tribus Levi iussa fuit specialiter seruare custodi
as noctis filiorum Israel ante tabernaculum testi
monij. Specialiter ergo iam religiosi vigilēt in ma
tutinis pro salute Christianę plebis. Chrysost.

Abeat ergo Vigilantius, & lethargici hæretici,
cū Lutteranis vigilias & matutinas contēnentes;

DE ORATIONE ET
DE NOCTURNIS ET
LAUDIBVS.

Philo.
Euseb. **I**nstitutio solennis officianti a S. Marco dicta
tur incepisse in Alexandria, quæ postmodum
ad alias defluxit ecclesias, testat Philo Iudeus,
renarrat Eusebius eos novos composuisse hym-
nos libro secundo, cap. decimoseptimo, & de no-
cturnis officijs & psalmorum lectione. Testis eti-
am Cassiodorus.

Hierony. Si ergo Marcus hoc ordinauit in Alexãdria, p-
fecto hoc a S. Petro habuit, sicut & suũ euangeliũ
Duodecim psalmos ordinatos fuisse testat Cal-
sianus, & totidẽ lectiões ex nouo & veteri test.

Concilium Laodicense noluit psalmos conti-
nuari, sed lectiones interseri.

S. Hierony. psalteriũ aptissime diuisit iussu Da-
masi, vt magna varietas orandi cessaret.

Nocturni. Tres nocturni & laudes in vna vigilia canun-
tur, loco quatuor vigiliarũ, cum caro infirma suf-
ferre nõ sufficeret continuã vigilandi obseruantia.

Laudes Laudes deo persoluuntur, q̃ cum omnis creatu-
ra in laudem dei soluatur, culpabilis esset homora-
tionis capax, qui id facere negligeret.

Luc. 4. Prophetiæ assumptæ sunt supra psalmorum v-
sum, quod omnes prophete Christum scopum ha-
buerunt, & Christus in synagoga aperuit & legit
Elsaiam.

Aug. Euangelia quoq; certa, certis diebus & festis fu-
erunt a tempore apostolorũ accommodata, & an-
nua obseruantia custodita. August. in prologo su-
per canonicam Ioannis. Interposita est solennitas
sanctorum dierum, quibus certas ex euangelio le-
ctiões oportet in ecclesia recitare, q̃ ita sunt annuæ

HORIS CANONICIS.

ut aliter esse non possint: ordo ille quem suscepimus, necessitate paululum intermissus est.

August. necessarium ponit certa in festis legi euangelia. Hæretici omnia confundunt, Euangelia omni die pro libito sumentes.

Libros long & lob certo tēpore legi astruit Ambro. lib. 5. epistolaz, epistola. 33.

Ambr.

Concilium Aphricanum c. 13. decreuit, liceat legi passiones martyrum, cum anniuersarij dies eorum celebrantur.

DE HYMNIS ET ANTIPHO

nis, & psallendi vsu.

Et hymno dicto exierunt in montē Oliueti.

Verbum Christi habet in vobis abundāter in Matth. 26.
omni sapientia docentes & cōmonentes vosmet, Coloss;
iplos in psalmis, hymnis, & canticis spiritalibus,
& gratia cantantes in cordibus vestris domino.

Introite portas eius in confessione, atria eius in hymnis confitemini illi.

Te decet hymnus deus in Sion. Eructabunt labia mea hymnum, cum docueris me iustificatio-
nes tuas.

Psalm. 99

Psalm. 46.

Psalm. 118.

3. Ma. 10

1. Cor. 14.

Psalm. 9.

Quibus gestis, in hymnis & confessionibus benedicebant dominū qui magna fecit in Israel.

Orabo spiritu, orabo & mente, psallam spiritu, psallam & mente. Psallite dño qui habitat in Sion, psallam nomini tuo altiss. in psal. per totum.

Psallite deo nostro psallite.

Impleamini spiritu sancto, loquentes vobismet ipsis in psalmis, & hymnis, & canticis spiritalibus, cantantes & psallētes in cordibus vestris &c. Ephes. 5

Psalmus obsecrationē, Antiphona postulationem, Collecta orationē, Hymnus gratiarū actio-

DE ORATIONE ET

1. Tim. 2. nem sonat: hoc enim quatuor meminit Paulus,
Supra. Alexandriae ortus psallendi alternus modus
 supra a Chrysostomo restitutus, per omnem ec-
 clesiam receptus.

Conciliū Concilium Toletanum dixit, de Hymnis ca-
 nendis & Iesu saluatoris & Apostolorum habes
 exemplum.

Conciliū Idem concilium Isidoro præsidente: Ne aliquibus
 nostra diuersitas apud carnales vel ignaros schys-
 matis errorem videatur ostendere, & multis extet
 in scandalum varietas ecclesiarū. Vnus igitur or-
 do orandi atq; psallendi a nobis per omnē Hispa-
 niam atq; Galitiam conseruetur.

August. ad inquisitiones Ianuarij. Si quid per
 loca ecclesiarum regionumq; variatur, faciat quis
 quod in ecclesia in quam venerit inuenerit, nō eni
 quicq; eorū contra fidem est, nec contra mores sit,
 Vide eum est pulcher.

Psal. 44. Varietas ecclesiarum in diuinis officijs, nō im-
Esa. 6 pedit, sed ornat: quia astitit regina a dextris tuis
 circumdata varietate, modo non sit tanta varietas,
 vt videatur inducere errorem schismatis.

Isidorus. Isidorus, Antiphonas Greci alternis choris eccl-
 nerunt, velut duobus Seraphin ac testamentis in-
 uicem sibi clamantibus. S. Ambr. Græcos imita-
 tus, apud Latinos Antiphonas instituit.

Ignatius primus per visionem doctus angelo-
 rum, Antiphonas Antiochiæ instituit.

Apoc. 4. Et quatuor animalia requiem non habebāt die
 ac nocte, dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus, do-
 minus deus omnipotens.

Ad angelorum imitationem ecclesia se exhorta-
 tur ad cantum.

HORIS CANONICIS.

Cœli cœlorumq; virtutes, ac beata Seraphin, so-
cia exultatione concelebrant, cum quibus & no- Ecclesia,
stras voces vt admitti iubeas deprecamur, suppli-
ci confessione dicentes: Sanctus, Sanctus.

Lutter egregie hic desipit. Cum enim passim
reijciat cōstitutiones humanas, hic ne videatur to-
tus pigritare, horas canonicas non reijcit omnino
sed pro suis apostatis & periuris permittit, vt tres
duntaxat psalmos pro matutino sumant officio,
tres pro vespertino.

Paulus Corinthios, Ephesios, & Colossē. do Vbi supr.
cuit cantum vocalem in hymnis & psalmis.

¶ Obijciunt hæretici.

- 1 Non omnis qui dicit mihi dñe dñe, intrabit in
regnum cœlorum.
- 2 Si orationes valerent, tunc deum necessitarēt.
- 3 Si orationes essent vtilis, tunc alia bona opera
essent superflua.
- 4 Scit pater vester quid opus sit vobis ante p- Matth. 6
tatis eum, frustra ergo orant.
- 5 Ego deus & non mutor, ergo oratione non
flectitur. Malach. 3
- 6 Orantes nolite multum loqui, sicut ethnici fa-
ciunt, putāt enim q̄ in multiloquio suo exau-
diantur. Ideo oratio non sit proluxa.
- 7 Sacerdotes possent aliquid vtilius facere, quā
murmurare tot psalmos. & qd melius & deo
placentius? Ita argumētantur aliquando tepī
di auditores Theologiæ.
- 8 In Bibliā horæ canonicæ non præcipiuntur
clero.
- 9 Nihil est in ecclesia legendum nisi verbū dei.
In orationibus autē multa alia continent, etiā

DE ORATIONE ET fabulosa de sanctis.

¶ Respondent Catholici.

De. 1. Christus hic non prohibet orationem, sed hypocrisiam, qui verbis orat deum, non factis, excludit a regno cœlorum, quales sunt hæretici, factis deum impugnantes.

De. 2. Deus omnium rerum supremus arbiter, a nemine necessitatur, attamen prijs orationibus fidelium pulsatus, gerit se per modum necessitati, velut ait Moyse roganti: Dimitte me, ut irascatur furor meus, quasi prohibitus petit se dimitti.

Exod. 32
De. 3. Oportet illud facere (orare) & alia non negligere, adeo ieiunium non est superfluum, nec elemosina, ut subleuetur his oratio in cœlum.

De. 4. Fatemur deum præscire, nec narramus ut ignorant, sed rogamus ut potentem subuenire. Oratione itaque id petimus, quod deus disposuit nos medio orationis esse consecuturos. Vult enim rogari deus, ne vilescat datum.

De. 5. Deus oratione non mutatur per essentiam, sed effectus mutatur.

23. q. 4. c.
Obtineri Vnde oratio nostra non ordinatur ad immutationem diuinæ dispositionis, sed ut obtineatur nostris precibus quod deus disposuit ante secula donare, ut dicit Greg. in lib. dialogor.

De. 6. Non prohibetur multiloquium orationis simpliciter, sed sicut Ethnici faciunt. Augustinus ad Probam inquit: Multiloquium prohibetur, non prolixitas seu duratio. Nam multum loqui, est rem superfluis agere verbis. Vnde parum in Aegypto breues, sed crebrae erant orationes, prolixè orauit Christus, prolixè orauit Anna, & multiplicauit preces, & Christus pernoctabat in oratione,

Lu. 22
1. Reg. 1
Luc. 6

HORIS CANONI.

Isti sunt similes Naaman, q̄ meliores iudicauit
fluuios Damasci omnibus aquis Israel, vt munde
tur in eis, sed propheta iuber, vt in Iordane lauetur
si velit sanari. Ita si melior sit lectio vtriusq̄ testa
menti, sit ita, tamen in aqua lauandum est, vbi ma
gistri ecclesiæ iubent, in septem horis Canonicis.
Sic cæcus iussus adire natatoria, non dixit melius
est vt orem, nostrum est obedire preceptis non p̄
arbitrio nostro potiora eligere. Maledictus qui
facit opus domini negligenter.

De. 7.
4. Re. 6.

Hier. 48.

In Biblia non precipiuntur hore Canonice, sed
insinuantur, & ecclesia a sacris magistris, id est a
pastoribus hoc accepit. Obedire autem oportet præ
positis. Contendis horas debere esse liberas, verum
est libertate Christiana, qua seruendum est Deo,
non autem libertate Machumetica, qua quisque
facit vel omittit secundum desyderia praua cor
dis sui.

De. 8.

Heb. 13.

Contrarium fuit ostensum, etiam legendas san
ctorum in officijs diuinis recitandas, similiter ho
milię patrum leguntur, & Collectę orationum,
in sacris literis expresse non continentur. Agones
vero inuictorum martyrum non rejicimus more
Lutterano, modo fideliter sint conscripti, nam &
in Biblicis scriptis aliqui continentur, vt Stepha
ni, Iacobi, Pauli & c. alij a magnis quandoq̄ viris
sunt perscripti.

De. 9.

Actu. 7.

Coronis.

Ludderani & alij hæretici, explodentes ritum
canendi, legendi & orandi ecclesiasticum, atq̄ iu
sta vesana eorum capita, nouas cōficientes formu
las cantandi, missandi, ac orandi, faciunt sicut Pau
lus Samosatenus hæreticus, qui Psalmos Chri.

Eusebius.

DE PLVRAL. SACER.

sto cessare fecit, velut nuper inuentos. In semetipsum autem compositos in die Paschæ in medio ecclesiæ canere mulieres, maxime quas prius instituerat, faciebat. Sic modo faciunt stulti hæretici cum suis cantilenis, & porcinis accaninis nouis vlulatibus.

DE PLVRALITATE SACER. DOTVM ET DECIMIS

Hæretici calumniantur multitudinem saceruorum dei, sacerdotum & monachorum.

Exodi. 13. Sanctifica mihi omne primogenitum quod aperit vuluam in filiis Israel tam de hominibus quam iumentis, mea enim sunt omnia.

Exodi. 22. Primogenitum filiorum tuorum dabis mihi.
Leuiti. 27. Primogenita quæ ad Deum pertinent, nemo sanctificare poterit & vouere.

Nume. 3. Ego tuli Leuitas a filiis Israel, pro omni primogenito qui aperit vuluam in filiis Israel, eruntque Leuitæ mei.

Ibidem. Meum est omne primogenitum, ex quo percussit primogenita in terra Aegypti, sanctificauit mihi quicquid primum nascitur in Israel.

Tolles Leuitas mihi pro omni primogenito filiorum Israel.

Ecce in lege naturæ omnes primogeniti gaudent priuilegio sacerdotij, & in lege scripta, loco primogenitorum successit tota tribus Leui. Nunc non sunt tot sacerdotes & monachi quot sunt primogeniti.

Gen. 25. Dixit Iacob ad Esau: Vende mihi primogenitatu, infra. Iurauit ei Esau, & vendidit primo-

DOTVM ET DECIMIS

genita.

In lege naturæ primogenitura erat magna quia primogenitus accepit benedictionem apatre (& erat loco consecrationis) habebat potestatem benedicendi, vestem item specialem in qua offerebat, duplam portionem habebat in hæreditate & ferculis. Cesserunt ista omnia sacerdotio Aaronis primo, dein sacerdotio nostro, dempto eo quod sacerdotes non accipiunt duplam portionem quia simpla eis inuite redditur iam a laycis, vel omnino negatur.

Omnes Leuitæ in genere masculino a mense vno & supra, viginti duo milia. Recensuit Moses primogenitos filiorum Israel, & fuerunt masculi a mense vno & supra, viginti duo milia ducenti septuaginta tres, infra. Locutus est dominus. Ego sum dominus. In precio ducentorum septuaginta trium, qui excedunt numerum Leuitarum, de primogenitis filiorum Israel, accipies quinq; siclos per singula capita, dabisq; pecuniã, am Aaron & filiis eius, precium eorum qui supra sunt.

Pondera primogenitos redemptos pecuniã, huic nemo miretur si hodie in ecclesia similes redemptiones sunt, puta vt lacte vescaris in ieiunio contribuas ad hanc fabricam, est enim communitio vnus boni in aliud. Cessat ergo rudium argumentum, si est permissum vel iustum cum pecuniã, ergo etiam sine pecuniã.

Hodie talis pecuniã datur communiter pauperibus, vel ecclesijs, quomodo clamarent Layci, si i. Par. 13. daretur clero, sicut iussit hic Deus?

Numerati sunt Leuitæ a viginti annis & sup.

DE PLVRAL. SACER.

- Ibi, ca. 24.** & inuenta sunt triginta octo milia virorum.
25. 26. Distribuantur ibidem in cantores, ianitores, prepositos, iudices, & in plures sortes & classes.
Hierony. Cum autem tam parua fuerit Iudæa, vt longitudo fuerit iter tridui. De latitudine, inquit Hieronymus in epistola ad Dardanum, pudet dicere. Erubescat Christianus indeuotus, qui contra multitudinem religiosorum conqueritur, cum multo maior numerus seruientium Deo fuerit in lege Mosaica.
1. Par. 12. Nam cum populus Israel fuerit. 110000. sequitur numerum Deo seruientium, fuisse ferme. 28. eius partem.
Exodi. 1. Vnde volentes minui clerum sunt Pharaones, qui populum Hebræum seruientem Deo, voluit minuere.

DE DECIMIS ET ALIIS OBVENTIONIBVS.

- Exodi. 22.** **D**ecimas & primitias non tardabis offerre.
Exodi. 23. Primitias frugū terrę tuę deferēs in domum domini Dei tui.
Deut. 18. Hoc erit iudicium sacerdotum a populo, & ab his qui offerunt victimas, dabūt sacerdoti armū & ventriculum, primitias frumenti, vini, & olei, & lanarum, partem ex tonsione ouium.
Nume. 5. Omnesq; primitiæ, quas offerunt filij Israel, ad sacerdotem pertinent, & quicquid in sanctuarium offertur a singulis, & traditur manibus sacerdotis ipsius erit.
Iosue. 21. Iosue dedit Leuitis, xliij. ciuitates cum suburbaniis.

DOTVM ET DECIMIS

Ciuitates plures quam sexaginta cum suis sub. 1. Par. 6.
urbanis, datę fuerunt Leuitis.

Moyſes & Aaron in ſacerdotibus eius, hi tamę Pſal. 98.
fuerunt ſupremi duces populi ex Aegypto.

Samuel ſacerdos ſecundum Bedam, aut ad mi. Hierony.
nus Leuita, teſte Hiero. lib. 1. contra Iouinianum, propter.
fuit enim de tribu Leui, eodę teſte in. 1. Regū. 15. Auguſt.
is tamen fuit ſupremus iudex Iudęorum.

Tribus regalıs Iuda & ſacerdotalis connubia 1. Reg. 7.
contrahebant, hinc Elizabet mater ſancti Ioannis Luce. 1.
vxor Zacharię ſacerdotis, cognata fuit Marię. 3. Rg. 1.

Sadoch ſacerdos vnxit Salomonem regem, Sa. 1. Reg. 10.
muel Saulem & Dauidem, non mirum quod ho. 1. Reg. 16.
die Imperator a Papa. Reges ab archiepiſcopis 4. Reg. 11.
vnguntur. 2. Pa. 22.

Ioiada pontifex fecit regnare, & vnxit Ioas re. 2. Par. 26.
gem, vxor Ioiadę fuit Iſabeth ſoror regis Ozo.
chic.

Azarias pont. reſtitit Ozię regi inuadenti offi.
cium ſacerdotale, qui lepra percuffus fuit.

Ezechias pcepit populo in Hieruſalem, vt da. 2. Par. 31.
rent partes ſacerdotibus & Leuitis, vt poſſent va.
care legi domini.

Ioſue pontifex templum reſtituit poſt captiuita. 1. Eſd. 3. 5.
tem Babyloniam.

Eſdras Leuita a rege Artaxerxe aurum & argē 1. Eſd. 7.
tum obtinuit pro templo, & licentiam abeundi lu.
dais obtinuit.

Cognoui (Neemias) quia partes Leuitarum nō 1. Eſd. 7.
fuiffent eis datę, & fuiffent vnusquiſq; in regio.
nem ſuam, & egi cauſam aduerſus magiſtratus et
dixi, quare dereliquimus domum dei; & congre.
gavi eos, & feci ſtare in ſtationibus ſuis, & omnis
Neemi. 13.

DE PLVRAL. SACER.

Iuda apportabat decimam frumenti, vini & olei in horrea.

Hic populus propter famem ortam, recusauit dare decimas Leuitis, ideo cogebantur recedere de templo. Sic faciunt mali Layci, dicentes, cur dabo sacerdoti? ego ego pro me & pueris.

1. Mach. 2. Machabæi fortissimi fuerunt sacerdotes & duces bellorum.

Decimas Deus sibi seruauit debitas, in signum vniuersalis dominij. Gen. 4. Exodi. 22. Leui. 27. Deut. 11. 26. Tobie. 1.

Deut. 14. Decimam partem separabis de cunctis frugibus tuis, &c. ut discas timere dominum Deum tuum in omni tempore.

Ergo impij sunt, non timentes Deum, qui non dant decimas debitas.

Leuit. 27. Omnes decimæ terræ, siue de frugibus, siue de pomis arborum, Domini sunt. Omnium decimarum bouis & ouis & capre quæ sub pastoris virga transeunt, quicquid decimum venerit sanctificabitur Domino, non eligitur nec bonum nec malum.

Ecce minutas decimas, sed pro intelligentia vltimi.

Nume. 18. Omnia quæ offeretis ex decimis & in donaria domini separabitis, optima & electa erunt cuncta, & non peccabitis super hoc, egregia vobis & pinguia reservantes, ne forte polluatis oblationes filiorum Israel, & moriamini.

En poena mortis manet eos qui studiose deterioradant.

Malach. 3. Si affigit homo Deum, quia vos configitis me & dixistis. In quo configimus te? in decimis

DOTVM ET DECIMIS

& primitijs.

En non dans decimas assimilatur crucifixoribus, Christi, & Deo iniuriam facit non solum sacerdoti. Hiero.

Et in penuria vos maledicti estis.

Eccē pœna eorum qui non dant decimas vel infideliter, hinc enim venit omnium rerum inopia. attende tempora nostra.

Ibidem

Augusti. Cum decimas dando coelestia & terrena possis promereri, pro auaritia tua duplici benedictione fraudaris, hæc est domini iustissimi consuetudo, vt si tu illi decimam non dederis, tu ad decimam reuoceris, dabis impio militi quod nō vis dare sacerdoti. 16. q. 1. decimæ

Augusti.

Luce, 10.

1. Cor. 9.

Deut. 25.

1. Cor. 9.

Ibidem.

Augustinus. Decimæ ex debito requiruntur, & qui eas dare noluerint, res alienas inuadunt.

Dignus est operarius mercede sua.

Quis militat vnquam proprijs stipendijs?

Non alligabis os boui trituranti.

Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnū est, si nos carualia vestra metamus?

Et qui altario deseruiunt, cū altario participāt.

Quotquot possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant precia eorum, quæ vendebantur: & ponebant ante pedes apostolorum, diuidebatur autem singulis prout cuius opus erat vide supra titulo. 22.

Actu, 4.

De collectis aut quæ fiunt in sanctos sicut ordinaui in ecclesijs Galatiæ, ita & vos facite per vnā sabbati. Collectæ istæ fiebant in vsum pauperum Hierosolymis & prædicatorū, & hodie Christiani in græcia sub Thurca, nutriunt Patriarcham & clerum ex collectis, vnde a

1. Cor. 16.

DE PLVRAL. SACER.

colligendo oratio in missa collecta dicitur, licet & alie sintrationes mystice.

Postea quam reges & principes submiserunt colla fidei, & inclinarunt ceruices signo crucis, donationes & dotationes beneficiorum in locum collectorum successerunt.

Melchiad.

Syluester papa. 12. q. 1. futuram, futuram ecclesiam in gentibus apostoli prouidebant, ideoque predia in iudæa minime sunt adepti, sed precia tantummodo ad fouendos egenos, meminit postea donationis Constantini, de qua nonagesima sexta distinctione Constantinus, & quomodo viri religiosi inceptum possidere predia, ascribitur Melchiadi canon, in vetustis est Syluestri.

Ioan. 13.

Augusti.

Quidam enim putabant, quia oculos habebat Iudas quod dixit ei Iesus, eme ea, quæ nobis opus sunt ad diem festum, &c. Augustin. ibi: Habebat ergo & Dominus oculos, & a fidelibus oblata conseruans, & suorum necessitatibus & alijs indigentibus tribuebat, tunc primum ecclesiasticæ pecuniæ forma est instituta, ubi intelligeremus quod præcepit non cogitandum de crastino, non ad hoc fuisse præceptum, ut nihil pecuniæ seruetur a sanctis, sed ne Deo pro ista seruiatur.

Augustinus de sermone Domini in monte. Docuit Christus exemplo suo neminem scandalizari, si eius serui necessaria sibi procurent

Plato &
alijs.

Sanctus Urbanus primus martyr, instituit ante Syluestrum, ut ecclesia predia ac fundos a fidelibus oblatos reciperet.

Auxerunt hoc martyres sequentes, Poncianus Antherus Fabianus, Cornelius, &c. usque ad Syluestrum.

DOTVM ET DECIMIS.

Cassiodo. lib. 6. tripartitæ histo. Constantinus Imperator disponens res clericorum, unicuique ciuitati prospexit, ut clerus sufficientia emolumenta perciperet, & hoc lege firmavit.

Inferte omnem decimam in horreum meum, ut sit cibis in domo mea, & probate me super hoc, dicit dominus.

Malach. 3

Si non aperuero vobis cataractas cœli, & effundero vobis benedictionem usque ad abundantiam & increpabo pro vobis deuorantem, & non corrumpet fructum terræ vestræ, nec erit sterilis vinea in agro.

Ibidem.

Stulti layci timent ne minus habeant, si decimas & oblationes præstent.

Augusti. Antiqui patres ideo omnibus copiis abundabant, quia decimas dabant.

Ergo timendum est eos non prosperari, qui religiosi etiam mendicitatem inuident, & fratribus certum numerum præscribunt, ignorantes synagogæ largitatem, quæ tot milia Leuitarum in singulos dies alebat.

Augusti. Si decimam dederis, non solum abundantiam fructuum recipies, sed etiam sanitatem corporis & animæ consequeris. non enim Deus præmium postulat, sed honorem.

Augusti.

Hinc ditissimi fuerunt principes & nobiles Germaniæ, quando abundanter dabant ecclesijs, monasterijs. Iam omnium rerum ægestas est apud plebem & principes.

Maior fuit olim abbatû Augiæ maioris S. Galli & Camboduni splendor, quàm iam sit trium episcoporum.

Carolus Magnus anno domini octingentesimo

DE PLVRAL. SACER.

mo decimotertio villam regalem Vlmam, cum omnibus iuribus & appendicijs & locis adiacentibus monasterio Augiæ maioris tradidit.

Carolus. Carolus factus est magnus, quod in dotando ecclesias magnum secutus est Constantinum, qui
Aug. foelix ob tuitionem ecclesiæ dictus est ab Augusti
Ambros. no, lib. 2. contra Petilianum cap. nonagesimotertio, & ab Ambrosio libro epistolarum quinq; de obitu Theodosij Imperatoris.

Caueant principes ne spoliando clerum, malitè imitari impium Iulium Imperatorem apostatam, q̃ christianissimos principes Constantinu, Theodosium, Carolum Magnum, sanctum Henricu,

Cassiod. Cassiodorus libro. 6. tripartitæ historiæ. Iulianus clericis omnia priuilegia, honores, consuetudinesq; subtraxit, & leges positas pro eis soluit, et rursus. Omnes possessiones atq; pecunias Cæsariensium ecclesiarum cum verberibus exquirens, ad medium iussit afferri. Moxq; eis trecentas aureas libras, in ærario publico collocauit.

Et post multa interea iubentur vasa ecclesiarum sacra, fisci ærario deputari, sublatiscq; ianuïs maioris ecclesiæ sit cunctis accessibile sanctuarium.

De Iuliano constat, q̃ anno. xxxij. ætatis mortuus est, & imperauit anno duntaxat vno, mensibus septem. Satellitum suorum pœnas, Iuliani, Felicis, & Helpidij, Cassiodorus vbi supra, psequitur.

Cassiod. Heliodorus cum templum Hierosolymis opulentissimum spoliare vellet, miraculo multis plagis & flagris afficitur, orante pro eo Onia sacerdote restituitur.

2. Mach. 3 Antiochus ascendit in Hierusalem, cum multitudine graui, & intrauit in sanctificationem cœ

DOTVM ET DECIMIS

superbia, & accepit altare aureum, & candelabrū
luminis, & vniuersa vasa eius, mensam propositi-
onis, & libatoria, phialas, mortariola aurea, velū,
coronas, & ornamentum aureum, quod in facie
templi erat, & comminuit omnia, & accepit au-
rum, & vsa concupiscibilia, & accepit thesauros
occultos quos inuenit, & sublati omnibus abiit
in terram suam, & fecit cædem hominum, & lo-
cucus est in supbia magna, & factus est planctus
magnus in Israel, & in omni loco eorum, & inge-
muerunt principes, & seniores, & iuuenes, & vir-
gines infirmati sunt, & speciositas mulierum im-
mutata est. Omnis maritus sumpsit lamentum,
& quæ sedebant in throno maritali lugebant, &
commota est terra super habitâtes in ea, & vniuer-
sa domus Iacob induit confusionem.

De exitu suo scribitur.

Contigit illum euntem de curru cadere, & gra-
ui corporis collisione membra vexari, ita vt ver-
mes de corpore eius scaturirent, ac viuentes in do-
loribus carnes effluerent, odore etiam illius & fe-
tore exercitus grauaretur. cum nec ipse iam fœto-
rem suum ferre polleret, infra. In monte miserabili
obitu vita functus est. 2. Mach. 9.

Alchimus dissolutus est paralyti, nec ultra po-
tuit loqui verbum, & mortuus est Alchimus in il-
lo tempore cum tormento magno. 1. Mach. 9.

Nicanor cum trigintaquinque millibus occisus
est, caput eius cum manu nepharia, quam exten-
derat contra domum sanctam omnipotentis Dei
abscissa, contra templum suspensa sunt, & lingua
eius particulatim diuisa, auiibus data est.

Baltazar bibens in vasis templi, eadem nocte Cantua.

DE PLVRAL. SACER.

interfectus est, & Darius Medus successit in regnum.

Cantua.

Thomas Cantuariensis pro iuribus & prædijs ecclesiæ suæ occiditur, fratribus missam pro defunctis apparantibus, angeli astant & intonant letanter. Letabitur iustus. &c.

Caueant igitur principes consiliarios, qui pro utilitate egeni & tuitione dominij consulunt, præter extremam necessitatem) ecclesias spoliari.

Iudicum.9

Sichemite dederunt. lxx. pondo argenti de phano Baal Berit Abimelech, qui conduxit sibi ex eo viros inopes & vagos, hoc fecit vt principatum obtineret.

Ibidem

Sed mulier iaciens fragmentum molæ, illi sit capiti Abimelech, & confregit cerebrum eius.

4. Regū. 16.

Achas rex collegit argentum & aurum, quod inueniri potuit in domo domini, & in thesauris regis, & misit regi Assyriorum, vt eum saluaret de manu regis Syrie, & regis Israel.

Esay. 4.

Hoc fecit impius rex, idololatra, non contentus præsidio Dei sibi ab Esaia promissa.

Boni igitur principis officium fuerit, clerum amare & defendere, priuilegia concessa seruare integra, ab ecclesijs & ecclesiasticis sua bona relinquere. Hæreses vero & hæreticos, quam remotissime a finibus suis coercere, in quo & sibi, & subditis pacem & tranquillitatem parabit, & vitam cum Christianissimis veteribus i principibus merebitur æternam.

F I N I S.

AVGVSTINVS SV

per Ca. Ioannis.

Omnia quæ leguntur in scripturis sanctis, ad
instructionem & salutem nostram, intente oportet
audire, maxime tamen memoriæ com-
mendanda sunt, quæ aduersus hære-
ticos valent plurimum, quorum
insidia infirmiores quosq; &
negligentiores circum-
uenire non
cessant.

FINIS.